

**İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDA NAMAZ KONUSUNUN YERİ VE DERS
KİTAPLARINA YANSIMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Hazırlayan
Gül Nihal KARAGÖZ
Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Emin SEYHAN
Kars – 2019

T.C.

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ

EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ
ÖĞRETİM PROGRAMINDA NAMAZ KONUSUNUN
YERİ VE DERS KİTAPLARINA YANSIMASI**

Hazırlayan

Gül Nihal KARAGÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman ve Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ

Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Emin SEYHAN

Kars – 2019

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Gül Nihal KARAGÖZ tarafından hazırlanan *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programında Namaz Konusunun Yeri ve Ders Kitaplarına Yansıması* başlıklı bu çalışma, **30/01/2019** tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *başarılı* bulunarak jürimiz tarafından *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı*'nda Yüksek Lisans Tezi Olarak **Oy birliğiyle** kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan: Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ

İmza:

Üye: Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK

İmza:

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Emin SEYHAN

İmza:

ONAY

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../.....
tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Yaşar KOP
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “*İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programında Namaz Konusunun Yeri ve Ders Kitaplarına Yansıması*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlâk ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Scientific Ethic Statement

I declare that I complied with the rules of academic and scientific ethics from the proposal stage to the process of completion of the study titled “*The Place of the Namaz in the Teaching Program of Religious Culture and Moral Education in Elementary School and Its Reflection to Textbooks*” as a Master Thesis I prepared, that I obtained all information in term Project with the framework of scientific ethics and traditions, that I showed sources to the each quotation I made directly or indirectly in this study I prepared as a term Project in accordance with the writing rules and works which I used have been shown in the bibliography.

../.. / 2019

Gül Nihal KARAGÖZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
KISALTMALAR	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.3.Araştırmanın Yöntemi.....	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4

BÖLÜM 1

NAMAZ KAVRAMI

1.1.Kavramsal Açıdan Namaz ve İlgili Kavramlar	5
1.1.1. Namaz Kavramı	5
1.1.2. Namazla İlgili Kavramlar.....	7
1.1.2.1. Farz.....	7
1.1.2.2. Sünnet.....	8
1.1.2.3. Vacip	8
1.1.2.4. Nafile Namazları	9
1.1.2.5. Kaza Namazları.....	9
1.1.2.6. Abdest	10
1.1.2.6.1. Boy Abdesti (Gusül)	16
1.1.2.6.2. Teyemmüm	17
1.1.2.7. İftitah Tekbiri	19
1.1.2.8. Kıyam.....	19
1.1.2.9. Kıraat.....	20
1.1.2.10 Rükû	21
1.1.2.11 Secde	21
1.1.2.12. Kâde-i Âhire.....	22

1.1.2.13. Ezan ve Kamet	24
1.1.2.14. İmam ve Müezzin.....	26
1.1.2.15. Cemaat.....	26
1.2. Namaz Çeşitleri.....	27
1.2.1. Günlük Namazlar (Beş Vakit).....	27
1.2.1.1. Sabah Namazı.....	27
1.2.1.2. Öğle Namazı.....	28
1.2.1.3. İkinci Namazı.....	29
1.2.1.4. Akşam Namazı	29
1.2.1.5. Yatsı Namazı	30
1.2.2. Cemaatle Namazlar	30
1.2.2.1. Cuma Namazı.....	31
1.2.2.2. Teravih Namazı.....	35
1.2.2.3. Bayram Namazı.....	36
1.2.2.4. Cenaze Namazı.....	37
1.3. Namazı Bozan Durumlar.....	37
1.4. Kur'ân'da Namaz	38
1.5. Hadislerde Namaz	47
1.6. Namazın Bireysel ve Toplumsal Faydaları	51

BÖLÜM 2

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ ÖĞRETİM

PROGRAMINDA NAMAZ

2.1. Programın Tarihçesi	55
2.2. İbadet Öğretimi Bakımından Programın Genel Çerçevesi.....	57
2.2.1. Programın Yapısı	57
2.2.2. Programın Hedefleri.....	58
2.2.3. Programın Temel Yaklaşımları	59
2.2.3.1. Eğitimsel Yaklaşım	59
2.2.3.2. Dinbilimsel Yaklaşım	60
2.3. Öğrenme Alanlarında Namaz Konusu	61
2.3.1. İnanç Öğrenme Alanında Namaz Konusu.....	62

2.3.2. İbadet Öğrenme Alanında Namaz Konusu	64
2.3.3. Hz. Muhammed Öğrenme Alanında Namaz Konusu	65
2.3.4. Kur'ân ve Yorumu Öğrenme Alanında Namaz Konusu	66
2.3.5. Ahlâk Öğrenme Alanında Namaz Konusu.....	67
2.3.6. Din ve Kültür Öğrenme Alanında Namaz Konusu	68

BÖLÜM 3

ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ NAMAZ KONUSUNUN İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTAPLARI VE DERS KİTAPLARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Namaz Konusunun ve İlişkili Kavramların Yer Aldığı Üniteler ve Öğrenme Alanları.....	69
3.2. Dördüncü Sınıf Din ve Ahlâk Hakkında Neler Biliyorum Ünitesi	71
3.3. Dördüncü Sınıf Temiz Olalım Ünitesi	72
3.4. Dördüncü Sınıf Hz. Muhammed'i Tanıyalım Ünitesi.....	73
3.5. Dördüncü Sınıf Aile ve Din Ünitesi.....	74
3.6. Beşinci Sınıf İbadet Konusunda Bilgilenelim Ünitesi	75
3.7. Beşinci Sınıf Hz. Muhammed ve Aile Hayatı Ünitesi	77
3.8. Beşinci Sınıf Kur'ân-ı Kerîm'in Temel Eğitici Nitelikleri Ünitesi.....	78
3.9. Beşinci Sınıf Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım Ünitesi	79
3.10. Beşinci Sınıf Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz Ünitesi.....	80
3.11. Altıncı Sınıf Peygamberlere ve İlâhi Kitaplara İnanç Ünitesi	81
3.12. Altıncı Sınıf Namaz İbadeti Ünitesi	83
3.13. Altıncı Sınıf Son Peygamber Hz. Muhammed Ünitesi	87
3.14. Altıncı Sınıf Kur'ân-ı Kerîm'in Ana Konuları Ünitesi	88
3.15. Altıncı Sınıf İslâm'ın Sakınılmasını İsteddiği Bazı Davranışlar Ünitesi	89
3.16. Altıncı Sınıf İslâmiyet ve Türkler Ünitesi.....	90
3.17. Yedinci Sınıf Oruç İbadeti Ünitesi.....	91
3.18. Yedinci Sınıf Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed Ünitesi	93
3.19. Yedinci Sınıf İslâm Düşüncesinde Yorumlar Ünitesi	94
3.20. Yedinci Sınıf Din ve Güzel Ahlâk Ünitesi.....	95
3.21. Yedinci Sınıf Kültürümüz ve Din	96

3.22. Sekizinci Sınıf Kaza ve Kader Ünitesi.....	97
3.23. Sekizinci Sınıf Zekât, Hac ve Kurban İbadeti Ünitesi	99

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç.....	101
4.2. Öneriler	103
KAYNAKÇA	107
ÖZGEÇMİŞ.....	110

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ EĞİTİMİ (ORTK.) ANABİLİMDALI
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ EĞİTİMİ BİLİMDALI
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA NAMAZ
KONUSUNUN YERİ VE DERS KİTAPLARINA YANSIMASI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Gül Nihal KARAGÖZ
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Emin SEYHAN
2019 – IX + 110

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretim programında kazandırılması amaçlanan davranışlardan namaz ibadetinin kavramsal analizini, öğretim programında nasıl yer aldığını ve ders kitaplarına nasıl yansıdığını tespit etmektir. Çalışmamız giriş, üç bölüm, sonuç ve önerilerden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın ele aldığı probleme, amacına, önemine, yöntemine ve sınırlılıklarına yer verilmiştir. Birinci bölümde, namaz kavramı ve namazla ilişkili diğer kavramlara yer verilmiş ve namaz konusu çeşitli açılardan ele alınmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmen kılavuz kitapları ve ders kitaplarında namaz kavramının öğretim programındaki yeri değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde, öğretim programındaki namaz konusunun İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmen kılavuz kitapları ile ders kitaplarına nasıl yansıdığını tespit etmek amacıyla karşılaştırmalar yapılmıştır. Araştırmamızın son bölümünde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Yapılan bu çalışmada, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitapları ile öğretim programı arasında birtakım noksanlıkların/yetersizliklerin olduğu sonucuna varılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi, İbadet Öğretim Alanı, Öğretim Programı ve Kılavuzu, Namaz, Kazanım

KAFKAS UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
PRIMARY EDUCATION RELIGIOUS CULTURE AND MORAL INFORMATION EDUCATION
DEPARTMENT
PRIMARY EDUCATION RELIGIOUS CULTURE and ETHICS EDUCATION SCIENCE
THE PLACE OF THE PRAYER IN THE TEACHING PROGRAM OF RELIGIOUS CULTURE and
MORAL EDUCATION IN ELEMENTARY SCHOOL and ITS REFLECTION TO TEXTBOOKS
MASTER'S THESIS
Gül Nihal KARAGÖZ
Asst. Prof. Dr. Ahmet Emin SEYHAN
2019 - IX + 110

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the conceptual analysis of the worship of prayer, which is one of the targeted doings throughout the primary education program of religious culture and moral knowledge, how it is in the curriculum and how it is reflected in the textbooks. Our work consists of three parts; introduction, final part and recommendations. In the introduction part; the problem; the purpose, the significance, the method, and the limitations of the research are mentioned. In the first chapter, the concept of prayer and other concepts related to prayer are explained, and the subject of prayer is discussed from various perspectives. In the second part of the research, it is examined the point of concept of prayer in the teacher guidebooks and textbooks of religious culture and moral knowledge. In the third chapter, there are some comparisons to determine that the subject of prayer in the curriculum is reflected in the teacher guidebooks and textbooks of religious culture and moral knowledge. In the final part of the research, the conclusion and recommendations are mentioned. By means of this study, it is determined that there are some deficiencies between textbooks and curriculum and the solution proposals are presented.

Keywords: Primary Religious Culture and Moral Knowledge Lesson, Worship Teaching Area, Curriculum and Education Manual, Prayer, Acquisition

ÖNSÖZ

Bireylerde istendik değişiklikler oluşturmayı hedefleyen eğitim ailede başlamakta ve ömür boyu devam etmektedir. Eğitimin üstlendiği önemli roller ve birçok farklı boyutları vardır. Bu boyutlar bireysel boyut, toplumsal boyut ve bilgi boyutu olmak üzere üçe ayrılabilir. Bireysel boyutta eğitim, kişisel anlamda gelişime katkıda bulunurken, toplumsal boyutta bireysel gelişimin topluma yansımaları olarak ortaya çıkar. Bilgi boyutunda ise bireylerde istenen akademik donanımın oluşturulması amaçlanır.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretimi programı, öğrencilerin din ve ahlâk konularında sağlıklı bilgi sahibi olmalarını, öğrencilerde vicdani değerler yaratarak toplumun her ferdine uygun ahlâkî kararlar alma ve bunları davranışlara dönüştürme yeterliliğini kazandırmayı amaçlar. Bu perspektifte Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu hazırlanmıştır. Bu çalışmayla öğretim programında ibadet öğretim alanı içerisinde yer alan namaz kavramının İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmen Kılavuzu ve ders kitaplarına yansımaları ile öğretim programı içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi, yöntemi ve sınırlılıkları ifade edilmiştir. Birinci bölümde namaz kavramının çeşitli açılardan tanımı yapılmıştır. İkinci bölümde namaz kavramının öğretim programındaki yeri incelenmiştir. Üçüncü bölümde öğretim programındaki namaz konusunun öğretmen kılavuz ve ders kitaplarına nasıl yansıdığını tespit etmek amacıyla karşılaştırmalar yapılmıştır. Araştırmanın sonunda ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Yüksek Lisans eğitimimin gerek ders gerekse tez aşamasında danışmanlıklarımı yürüten, tez konumun belirlenmesinde ve tamamlanmasında benden yardımlarını esirgemeyen, deneyim ve tecrübeleriyle her zaman yanımda olan değerli hocalarım Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ'a, Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK'e, Doç. Dr. Ayhan HIRA'ya, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Emin SEYHAN ile isimlerini saymadığım emeği geçen diğer bütün hocalarıma ve aileme desteklerinden ötürü yürekten teşekkürlerimi sunarım.

.../.../ 2019

Gül Nihal KARAGÖZ

KISALTMALAR

Bk.	Bakınız
c.	Cilt
c.c.	Celle Celaluhu
ev.	Çeviren
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
MEB.	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
s.a.v.	Sallallahu Aleyhi Vessellem
TC.	Türkiye Cumhuriyeti
TDV.	Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve dięerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1: Namaz Konusunun ve İlişkili Kavramların Yer Aldığı Üniteler ve Öğrenme Alanları.....	70
Tablo 3.2: Dördüncü Sınıf Din ve Ahlâk Hakkında Neler Biliyorum Ünitesi.....	71
Tablo 3.3: Dördüncü Sınıf Temiz Olalım Ünitesi.....	72
Tablo 3.4: Dördüncü Sınıf Hz. Muhammed'i Tanıyalım Ünitesi	73
Tablo 3.5: Dördüncü Sınıf Aile ve Din Ünitesi	74
Tablo 3.6: Beşinci Sınıf İbadet Konusunda Bilgilenelim Ünitesi.....	75
Tablo 3.7: Beşinci Sınıf Hz. Muhammed ve Aile Hayatı Ünitesi.....	77
Tablo 3.8: Beşinci Sınıf Kur'ân-ı Kerîm'in Temel Eğitici Nitelikleri Ünitesi	78
Tablo 3.9: Beşinci Sınıf Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım Ünitesi.....	79
Tablo 3.10: Beşinci Sınıf Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz Ünitesi	80
Tablo 3.11: Altıncı Sınıf Peygamberlere ve İlâhi Kitaplara İnanç Ünitesi	81
Tablo 3.12: Altıncı Sınıf Namaz İbadeti Ünitesi	83
Tablo 3.13: Altıncı Sınıf Son Peygamber Hz. Muhammed Ünitesi.....	87
Tablo 3.14: Altıncı Sınıf Kur'ân-ı Kerîm'in Ana Konuları Ünitesi.....	88
Tablo 3.15: Altıncı Sınıf İslâm'ın Sakınılmasını İstedığı Bazı Davranışlar Ünitesi. 89	
Tablo 3.16: Altıncı Sınıf İslâmiyet ve Türkler Ünitesi	90
Tablo 3.17: Yedinci Sınıf Oruç İbadeti Ünitesi	91
Tablo 3.18: Yedinci Sınıf Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed.....	93
Tablo 3.19: Yedinci Sınıf İslâm Düşüncesinde Yorumlar Ünitesi.....	94
Tablo 3.20: Yedinci Sınıf Din ve Güzel Ahlâk Ünitesi	95
Tablo 3.21: Yedinci Sınıf Kültürümüz ve Din Ünitesi	96
Tablo 3.21: Sekizinci Sınıf Kaza ve Kader Ünitesi	97
Tablo 3.23: Sekizinci Sınıf Zekât, Hac ve Kurban İbadeti Ünitesi.....	99

GİRİŞ

Çalışmamızın bu bölümünde, araştırmanın konusu ve problemi tartışılmış, amacı ifade edilerek önemi belirtilmiştir. Son olarak araştırmanın yöntemi ve sınırlılıklarına temas edilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Çalışmamızın temel problemi: “Namaz kavramının / konusunun İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programındaki yeri ve ders kitaplarına yansımaları nasıl olmaktadır?” şeklinde belirlenmiştir. Alt problemler ise;

1. Namaz ile ilişkili kavramlar nelerdir?
2. Namaz kavramının farklı açılardan boyutları nelerdir?
3. Namaz kavramı İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programında öğrenme alanlarında, ünite içeriklerinde ve kazanımlarında nasıl yer almaktadır?

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Din, insanın varlık yapısına ters düşecek davranışlar sergilemesine engel olan ilahi bir yol olması bakımından önemlidir. Dinin vahye dayalı oluşu, onun gösterdiği yolun doğrallığını, doğruluğunu ve berraklığını ortaya koymaya yöneliktir. İnsanın günah diye adlandırılan fitrat dışı davranışlara düşmeden yaşamını sürdürmesi, ancak dinin gösterdiği temel ilkeler doğrultusunda yürümesine bağlıdır. Bu bakımdan din, içerdiği değerlerle insanlar için üzerinde durulması gereken önemli bir eğitim unsuru ve ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ihtiyaç ülkemizde Anayasamızın bir gereği olarak örgün eğitim kurumlarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri aracılığıyla giderilmeye çalışılmaktadır:

“Örgün eğitim kurumlarında din öğretimi Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri aracılığıyla yapılmaktadır. Bu kurumlarda din öğretimi, bir bilgi verme vasıtası olmakla beraber, aynı zamanda insanın bilgi elde etme yollarını ve aklını kullanma kabiliyetini geliştiren bir süreç olmalıdır. Bu

noktada karşımıza din öğretiminin önemli bir amacı çıkmaktadır: Yetişmekte olan nesle din hakkında doğru bilgi vermek ve öğrencileri bilinçlendirmektir. Kendilerine sunulan alternatifleri inceleyebilmeleri için öğrencilerin bakış açılarının geliştirilmesine ihtiyaç vardır.”¹

Bu araştırmanın temel amacı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programındaki namaz konusunun Milli Eğitim Bakanlığınca kabul edilen ders kitaplarına nasıl yansıtıldığını, hangi ünite kazanımlarında nasıl ve ne şekilde yer aldığını ve ders kitaplarının öğretim programı ile uyumlu olup olmadığını araştırmaktır. Bununla beraber çalışmamızın alt amaçları şunlardır:

1. Namaz ifadesinin kavramsal analizini ve çeşitli açılardan incelenmesini gerçekleştirmek,
2. Namaz kavramı ile ilişkili kavramları tespit etmek,
3. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programında sınıf düzeylerine göre hangi öğrenme alanlarının, ünite ve içeriklerinin, kazanımların içerisinde namaz kavramına ne şekilde ve nasıl yer verildiğini belirlemek ve bu kavramların namaz öğretimine ne ölçüde hizmet ettiğini ortaya koymaktır.

Türkiye’de ilköğretimde din eğitimi alanında uygulanan program, “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı”dır. Bu program, program geliştirme konusundaki güncel ilerlemeler dikkate alınarak “T.C. Anayasası ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu” kararları doğrultusunda hazırlanmıştır. Programın hazırlanmasında dinin öğrenilmesinin kişiler ve toplum üzerinde faydalı olduğu, uluslararası ilişkilerde dinin önemli bir rol oynadığı, din öğretiminde bilimsel metotlara ihtiyaç duyulduğu, doğru bir din ve ahlâk öğretimiyle dinî yabancılaşmanın önüne geçilebileceği kabullerinden hareket edilmiştir.²

Sonuç olarak, bu çalışma İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programında namaz kavramına hangi düzeyde yer verildiğini ve bu konunun ders

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**, s.3.

² Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**, s. 15.

kitaplarının içeriğine ne şekilde yansıdığını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, genelde ibadet öğretimi ve özelde namaz öğretimi bağlamında, ders kitaplarının yazımı ve öğretim programının geliştirilmesi gibi konulara mütevazı bir katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

1.3.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın ilk aşamasında literatür tarama yöntemi ile namaz kavramı ve öğretim programında namaz eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar, ulaşılabilen dergiler, sözlük, ansiklopedi, internet üzerindeki veri tabanları, makale, kitap vb. kaynaklar incelenmiştir. Ayrıca sadece din eğitimi alanında değil, fıkıh, tefsir, hadis usullerinde de bu konuya ilişkin taramalar gerçekleştirilmiştir.

Literatür taraması sonucunda, bir kavram olarak namaz kelimesinin anlamı, namazla ilgili kavramlar, abdest, namazın şartları, kılınışı, namaz çeşitleri, Kur’ân ve hadislerde namaz çeşitli açılardan incelenmiştir. Bu veriler ikinci bölümde anlatılmış ve daha sonrasında üçüncü bölümde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitapları ve Ders Kitaplarına yansımaları ve namaz kavramının öğretime yönelik yayınlanan yönergelerin etkisi değerlendirilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise doküman analizi yöntemi³ kullanılmıştır. Bu yöntem (doküman analizi yöntemi)⁴ ile namaz ibadetinin öğretime yönelik olarak belirlenen İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı’nda yer alan etkinlikler, açıklamalar ve kazanımlar, Öğretmen Kılavuz Kitapları ve Ders Kitapları bağlamında analiz edilmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki kullandığımız bu yöntemin bir diğer ismi kaynaklarda “içerik analizi yöntemi” olarak da geçmektedir. İçerik analizi⁵ araştırmacıya nitel verilerden, hem nicel hem de nitel analiz yapma imkânı

³ Veysel Sönmez, Füsün G. Alacapınar, **Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Anı, 2017, 5.Baskı, s. 108.

⁴ Yazılı, görsel malzemenin toplanıp incelenmesi olarak tanımlanabilir. Hem nicel, hem de nitel araştırmalarda kullanılabilir. Yazılı kaynaklar, kitaplar, dergiler, fermanlar, anılar, makaleler, layihalar, romanlar, öyküler, şiirler, yazıtlar vb. görsel malzemeler ise, resimler, slaytlar, filmler, anıtlar, giyim-kuşam, araç gereçler, pullar, flamalar vb. olabilir. Bk. Veysel Sönmez, Füsün G. Alacapınar, **Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Anı, 2017, 5.Baskı, s. 108.

⁵ Metinlerin ya da transkriptlerin içerisinde gizli kalmış anlamların veya orada verilmek istenen mesajların, belli bir sistematik yöntem izlenerek kavramlar ve kategoriler şeklinde ortaya konarak bu kavram ve kategorilerin nicel ve nitel olarak analiz edilmesidir.” Bk. Ahmet Güler, Mustafa Bülent Halıcıoğlu, Serkan Taşgün, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma**, Ankara, Seçkin, 2015, s. 43.

sunmaktadır.

Çalışmamızda, namaz kavramının kaçınıcı sınıf düzeyinde, hangi öğrenme alanlarında hangi ünite ve içerikte, hangi kazanımda yer aldığı belirlenmiş ve bütün bunlar tablolar halinde gösterilmiştir. Ayrıca çalışmamızda namaz ve namazla ilişkili kavramların kaç ünite, ne kadar sayıda, hangi kazanımlarda yer aldığı sayısal olarak belirtmiştir. Bu durum, araştırmayı hem nitel hem de nicel bir boyuta taşımaktadır. Fakat nicel olarak söyleyebileceğimiz kısım, nitel orana göre daha azdır. Bilindiği üzere nitel araştırmalar,⁶ özel bir konunun derinlemesine incelenmesi, teörinin geliştirilmesi ve öznel sonuçların ortaya konulması amacıyla yapılır. Bununla birlikte bu araştırmalar, “alan araştırması” olarak da isimlendirilmektedir. Netice olarak, çalışmamızın yöntemini “değerlendirme amaçlı alan araştırması” olarak ifade edebiliriz

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, 2018 – 2019 Eğitim ve Öğretim yılına kadar yürürlükte olan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf) Öğretim Programı ve Milli Eğitim Bakanlığınca okullarda ders kitabı olarak kabul edilen İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitapları ve Öğretmen Kılavuz Kitapları ile sınırlandırılmıştır. Bu yüzden de 2018 yılı içerisinde yayınlanan ve 2018 – 2019 Eğitim ve Öğretim yılında yürürlüğe giren Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki yeni düzenlemeler derinlemesine çalışılamamıştır.

⁶ Güler, Halıcıoğlu, Taşğın, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma**, s. 25.

BÖLÜM 1

NAMAZ KAVRAMI

1.1.Kavramsal Açıdan Namaz ve İlgili Kavramlar

1.1.1. Namaz Kavramı

Namaz, Farsça bir kelime olup sözlükte, “tâzim için eğilmek, kulluk, ibadet” manalarına gelmektedir. Namazın Arapça karşılığı salât” (çoğulu salavât) kelimesidir. Salat ise sözlükte, “dua etmek, ibadet etmek, bağışlanma dilemek, yalvarmak” gibi manalara gelir. Fıkî bir terim olarak salât (namaz), “*tekbirle başlayıp selâmla son bulan, belirli hareket ve sözlerden oluşan bedeni ibadet*” şeklinde tanımlanmaktadır.⁷

İslâm’ın imandan sonra gelen en önemli emri namazdır. Namaz, dinin direği ve Müslümanlığın temel taşıdır. Namaz, kul ile Allah arasında yüksek bir bağ ve bir iletişim aracıdır. “*Namaz, Allah’ın kudretini kavrayan ve büyüklüğü karşısında hayranlık duyan insanın, bu saygı ve hayranlığını bazı söz ve hareketlerle dile getirmesi veya bazı hareketlerin tekrarıyla, bu hürmet ve hayranlık duygularının daha da sağlamlaştırılmasıdır*”.⁸

Namaz, insanoğlunun günde beş defa Yaradan’ının huzuruna çıkması, divanında saygıya durması demektir. Kul, bu yüce divanda, arada hiçbir vasıta olmaksızın her türlü dilek ve ihtiyacını, bizzat Yüce Allah’a arz eder. O’na sığınır ve yalnızca O’ndan yardım diler. Namaz, Allah’a ibadet şeklinin en gelişmiş halidir. Kul, Allah’a karşı olan bağlılığını, diğer varlıkların ibadet şekillerinin bütünü, kendi ibadeti içinde birleştirerek ifade eder.⁹

İslâm Dininin Kelime-i Şehadetten sonra ikinci şartı şüphesiz ki namazdır. Temizliğin özellikle namaz ibadetiyle yakın ilişki içinde olmasından ötürü, namaz, fıkıh (dinî kuralların bütünü) kitaplarında temizlik konusundan sonra yer alır. Hukuk

⁷ Ferhat Koca, **İslâm İbadet Esasları**, İstanbul, M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017, s.133.

⁸ Mehmet Dikmen, **Büyük Namaz Hocası (Hikmetler, Nükteler, İlmi İzahlar)**, İstanbul, Türdav Yayınları, 2010, s.57.

⁹ Mehmet Dikmen, **Tam Namaz Hocası (Namaz İlmihali)**, İstanbul, Nesil, 2014, s.21-22.

dilinde namaz ise: “Birtakım şartlar ve rükünlerden meydana gelen ve tekbirle (namaza başlama tekbiri) başlayarak selamla bitirilen özel söz (zikir-kıraat) ve hareketlerdir”. Sözlükte namaz; dua etmek, hayır duada bulunmak, Allah’tan (c.c.) mağfiret dilemek, övmek, tâzim etmek gibi manalara gelmektedir. Kur’ân’da namaz rağbet, heves, meyletme, yalvarma, ummak, çağırmak, zikir (hatırlatma), teşbih (tâzim), şerefli ve kutlu olduğunu bildirme, inâbe (boyun eğme), itaat, iman ve bunun gibi birçok manaları ihtiva etmektedir.¹⁰

Namaz, bir ibadet olarak ilahi dinlerin tamamında yer almaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa da olmak üzere birçok peygambere namaz kılmalarının emredildiği bildirilmiştir. Şu âyetlerde bu husus açık bir şekilde dile getirilmektedir:

“(İbrahim şöyle dedi): Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle!”¹¹

“Biz de Musa ve kardeşine: Kavminiz için Mısır’da evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler (namazgâh) yapın, namazlarınızı da dosdoğru kılın... diye vahyettik”¹²

“(İsa şöyle dedi): Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti”¹³

İnsan hayatına çeki düzen veren, ruhu arındıran, maddî ve manevî birçok yararları olan namaz, Yüce Allah’a en güzel teşekkür ifadesidir ve Allah ile kul arasında en güzel, en yüce bağıdır. İnsan, namaz sayesinde sıkıntılarını unuttur; huzur, sükûnet ve mutluluğa kavuşur. Günahlarından arınır, Yüce Allah’ın rızasını kazanır. Namaz, Allah’ı tanımak ve O’na kul olmanın bilincine ermektir. Maddî ve manevî temizlenmedir, arınmadır.¹⁴

Namaz, mü’mini Allah’ın mane vî huzuruna yükselterek ruhen arındırıp yücelten, bir taraftan şükretmeye bir taraftan da sabra alıştıran bir ibadettir. Terkedilmesi için

¹⁰ Ramazan Işık, **Namaz Gerçeği**, İstanbul, Gülhane Yayınları, 2011, s.41-42.

¹¹ İbrâhim, 14/40.

¹² Yûnus, 10/87.

¹³ Meryem, 19/31.

¹⁴ Abdurrahman Çetin, **Peygamberimiz ve İbadetler**, İstanbul, Ensar, 2015, s.47-48.

hiçbir mazeretin kabul edilmediği kulluk vazifesi, Kur’ân’ı Kerim’de yüzün üzerinde âyetle anılan, hatırlatılan, Rabbimiz tarafından emredilen görevimiz, her gün beş defa ezan sesiyle davet edildiğimiz, yeryüzündeki bütün mü’minlerin aynı kibleye yönelmesini sağlayan bir büyük buluşmadır.¹⁵

1.1.2. Namazla İlgili Kavramlar

1.1.2.1. Farz

Farz kelimesi sözlükte, “bir şeyi kesinleştirmek, takdir etmek, pay ve parçalara ayırmak” manalarına gelir. Fıkhi bir terim olarak farz, Allah ve Resûlü’nün biz insanlardan yapılmasını kesin ve bağlayıcı bir biçimde istediği, emrettiği bir fiil demektir.¹⁶

Farz, dinimizce kesin olarak yapılması gereken herhangi bir görevdir. Farz, “kat’i” ve “zannî” diye ikiye ayrıldığı gibi, “farz-ı ayın” ve “farz-ı kifâye” olarak da bölümlere ayrılır.

“Farz-ı Kat’i (Kesin farz)”: Kesin olarak şer’i bir delil ya Kur’ân’ın açık bir âyeti veya peygamberimizin sahih hadisi ile yapılması emredilen ve istenen görevdir. Namaz ve zekât gibi...

“Farz-ı Zannî”: Müctehidlerce kesin sayılan delile yakın bir şekilde kuvvetli görülen ve böylece “zannî” bir delil ile sabit olan görevdir. Amel bakımından kesin farz kuvvetinde bulunur. Buna “Farz-ı Amelî (amel bakımından farz)” da denir. Abdest alınırken başın mutlak olarak mesh edilmesi kesin bir farzdır. Fakat başın dörtte biri kadarının mesh edilmesi ise, “âmeli” bir farzdır.

“Farz-ı Ayn”: Yükümlü (mükellef) olan herkesin yapmak zorunda olduğu farzdır. Namazların beş vakitte kılınması gibi...

“Farz-ı Kifâye”: Bazılarının bu yükümlülüklerini yerine getirmeleriyle diğerlerinden düşen ibadetlerdir. Örneğin; cenaze namazı gibi...¹⁷

¹⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, **Dinîm İslâm (Temel Bilgiler)**, Ankara, DİB Yayınları, 2013, s.114.

¹⁶ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.50

¹⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, **Büyük İslâm İlmihâli**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2014, s.68.

1.1.2.2. Sünnet

Sünnet kelimesi sözlükte “yol, devam, pratik hayattaki hal ve tavır” manalarına gelir. Terim olarak ise sünnet, Peygamberimiz Hz. Muhammed’in (s.a.v) sözleri, hayatında yapmayı alışkanlık haline getirdiği hareket tarzları ve yaşayış halleri demektir. Hz. Peygamber’in sünneti sözleri (es-sünnetü’l-kavliyye), fiil ve hareket tarzları (es-sünnetü’l fiiliyye) ve kendi huzurunda başkaları tarafından söylenen söz veya işlenen fiiller karşısında sükût edip onları reddetmemesi (es-sünnetü’t takrîriyye) olmak üzere üç kısma ayrılır.¹⁸

Sünnet en genel anlamıyla Hz. Muhammed’in (s.a.v) söz, fiil ve takrirlerini (güzel görüp onayladığı iş ve davranışları) ifade etmektedir. Dışleri fırçalamak, temiz ve bakımlı olmak, güzel kokular sürünmek, beş vakit namazların sünnetlerini kılmak vb. uygulamalar sünnettir.¹⁹

Bir fıkıh terimi olarak sünnet ise, farz ve vaciplerin dışında kalan, Hz. Peygamber (s.a.v)’den nakledilen nafiye ibadetlerdir. Fıkıh usulünde sünnet, Kur’ân’dan sonra şerî delillerin ikincisi olup, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirleridir.²⁰

1.1.2.3. Vacip

Vacip kavramı ise farz kadar açık ve kesin olmayan fakat dinîmizce yapılması istenen yükümlülükleri ifade etmek için kullanılır. Örneğin kurbanın kesilmesi, bayram namazının kılınması, fitrenin (fıtır sadakası) verilmesi vaciptir.²¹

Sözlükte “sabit, lazım, gerekli olan şey” anlamlarına gelen vacip, bir çok fıkıh âlimlerine göre “farz” ile eş anlamlı olup mükelleften yapılması kesin ve bağlayıcı tarzda istenilen fiil demektir.²²

Vacip, *“dinimizde yapılması kesinlik derecesinde bir delil ile sabit olmayan ve yine kuvvetli bir delil ile sabit görülen şeydir. Vitir ve bayram namazları gibi...*

¹⁸ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.45.

¹⁹ Bekir Pınarbaşı, **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 9 Ders Kitabı**, Ankara, Tutku, 2017, s.26.

²⁰ İsmail Karagöz, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015, s.604-605.

²¹ Pınarbaşı, **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 9 Ders Kitabı**, s.26.

²² Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.51.

Vaciplerin yapılmasında sevap vardır. Terk edilmeleri de azabı gerektirir. Vacibin inkâr edilmesi bid'attır ve günahdır."²³

1.1.2.4. Nafile Namazları

“Farz” veya “vacip namazların” dışında kalan namazlara “nafile namazlar” denir. Hz. Peygamber’in günlük beş vakit olarak kılınan namazların farzlarından önce veya sonra kıldığı namazlar ile değişik zamanlarda ve değişik vesilelerle kıldığı namazlar bu tür nafile namazlardır.²⁴

Beş vakitte kılınan namazlardaki sünnetlerden başka bir takım nafile namazlar da vardır ki, bunlara “Tatavvu (farz ve vacip olmayan ibadetler) nafile namazı” denir. Bunlar “müstahab (Peygamber Efendimizin bazen yaptıkları bazen de terk ettikleri ibadet)” ve “mendub (Allâh Teâla veya Resûlünün bağlayıcı olmaksızın yapılmasını istediği ve yapılmamasını kötülemediği fiil)” namazlarıdır. Bunlar, Yüce Allah’a manevî yönden yakınlığa sebep olan namazlardandır. Her birinin kendilerine mahsus bir takım fazilet ve sevapları bulunmaktadır. Nafile namazların başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz: “Tahiyyetü’l Mescid”, “Abdest veya gusûlden sonra namaz”, “Duhâ (Kuşluk) Namazı”, “Teheccüd Namazı”, “Regaib Gecesi Namazı”, “Berat Gecesi Namazı”, “Miraç Gecesi Namazı”, “Kadir Gecesi Namazı”, “Yolculuk Namazı”, “Tesbih Namazı”, “Tevbe Namazı”, “Hacet Namazı” gibi...²⁵

1.1.2.5. Kaza Namazları

Özür yokken bir farz namazının kılınmadan vaktinin geçirilmesi büyük günahlardandır. Kaza edildiği takdirde bu borç ödenir; fakat bunun günahı için tövbe etmek de lazımdır. Özürlü veya özürsüz bir şekilde, zamanında eda edilmeyen beş vakit namazların farzlarını kaza etmek “farz”, vitir namazını kaza etmek de “vacib”dir. (Namazın vaktinde kılınmasına “Eda”, vakti çıktıktan sonra kılınmasına “Kaza” denir.)²⁶

Ara sıra kılınmadan kazaya kalan namazların, teker teker kaza edilmesi gerektiği gibi, evvelce kılınmadan birikmiş olan namazların da hesaplanarak kaza edilmeleri

²³ Bilmen, **Büyük İslâm İlmihâli**, s.68.

²⁴ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.135.

²⁵ Bilmen, **Büyük İslâm İlmihâli**, s.246-251.

²⁶ Yusuf Özcan, **Gençlik ve Namaz (Namaz Rehberi)**, İstanbul, Cihan Yayınları, 2012, s.181.

lazımdır. Namaza yeni başlayan kimseler, vakit namazlarının yanında, geçmiş namazlarını da kaza etmekten geri kalmamalıdır. Kaza borcu çok olanların, kazaları kılması için ayrıca bir zaman ve sıra takip etmeleri şart değildir. Namaz kılmak caiz olmayan üç vakit dışında her zaman, vakit namazlarından önce veya sonra istendiği kadar kaza namazı kılınabilir.²⁷

1.1.2.6. Abdest

Arapçada vudû kelimesiyle ifade edilen abdest, “güzellik ve temizlik” manasına gelmektedir. Bu temizliği anlatmak için Türkçede kullanılan abdest kelimesi ise, Farsça âb (su) ve dest (el) kelimelerinden oluşan ve “el suyu” manasına gelen birleşik bir kelimedir. Fıkıhî bir kavram olarak abdest, “belli uzuvları usulüne uygun olarak su ile yıkamak ve bazılarını da eldeki su ıslaklığı ile mesh etmek” demektir.²⁸

Kur’ân-ı Kerîm’de, abdestle ilgili olarak “*Ey iman edenler! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar kollarınızı yıkayın, başınızı meshedin ve topuklara kadar ayağınızı yıkayın*” buyurulmuştur. Bu âyetle abdestin her iş için değil namaz için farz kılındığı açıklanmıştır. Hz. Peygamber de hem fiili olarak abdestin nasıl alınacağını göstermiş hem de abdestsiz kılınan bir namazın Allah katında kabul olunmayacağını belirtmiştir.²⁹

*“İslâmiyet’te en önemli ibadet olan namazın ön şartı olarak farz kılınan abdest, Müslümanların her zaman maddî ve manevî temizlik içinde bulunmalarını düzenli bir biçimde sağlayan temel bir unsurdur.”*³⁰ Abdest başlı başına maddî temizlik özelliği de taşıyıp sağlık açısından bir dizi faydalar içermekle birlikte esasen hükmi temizlik işlemi ve arınma yoludur. Fıkıh dilinde maddi kirlilikten temizlenme “necasetten tahâret” olarak anılır; hükmi kirlilik olan “hadesten taharet” ise birer hükmi temizlik usulleri olan “abdest ve gusülle olur.

“Abdest başlı başına ve bizzat amaç olan bir ibadet değil belli ibadetleri yapmayı mubah kılan, kulun bu ibadetlere mânen ve ruhen hazırlanmasına ve bu ibadetlerden azami verim elde etmesine yardımcı

²⁷ Özcan, **Gençlik ve Namaz (Namaz Rehberi)**, s.181-183.

²⁸ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.113.

²⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, s.195.

³⁰ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.113.

olan vasıta ibadettir. Bazı ibadetler ve fiiller içinse abdestli olmak dinen gerekli görülmemiş olsa bile, taşıdığı birçok maddî ve manevî faydalar sebebiyle tavsiye edilmiştir.”³¹

Abdestin farzları, bir fiilin abdest sayılabilmesi için onda bulunması zorunlu olan ana unsurlar demektir. Abdestin farzları dörttür. Bunlar:

- “Yüzü yıkamak,
- Kolları dirseklerle birlikte yıkamak,
- Başını mesh etmek,
- Ayakları topuklarla birlikte yıkamak.”³² Bu sayılan farzlar yerine getirilirse, bunlar sıra ile yapılmayıp karışık yapılsa da, abdest tamam olur. Fakat daha iyi olması için, sırayla ve sünnetleriyle birlikte yapılması gerekir.³³

Hız. Peygamber’in farz ve vacip kapsamında olmaksızın sürekli veya genelde yaptığı ve ümmetine de yapılmasını tavsiye ettiği fiillere fıkıh ilminde ilmihal dilinde sünnet denmektedir. Abdestin başlıca sünnetleri şunlardır.³⁴

- “Abdest almaya niyet etmek,
- Eûzü Besmele ile başlamak,
- Elleri bileklere kadar üç kere yıkamak,
- Ağıza ve buruna sağ elle üçer kere su çekmek,
- Misvak kullanmak veya dişleri fırçalamak,
- İki elin parmak uçlarını birleştirip, başın tamamını mesh etmek,
- Boynu mesh etmek,
- Abdest uzuvlarını yıkarken sıraya uymak,
- Abdeste sağ uzuvlardan başlamak, bu uzuvları üçer defa yıkamak,
- Abdeste ara vermeden tamamlamak.”³⁵

Öte yandan, abdestin birçok edepleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyle sayılabilir:

³¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, Ankara, s.196.

³² Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.197.

³³ Özcan, **Gençlik ve Namaz (Namaz Rehberi)**, s.301.

³⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.198.

³⁵ Özcan, **Gençlik ve Namaz (Namaz Rehberi)**, s.302.

- “Henüz namaz vakti girmeden abdest alıp namaza hazır olmak,
- Kibleye yönelerek abdesti almak,
- Abdest sularının elbiseye sıçramaması için yüksek bir yerde durmak,
- Abdest için başkasından yardım istememek. Ancak bir özür sebebi ile başkasından yardım istenebilir,
- Abdest alma sırasında zaruret olmadıkça dünya lakırdısı yapmamak,
- Abdestin başından sonuna kadar abdest niyetini unutmamak, her organı yıkarken besmele çekmek, dua etmek, salât ve selam getirmek,
- Abdest alırken ağza ve buruna sağ el ile su vermek ve sol el ile sümkürmek,
- Abdest tamamlanınca kibleye karşı dönerek şehâdet kelimesini okumak.”³⁶

Abdesti bozan durumlar şunlardır:

- “İdrar ve dışkı yollarından idrar, dışkı, meni, mezi, kan gibi bir necasetin, herhangi bir sıvının veya maddenin çıkması, yellenmek,
- Vücudun herhangi bir yerinden kan, irin veya herhangi bir maddenin çıkması. Ağızdan çıkan akıcı haldeki kan, tükürükten fazla veya ona eşit ise abdesti bozar. Vücutta çıkan kan akmadığı veya çıktığı yerin çevresine dağılmadığı sürece abdesti bozmaz.
- Ağız dolusu kusmak,
- Bayılma, delirme, sarhoş olma, uyuma gibi şuurun kontrolüne engel olan durumlar.
- Namazda yakındaki şahısların duyabileceği şekilde sesli olarak gülmek.”

Hanefilere göre rükûlu ve secdeli namazda sesli gülmek abdesti de bozar. Diğer mezheplerde ise bu durumda sadece namazın bozulacağı görüşü hâkimdir.

“Ağlamak, gözden yaş gelmesi, kabuk bağlamış bir yaranın kabuğunun kan çıkmaksızın düşmesi, tükürük ve sümüğe az miktarda kan karışması, ağız dolusu olmayan kusma, namazda uyuklama, namazda sessiz gülme, tırnak kesme, tıraş olma kural olarak abdesti bozmaz.”³⁷

³⁶ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.114.

³⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.199.

Peygamber Efendimiz (s.a.v), abdestin nasıl alınacağını bizlere hem anlatmış hem de uygulamalı olarak öğretmiştir. Allah Resûlü'nün (s.a.v) öğrettiği şekilde abdest şöyle alınır:³⁸

Abdest, sünnet ve edeplerine riâyet edilerek şöyle alınır.³⁹ Önce “Niyet ettim Allah rızası için abdest almaya” denilerek niyet edilir. Eûzü besmele çekilerek eller bileklere kadar üç kere yıkanır. Bu sırada parmak aralarını ovalamaya dikkat edilir. Parmakta yüzük varsa altına değmesi için yüzük oynatılır. Bundan sonra üç kere sağ avuca su alınarak ağza su verilir. Her seferinde ağız çalkalanır.

Abdest alırken kollar sıvanarak eller yıkanır.

Önce ağza su verilir.

³⁸ Safiye Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, Ankara, Dörtel, 2017, s.28.

³⁹ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.114.

Ardından yine sağ avuç içine su alınarak buruna üç kere su verilir ve burun iyice temizlenir. Sonra yüzün tamamı üç kere yıkanır.

Sonra burna su verilir.

Yüz yıkanır.

Önce sağ kol, sonra da sol kol dirseklerle beraber yıkanır. Bunun ardından eller ıslatılarak sağ elin içiyle baş mesh edilir yani sıvazlanır.

Kollar yıkanır.

Başın dörtte biri mesh edilir.

Şehadet parmakları veya serçe parmaklarla kulakların içi, baş parmaklarla da dışı mesh edilir. Sonra iki elin dış kısmı ile boyun mesh edilir.

Kulaklar mesh edilir.

Boyun mesh edilir.

En sonunda da önce sağ, sonra sol ayak topuklarla birlikte yıkanır. Böylece abdest tamamlanmış olur.⁴⁰

Ayaklar yıkanır.

⁴⁰ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.30-32.

1.1.2.6.1. Boy Abdesti (Gusül)

Gusül kelimesi sözlükte, “yikanma, yıkamak, temizlemek” manalarına gelir. Dinî terminolojide gusül, “cünüplük, hayız ve nifas gibi hükmi kirlilikten temizlenme niyetiyle bütün vücudu su ile yıkamak” demektir. Türkçe de gusle “boy abdesti” denir. Fıkıhta, guslû gerektiren hallere büyük kirlilik (hades-i ekber), gusle ise büyük temizlik (taharet-i kübrâ) adı verilir.⁴¹

Abdest gibi gusül de esasen hükmi temizlenme ve arınma vasıtasıdır. Guslün insan sağlığı açısından önemi ilim adamlarınca dile getirilmiş, boy abdesti temizliği Müslüman milletlerin belirgin özelliği, İslâm medeniyetinin beden temizliğine ve sağlığına verdiği önemin âdeta simgesi olmuştur.⁴²

Hükmi kirlilik sayılan cünüplük, hayız ve nifas halleri guslû gerektiren üç temel sebeptir. Kendilerine gusül farz olan kişilerin gusletmeksizin şu hususları yapmaları haramdır:

- “*Namaz kılmak,*
- *Kâbe’yi tavafetmek ve mescide girmek,*
- *Bir âyet bile olsa Kur’ân okumak,*
- *Kur’ân-ı Kerîm’e el sürmek veya onu tutmak.*”

“Gusül, bütün vücudun kuru bir yer kalmayacak şekilde yıkanmasından ibarettir. Gusle besmele ve niyet ile başlamak, öncelikle elleri ve avret yerini yıkamak, bedenin herhangi bir yerinde kir ve pislik varsa onu gidermek, sonra namaz abdesti gibi abdest almak, fakat su birikintisi varsa ayakların yıkanmasını sona bırakmak, abdestten sonra önce üç defa başa, sonra sağ, sonra sol omuza su dökmek, sonra diğer uzuvları yıkamak, guslün belli başlı sünnet ve adabındandır.”⁴³

Gusletmek isteyen kimse önce eûzü-besmele çekip “Allah rızası için gusül yapmaya niyet ettim” diyerek niyet eder. Ellerini bileklerine kadar üç defa yıkadıktan sonra avret yerlerini temizler. Bedeninde herhangi bir pislik veya suyun deriye temasını

⁴¹ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.120.

⁴² Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.204.

⁴³ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.208.

engelleyen herhangi bir madde varsa öncelikle onu temizler. Daha sonra namaz abdesti gibi abdest alır. Bu sırada ağzını bol su ile üç defa yıkar, sonra üç defa burnuna su çeker, burnunda pislik kalmaması için sol eliyle sümkürür ve abdestini tamamlar. Bundan sonra üç defa başına, üç defa sağ, üç defa sol omuzuna su dökmek suretiyle tüm vücudunu yıkar. Yıkama sırasında ovuşturarak suyun vücuda iyice temasını sağlar. Göz pınarlarını, göbek çukurunu ve küpe deliklerini yıkar, saç ve sakal diplerine kadar suyu ulaştırır. Vücutta kuru bir yer kalmadığı kanaati meydana gelinceye kadar yıkamaya devam eder ve en sonunda ayakları tekrar yıkayarak guslü bitirir.⁴⁴

1.1.2.6.2. Teyemmüm

İslâm'daki temizlik çeşitlerinden biri de teyemmümdür.⁴⁵ Teyemmüm kelimesi sözlükte “kastetmek, yönelmek” manalarına gelir. Mana olarak teyemmüm, suyu temin etme veya kullanma imkânının bulunmadığı durumlarda, büyük ve küçük hükmi kirliliği gidermek amacıyla, iki eli temiz toprak veya yer cinsinden bir maddeye sürerek yüzü ve iki kolu mesh etmek demektir.

Teyemmüm istisnaî hallerde başvurulana,⁴⁶ abdest ve gusül yerine geçen bir bedel ve istisnai hüküm olup ancak belli bir mazeretin bulunması halinde yapılabilir. Bu mazeretler şunlardır:

- “Abdest veya gusle yetecek miktarda suyun bulunmaması,
- Suyu kullanmayı engelleyen fiili bir durumun veya suyu kullanmamak için dinen geçerli bir mazeretin/engelin bulunması.”

“Teyemmüm, hükmi temizlenme niyetiyle temiz toprağa sürülen el ayasıyla yüzü ve kolları dirseklerle birlikte mesh etmekten ibarettir. Bu sebeple teyemmümün niyet, yüzü mesh etmek, kolları dirseklerle birlikte mesh etmek şeklinde üç farzı vardır. Diğer bir anlatımla teyemmüm bu üç fiilden oluşur.

⁴⁴ Koca, *İslâm İbadet Esasları*, s.124.

⁴⁵ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.34.

⁴⁶ Koca, *İslâm İbadet Esasları*, s.124.

*Teyemmümle başlarken besmele çekmek, sıraya riâyet etmek yani önce yüzü sonra kolları mesh etmek, bunları yaparken ara vermemek, elleri toprağa vurduğunda ileri geri hareket ettirmek ve toprağın parmak aralarına girmesini sağlamak, ellerini topraktan kaldırıncı parmaklardaki toz ve toprağı silkelemek teyemmümün sünnet ve adabı olarak sayılır.*⁴⁷

Teyemmüm, toprak ya da kum, çakıl, taş, kil gibi toprak cinsinden bir şeyle yapılabilir. Eğer su bulunmaz ya da hastalık, soğuk gibi sebeplerle suyun kullanılması mümkün olmazsa bu durumda teyemmüm yapılır.⁴⁸

Abdesti bozan ve guslü gerektiren durumlar teyemmümü de bozar. Hastalık, tehlike, şiddetli soğuk, suyu elde edecek araç ve gerecin yokluğu gibi teyemmümü mubah hale getiren bir mazeret sebebiyle teyemmüm yapılmış da bu mazeret hali ortadan kalkmışsa, teyemmüm bozulmuş olur. Yaptığı teyemmümle namaz kılan kimse namaz esnasında suyu görürse veya su bulunursa, teyemmümü bozulmuş olur.⁴⁹

⁴⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.209.

⁴⁸ Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.34.

⁴⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.210.

1.1.2.7. İftitah Tekbiri

İftitah tekberi namaza başlarken “Allâhü ekber” ifadesini söylemektir.⁵⁰ İftitah kelimesi sözlükte, “başlamak, kapıyı açıp girmek”; tekbir ise, “yüceltmek, büyük kabul etmek” manalarına gelir. Bu tekbire, namaza kendisiyle girildiği için “başlangıç tekberi” veya “açış tekberi (iftitah)” denmiştir.⁵¹

İftitah tekberi

“Hz. Peygamber’in tekbir alırken ellerini omuz hizasına kadar kaldırdığına dair rivâyet bulunduğu gibi, kulak hizasına veya kulaklarının üstü hizasına kadar kaldırdığına dair rivâyetler de vardır. Bu rivâyetlerin birleştirilmesi durumunda, tekbir alırken başı hafifçe öne eğerek başparmak kulak memesine değecek şekilde elleri kaldırmanın uygun olduğu belirtilmiştir.”⁵²

1.1.2.8. Kıyam

Kıyam sözlükte, “doğrulamak, ayakta durmak, dik durmak, yönelmek” manalarına gelir. Fıkhi bir terim olarak kıyam, “namazda ayakta durmak” demektir.⁵³ Ancak

⁵⁰ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.36.

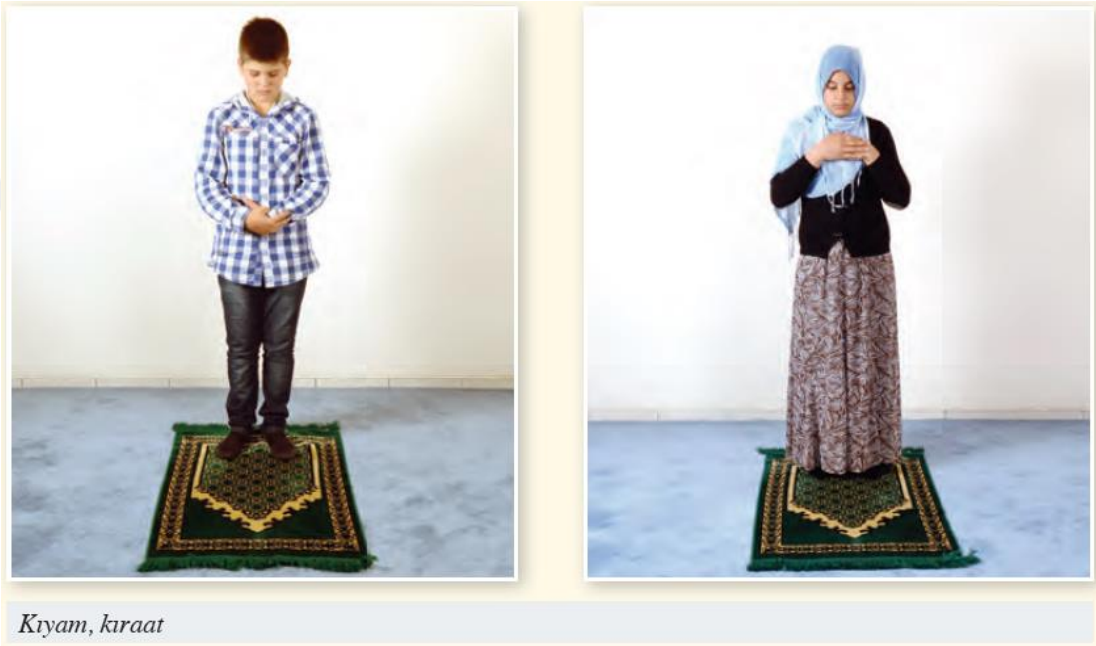
⁵¹ Koca, *İslâm İbadet Esasları*, s.144.

⁵² Diyanet İşleri Başkanlığı, *İlmihal I İman ve İbadetler*, s.240.

⁵³ Koca, *İslâm İbadet Esasları*, s.145.

hastalık, yaşlılık vb. sebeplerle ayakta duramayacak olanlar, namazlarını oturarak kılabilirler.⁵⁴

Farz ve vacip namazlarda Hanefî mezhebinde benimsenen görüşe göre sabah namazının sünnetinde kıyam bir rükündür. Gücü yeten kişi bu rükünü yerine getirmeden, meselâ oturarak farz veya vacip bir namaz kılsa namazı geçerli olmaz. Hasta veya ayakta durmaya gücü yetmeyen kişiden kıyam vecibesi düşer.⁵⁵

Kıyam, kıraat

1.1.2.9. Kıraat

Kıraat kelimesi sözlükte, “okumak” anlamına gelir. Fıkhi bir terim olarak ise, namazda kıyamda iken Kur’ân okumak demektir. Kıraat, namazı oluşturan ana unsurlardan biri olup iki rekâtlı farz namazların, sünnet ve nafile namazlarla vitir namazının her rekâtında farzdır.⁵⁶

Namazda Kur’ân, kıyam halinde iken yani ayakta dururken okunur. Namazda okunması gereken asgari miktar, kısa üç âyet ve buna denk bir uzun âyettir. Namazın asıl iskeletini oluşturan ve biçimini veren kıyam, rükû ve secde gibi rükünlere nispetle kıraat, namazın zâit rükünü olarak kabul edilir. Bu yüzden kıyam, rükû, secde

⁵⁴ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.36.

⁵⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, *İlmihal I İman ve İbadetler*, s.241.

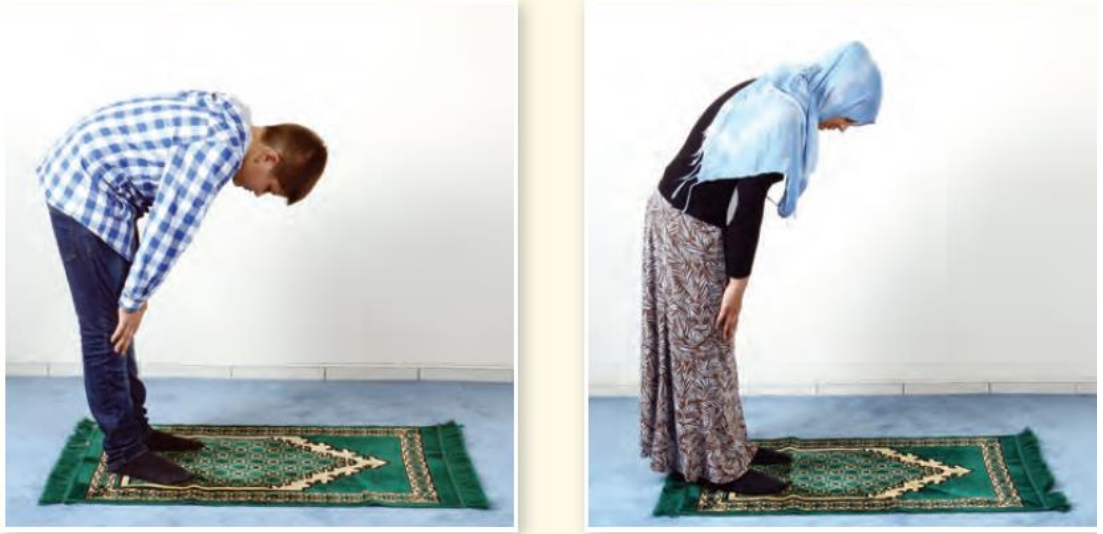
⁵⁶ Koca, *İslâm İbadet Esasları*, s.146.

ve son oturuş, gerek cemaatle namaz kılarken gerekse tek başına namaz kılarken terkedilmediği halde, kıraat, imama uyan kişiden düşer.⁵⁷

1.1.2.10 Rükû

Rükû kelimesi sözlükte, “eğilmek” anlamına gelir. Fıkhi bir terim olarak rükû, namazda kıyamdan sonra, baş ve sırt düz bir yüzey oluşturacak ve eller dizlere ulaşacak biçimde öne doğru eğilmek demektir.⁵⁸

Kıyamdan rükû haline geçerken “Allâhü ekber” denilmesi ve rükû sırasında en az üç defa “Sübhâne rabbiye’l-azim” söylenmesi sünnettir. Cemaatle kılınan namazlarda rükûdan doğrulurken imam “SemiAllâhü li-men hamideh” dedikten sonra, cemaat “Rabbenâ leke’l-hamd” der. Tek başına namaz kılan kimse ise her iki cümleyi kendi söyler.

Rükû

1.1.2.11 Secde

Secde sözlükte “itaat, teslimiyet ve tevazu içinde eğilmek, yere kapanmak, yüzü yere sürmek” anlamına gelir.⁵⁹ Fıkhi bir terim olarak secde; namazda alın, burun, el ayakları, dizler ve ayak parmakları zemine değecek şekilde yere kapanmak demektir.

⁵⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, *İlmihal I İman ve İbadetler*, s.241.

⁵⁸ Koca, *İslâm İbadet Esasları*, s.149.

⁵⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, *İlmihal I İman ve İbadetler*, s.247.

Namazın her rekâtında, rükûdan doğrulduktan sonra iki defa secde yapmak gerekir. Hadislerde secdenin alın, eller, dizler ve ayak parmakları olmak üzere vücudun yedi organını yere değdirmek suretiyle yapılacağı, bazı rivâyetlerde ise Hz. Peygamber'in alını zikrettikten sonra eliyle burnunu da işaret ettiği belirtilmektedir.⁶⁰

Secde

1.1.2.12. Kâde-i Âhire

Ka'de kelimesi sözlükte, “oturma, oturuş”, ahire ise “son” demektir. Bir fıkıh terimi olarak ka'de-i ahire, “namazların son rekâtlarında belli bir süre oturma” anlamına gelir. İki rekâtlı namazlarda olan tek oturuşa da Kade-i Âhire denir.⁶¹ Üç ve dört rekâtlı namazların ikinci rekâtındaki oturmaya ka'de-i ûlâ (ilk oturma), son rekâtındaki oturmaya ise ka'de-i ahire (son oturma) denir.⁶²

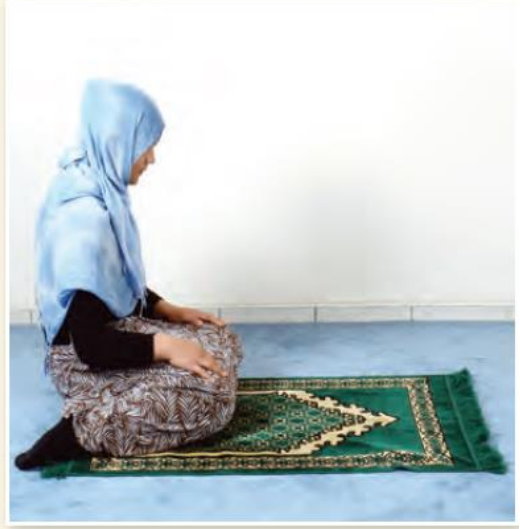
Son rekâtta “*ettehiyyâtü*” okuyacak kadar oturmak farzdır. Otururken el parmaklarıyla işaret edilmez. Erkekler sol ayağını, parmak uçları sağa dönük olarak yere döşer. Bu ayağın üzerine oturur. Sağ ayağı dik tutar. Bunun parmakları yere değmez. Parmaklarının ucu kıbleye karşı biraz bükülmüş olur. Böyle oturmak sünnettir.

⁶⁰ Koca, *İslâm İbadet Esasları*, s.150.

⁶¹ Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, s.162.

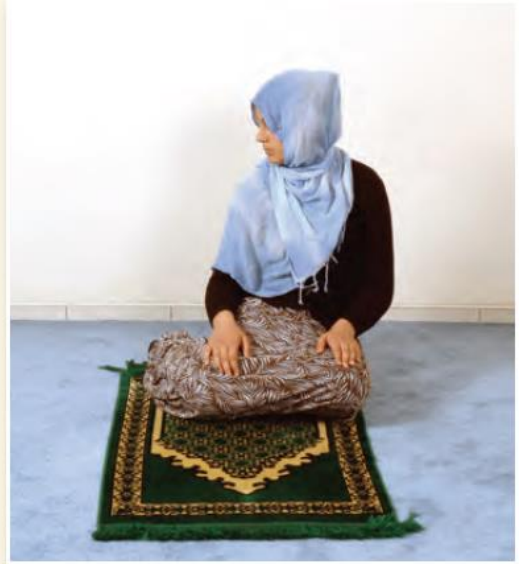
⁶² Koca, *İslâm İbadet Esasları*, s.151.

Kadınlar kaba etlerini yere koyarak oturur. Uylukları birbirine yakın olur. Sağ ayağını, sağ taraftan dışarı çıkarır. Sol ayağı, parmak uçları sağa dönmüş olarak altında kalır.⁶³

Kâde-i âhire

Ka'de-i Âhire, namazın sonunda Ettehiyyâtü'yü okuyacak kadar (teşehhüd miktarı) oturmaktır.⁶⁴ Namaz bitiminde önce sağa selam verilir.

Sağa selam verme

⁶³ Hasan Yavaş, **Namaz Kitabı**, İstanbul, Hakikat Kitabevi, 2014, s.83.

⁶⁴ Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.36.

Sonra da sola selam verilerek namaz sonlandırılır.

Sola selam verme

1.1.2.13. Ezan ve Kamet

Ezan kelimesi sözlükte, “bildirmek, duyurmak, çağrıda bulunmak, ilân etmek” manalarına gelir. Fıkhi bir terim olarak ezan, farz namazlarının vaktinin geldiğini, nasla belirlenen sözlerle ve özel şekilde mü’minlere duyurmak demektir.⁶⁵ Ezan; her gün kılınması farz olan namazların ve Cuma namazının vaktinin geldiğini Müslümanlara duyurmak amacıyla okunan ve sözleri Hz. Peygamber’in (s.a.v) sünneti ile belirlenen namaz çağrısıdır.⁶⁶

Namaz, Mekke döneminde farz kılındığı halde, Hz. Peygamber’in Medine’ye gelişine kadar namaz vakitlerini bildirmek için herhangi bir yol veya yöntem düşünülmemiştir. Ezan, Peygamberimizin (s.a.v) Medine’ye hicretinden sonra okunmaya başlanmıştır ve İslâm’ın sembollerinden biridir. Bir yerde minarelerden ezan seslerinin yükselmesi, oranın İslâm yurdu olduğunun en belirgin kanıtlarından biridir.

“Ezan aracılığıyla halka hem namaz vaktinin girdiği cemaatle namaz kılınacağı duyurulmuş olmakta, hem de Allah’ın büyüklüğü, Peygamberimiz Hz. Muhammed’in O’nun elçisi ve namazın kurtuluş

⁶⁵ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.151.

⁶⁶ Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.37.

yolunun kapısı olduğu ilân edilmektedir. Namaz vakitleri güneşin hareketine göre düzenlendiği için yeryüzünde namaz vakitleri değişik anlara rastlamakta ve bu suretle yukarıda belirtilen hakikat, gece gündüz, fasılasız olarak haykırılmış olmaktadır.”⁶⁷

Ezan şu sözlerden meydana gelir:

“Allâhü ekber” (Allah tek büyüktür [dört defa]);

“Eşhedü en lâ ilahe illallah” (Allah’tan başka tanrı olmadığına şehâdet ederim [iki defa]);

“Eşhedü enne Muhammeden resûlullah” (Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna şehadet ederim [iki defa]);

“Hayye ale’s –salâh” (Haydi namaza [iki defa]);

“Hayye ale’l –felâh” (Haydi kurutuluşa [iki defa]);

“Allâhü ekber” (Allah tek büyüktür [iki defa]);

“La ilahe illallah” (Allah’tan başka tanrı yoktur [bir defa]).

Sabah ezanında , *“Hayye ale’l –felâh”* tan sonra iki defa, *“es- Salâtü hayrun mine’n nevm”* (namaz uykudan hayırlıdır) sözü tekrarlanır ki, buna “tesvib” denilir.⁶⁸

Kamet kelimesi sözlükte, “hakkını vererek yapmak, yerine getirmek, devam ettirmek” gibi anlamlara gelir. Fıkhi bir terim olarak kamet, “farz namazların başlamak üzere olduğunu duyurmak” demektir. Ezanla namaz vaktinin girdiği, kametle ise namazın kılınmakta olduğu haber verilir.

Kamette okunan sözler ezanın aynısı olup yalnızca *“Hayye ale’l –felâh”* tan sonra, iki defa *“Kad kameti’s-salâh”* (namaz başladı) cümlesi eklenir. Kamet, sözlerine ara

⁶⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.267.

⁶⁸ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.162.

verilmeden, duraklama yapılmadan, ezandan biraz daha hızlı ve daha alçak bir sesle okunur.⁶⁹

1.1.2.14. İmam ve Müezzin

İmam kelimesi sözlükte, “öne geçen, sevk ve idare eden” manalara gelir. Fıkhi bir terim olarak imam, “cemaatle kılınan namaza önderlik eden kimse ve devlet başkanı” demektir. “Devlet Başkanı” ile “namaz kıldırın kimse” yi birbirinden ayırmak için devlet başkanlığına “imâmet-i kübrâ” (büyük imamet), cemaate namaz kıldırılmaya “imamet-i suğrâ” (küçük imamet), bu görevi yapan kişiye de “sâhibü’s-salât (namaz imamı) adı verilmiştir.⁷⁰

İmanın ergin (bâliğ), Müslüman olması ve belli bir akıl olgunluğuna ulaşmış birisi olması şarttır. Ayrıca imam olabilmek için kişinin erkek olması şarttır. Kadın erkeklere imam olamaz. *“Bununla birlikte kendi aralarında cemaatle namaz kılmak istediklerinde içlerinden biri olabilir. İmamlık yapabilmek için namaz sahîh olacak kadar Kur’ân’ı ezbere okuyabilmek (kıraat) şart olduğu gibi özürülü olmayıp sağlam olmak ve namazın sıhhat şartlarından birini yitirmiş olmamak da şarttır.”*⁷¹

Sözlükte “çağrıda bulunan, ezan okuyan, kamet getiren kimse” manasındaki müezzin kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de “münâdî” anlamında iki âyette geçmektedir.⁷² Hadislerde “ezan okuyan, kamet getiren” manasında kullanılır.

1.1.2.15. Cemaat

Cemaat kelimesi sözlükte, “insan topluluğu” demektir. Fıkhi bir terim olarak cemaat, “namazı imamla birlikte kılan topluluğu” ifade eder. İslâm’da cemaat halinde ibadet teşvik edilmiş, hatta bazı ibadetler için cemaat şart koşulmuştur. Günlük beş vakit namaz, Cuma namazı ve bayram namazları cemaatle eda edilen belli başlı ibadetlerdir.⁷³

⁶⁹ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.164.

⁷⁰ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.169.

⁷¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.277-278.

⁷² A’raf 7/44, Yûsuf 12/70.

⁷³ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.165.

*“Hz. Peygamber cemaatle kılınan namazın sevabının tek başına kılınan namazın sevabından yirmi beş veya yirmi yedi kat daha faziletli olduğunu belirtmiştir. Kendisi de hayatı boyunca cemaate namaz kıldırması, hastalandığında ise cemaate katılarak Ebû Bekir’in arkasında namaz kılmasıdır.”*⁷⁴

Cemaatle namaz, camide kılınabildiği gibi evde ya da temiz ve uygun herhangi bir başka yerde de kılınabilir. Dinimize göre Cuma ve bayram namazlarının cemaatle kılınması şarttır.⁷⁵

1.2. Namaz Çeşitleri

1.2.1. Günlük Namazlar (Beş Vakit)

Dinimize göre namazın belli vakitlerde kılınması gerekir. Bu konuyla ilgili olarak Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyurulmaktadır. *“Namazı bitirince de ayakta, otururken ve yanınız üzerinde yataarken (daima) Allah’ı anın. Huzura kavuşunca da namazı dosdoğru kılın; çünkü namaz mü’minler üzerine belli bir farzdır”*⁷⁶

Günlük namazlar (beş vakit) sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı olmak üzere her gün kılınması dinimizce zorunlu olan namazlardır. Şimdi bu namazların kılınışlarına değinilecektir.

1.2.1.1. Sabah Namazı

Sabah namazı iki rekât sünnet, iki rekât da farz olmak üzere dört rekâtta ibarettir. Önce sünnet kılınır. Şöyle ki;⁷⁷

Namazın dış şartlarının hepsi yerine getirildikten sonra kibleye dönülür. *“Niyet ettim Allah rızası için bugünkü sabah namazının sünnetini kılmaya”* diye niyet edilir. Sonra “Allâhü ekber” denilerek iftitah tekbiri alınır ve eller bağlanır. Erkekler ellerini sağ el sol el bileği kavrayacak şekilde göbeklerinin üzerine bağlarlar. Kadınlar da sağ ellerini sol ellerinin üzerine koyarak göğüsleri üzerinde bağlarlar.

⁷⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.270.

⁷⁵ Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.43.

⁷⁶ Nisâ, 4/103.

⁷⁷ Dikmen, **Tam Namaz Hocası (Namaz İlmihali)**, s.94.

Eller bağlandıktan sonra sırasıyla Sübhâneke okunur. Sonra eûzü besmele çekilerek Fatiha Sûresi ile Kur'ân'dan birkaç âyet veya kısa bir sûre (zamm-ı sûre) okunur. Ardından “Allâhü ekber” denilerek rükûya eğilir. Rükûda iken üç kere “Sübhane Rabbiyel azim” ifadesi söylenir. “SemiAllâhü limen hamideh” denilerek doğrulunur. Bu sırada “Rabbenâ lekel hamd” denir. “Allâhü ekber” diye tekbir alınarak secdeye gidilir. Secdede üç kez “Sübhane Rabbiyel a'lâ” denir. Secdeden sonra “Allâhü ekber” denilerek kalkılıp Sübhanallah diyecek zaman kadar oturulur. Sonra tekrar “Allâhü ekber” denilerek ikinci bir secde yapılır.

İkinci rekâtta sadece “Besmele” çekilerek Fatiha ve zamm-ı sûre okunur. Sonra aynen birinci rekâtta olduğu gibi rükû ve secdeler yapılır ve oturulur. Kâde-i ahire denilen bu son oturuşta sırasıyla Ettehiyâtü, Allâhümme Salli ve Allâhümme Bârik ile Rabbenâ duaları okunur. Duaların okunuşu bitince önce sağ tarafa dönülerek “Esselâmü aleyküm verahmetullâh” diyerek selam verilir Sonrada sol tarafa aynı şekilde selam verilir. Böylece sabah namazının sünneti tamamlanmış olur.⁷⁸

Sabah namazının farzı da aynen sünneti gibi kılınır. Sadece başta, niyet ederken, “Niyet ettim Allah rızası için bugünkü sabah namazının farzını kılmaya” diye niyet edilir. Bir de niyetten önce kamet getirilir. (Kadınlar kamet getirmezler).⁷⁹

1.2.1.2. Öğle Namazı

Öğle namazı dört rekât ilk sünnet dört rekât farz, iki rekâtta son sünnet olmak üzere toplam on rekât olarak kılınan namazdır.⁸⁰

Sünneti kılmak için “Niyet ettim Allah rızası için bugünkü öğle namazının sünnetini kılmaya” denilerek niyet edilir. Sonra aynen sabah namazının sünneti gibi iki rekât kılınır. İkinci rekâtta oturulduğunda sadece *Tehiyyat* okunur. Salavat ve dualar okunmadan “Allâhü ekber” diyerek üçüncü rekâta kalkılır. Üçüncü ve dördüncü rekâtlar da, aynen birinci ve ikinci rekâtlar gibi kılındıktan sonra, ikinci kere oturulur. Bu oturuşta *Tehiyyat* ile beraber salavat ve dualar okunarak selam verilir. Böylece öğle namazının sünneti tamamlanmış olur.

⁷⁸ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.39.

⁷⁹ Dikmen, *Tam Namaz Hocası (Namaz İlmihali)*, s.100.

⁸⁰ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.39.

Öğlenin farzı da sünneti gibidir. Yalnız niyet ederken öğlenin farzını kılmaya niyet edilir. Birde üçüncü ve dördüncü rekâtlarda sadece *Fatiha* okunur, *zamm-ı sûre* okunmaz. Bu sadece öğlenin farzında değil bütün farz namazlarda böyledir. İlk iki rekâta *zamm-ı sûre* okunur. Üç ve dördüncü rekâtlarda okunmaz.

Öğlenin son sünneti de tıpkı sabah namazının sünneti gibi kılınır. Sadece niyet ederken öğlenin son sünnetine diye niyet edilir.⁸¹

1.2.1.3. İkinci Namazı

İkinci namazı dört sünnet, dört de farz olmak üzere sekiz rekât kılınır.⁸² Evvelâ “*Niyet ettim Allah rızası için bugünkü ikindi namazının sünnetini kılmaya*” denilerek niyet edilir. “*Sonra aynen öğlenin sünneti gibi kılınır. Yalnız ikinci rekâttan sonraki ilk oturuşta öğlenin sünnetinde sadece Tehiyyat okunurken ikindinin sünnetinde Salavatlar da okunur. Diğer dualar okunmadan, Allâhü ekber denilerek üçüncü rekâta kalkılır. Üçüncü rekâta da, namaza yeniden başlar gibi Sübhaneke okunarak Eüzü besmele çekilir ve Fatiha ile zamm-ı sûre okunur. Dördüncü rekât ise öğleninki gibi normal şekilde kılınır. İkindinin farzı öğlenin farzı gibidir. Sadece niyetler farklıdır.*”⁸³

1.2.1.4. Akşam Namazı

Akşam namazı, üç farz ve iki sünnet olmak üzere toplam beş rekâttır. Önce farz, ardından da sünnet kılınır.⁸⁴

Öncelikle “*Niyet ettim Allah rızası için bugünkü akşam namazının farzını kılmaya*” şeklinde niyet ederek namaza durulur. İlk iki rekât diğer namazların farzı gibi kılındıktan sonra oturulur. Sadece *Tehiyyat* okunarak üçüncü rekâta kalkılır. Üçüncü rekâta sadece *Fatiha* okunarak rükûa ve secdeye gidilir. Secdeler bitince ikinci kere oturulur. *Tehiyyat*, *salavat* ve *dualar* okunarak selam verilir.

Farzdan sonra sünnete niyet edilerek tıpkı sabahın sünneti gibi iki rekât sünnet kılınır.⁸⁵

⁸¹ Dikmen, *Tam Namaz Hocası (Namaz İlmihali)*, s.104.

⁸² Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.39.

⁸³ Dikmen, *Tam Namaz Hocası (Namaz İlmihali)*, s.107.

⁸⁴ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.39.

1.2.1.5. Yatsı Namazı

Yatsı namazı, dördü sünnet, dördü farz, ikisi son sünnet ve üçü de vitir olmak üzere on üç rekâttır.⁸⁶

Yatsının sünneti, önce niyet edilerek tıpkı ikindi namazının sünneti gibi kılınır. Yani ilk oturuşta salavatlar da okunur. Yatsının farzının kılınışı ise, niyet hariç öğle ve ikindi namazının farzının aynısıdır. Son sünnet akşam namazının sünneti gibi kılınır.

Vitir namazı ise üç rekâttır. Bu namazı kılmak vaciptir. Öncelikle: “*Bugünkü Vitir namazına*” diye niyet edilerek namaza durulur. Kılınışı akşam namazının farzına benzer. Ancak ondan farklı olarak üçüncü rekâta *Besmele* çekilip *Fatiha* ve *zamm-ı sûre* okunur. Bundan sonra rükûa eğilmeyerek eller kaldırılır, “*Allâhü ekber*” denilerek tekbir alınır ve tekrar eller bağlanıp, kunut duaları okunur. Kunut duaları bittikten sonra rükû ve secdeye gidilir. Secdeden sonra oturularak *Tehiyyat*, salavat ve dualar okunarak selam verilerek namaz tamamlanır.⁸⁷

1.2.2. Cemaatle Namazlar

Cemaatle namaz, namazın bir imama uyularak beraberce kılınması demektir.⁸⁸ “İslâm dinî birlik ve beraberliğe büyük önem vermiştir. Günde beş vakit namazın bir arada eda edilmesinin teşvik edilmesi, haftada bir Cuma namazının ve senede iki kez olan bayram namazlarının topluca kılınmasının gerekli görülmesi, mü'minlerin görüşüp helalleşmelerine, birbirleriyle yardımlaşmalarına vesile olmak gibi bir anlam taşımaktadır.”⁸⁹

Cuma namazı dışında en kuvvetli cemaat, sabah namazının cemaati, sonra yatsı namazının cemaati, sonra ikindi namazının cemaatidir. Ebû Hüreyre'den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “İnsanlar ilk safın sevabını bilselerdi, ön safta durabilmek için kura çekmeden başka yol bulamazlardı. Namazı ilk vaktinde kılmanın sevabını bilselerdi bunun için yarışırlardı. Yatsı namazı ile

⁸⁵ Dikmen, *Tam Namaz Hocası (Namaz İlmihali)*, s.108.

⁸⁶ Dikmen, *Tam Namaz Hocası (Namaz İlmihali)*, s.108.

⁸⁷ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.40.

⁸⁸ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.43.

⁸⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, *İlmihal I İman ve İbadetler*, s.270.

sabah namazının fazileti bilselerdi, emekleyerek de olsa bu namazları cemaatle kılmaya gelirlerdi”⁹⁰

Cemaatle kılınan namazlar, diğer namazlara göre küçük bazı değişiklikler gösterir. Öncelikle cemaatle namaz kılan kişiler bir imama uyarlar. Bunu da niyette belirtirler. Örneğin “*Niyet ettim Allah rızası için bugünkü sabah namazının farzını kılmaya, uydum imama*” derler. Cemaatle namaz kılan kişiler, ilk rekâta sadece *Sübhanke*’yi okur, sonra susarlar. Bütün rekâtlarda ayaktayken başka bir şey okumazlar. Çünkü bu durumda imamın okuması yeterlidir. Ancak rükûda, secde ve oturuşlarda söylenmesi gerekli ifadeleri söyler, okunması gereken duaları da okurlar. Cemaatle namaz kılarken her harekette imamı takip etmek, onunla birlikte rükû, secde, oturuş, selam vb. şeyleri yapmak gerekir.⁹¹

Cemaatle namaz kılarken imama uymak gerekir.

1.2.2.1. Cuma Namazı

Cuma, İslâm dininde çok çok önemli kabul edilen haftalık toplu ibadet günüdür. Bu günün önemi hakkında Hz. Peygamber, “*Güneşin doğduğu en hayırlı gün Cumadır*;

⁹⁰ Buhârî, Ezan, 9, 32: Müslim, Salat, 129, 131.

⁹¹ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.43.

*Âdem o gün yaratılmış, o gün cennete girmiş ve o gün cennetten çıkmıştır. Kıyamet de Cuma günü kopacaktır” buyurmuştur.*⁹²

*“Cuma günü Müslümanlar açısından büyük önem taşıdığı ve adeta bir bayram günü kabul edildiği için, Perşembe günü akşamından başlamak üzere maddî ve manevî temizliğe her zamankinden daha fazla önem vermek gerekir. Bunların başında boy abdesti almak gelir ki Cuma günü boy abdesti almak bilginlerin çoğuna göre sünnet, bazılarına göre farzdır. Bunun yanında, Cuma günü namaza gelmeden önce, tırnak kesme, dişleri temizleme gibi bedeni temizlikler yapmak, temiz elbiseler giymek, başkalarını rahatsız etmeyecek aksine onların hoşuna gidecek güzel kokular sürmek” sünnet olarak bilinen davranışlardır.*⁹³

Cuma günü kılınan Cuma namazı farz-ı ayın bir namazdır. Cuma namazının farz olabilmesi için bir takım şartların bulunması gerekir. Bu şartlar vücûp ve sıhhat şartları olmak üzere iki çeşittir. Vücûp şartları Cuma namazı kılmakla mükellef olmanın; sıhhat şartları ise kılınan namazın sahih yani geçerli olmasının şartlarıdır.

Bir kimseye Cuma namazının farz/vacip olabilmesi için günlük beş vakit namazların kendisine farz olması konusunda aranan şartların yanında ayrıca şu şartları taşıması gerekir:

- “Erkek olmak; Cuma namazı erkeklere farz olup kadınlara farz değildir.
- Mazeretsiz olmak; bazı mazeretler Cuma namazına gitmemeyi mubah kılar ve böyle bir mazereti bulunan kişiye Cuma namazı farz olmaz. Bunlar; hastalık (Cuma namazına gittiği takdirde hastalığının artması veya uzamasından korkan kimse Cuma namazını kılmakla yükümlü değildir), körlük ve kötürümlük (Ebû Hanîfe, Malikî ve Şafîlilere göre, kör olan bir kimseye kendisini camiye götürebilecek biri bulunsa bile Cuma namazı farz değildir. Ayrıca ayakları felç olmuş kişilere ve yatalak hastalara da Cuma namazı farz değildir), ağır hava ve yol şartları (Cuma namazına gittiği takdirde kişinin önemli zarar veya sıkıntıya uğramasına yol açacak derecede havanın soğuk veya sıcak olması ve şiddetli yağmur gibi durumlarda Cuma namazı yükümlülüğü düşer) ,

⁹² Müslim, “Cum’a”, 18.

⁹³ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.288.

korku (Cuma namazına gittiği takdirde malı, canı veya namusunun tehlikeye gireceğine dair endişe taşıyan kimseye Cuma namazı farz değildir) vb. durumlardır.

- *Hürriyet; hür olmayan kimseler yani köle ve esirler, fakihlerin büyük çoğunluğuna göre Cuma namazı ile yükümlü değildir.*
- *İkamet; Fakihlerin büyük çoğunluğuna göre, Cuma namazının vacip olması için kişini Cuma namazı kılınan yerde ikamet ediyor olması gerekir. Bu bakımdan Cuma namazı dinen yolcu sayılan (seferi) kimselere farz değildir.”*

Cuma namazının sahih olmasının şartları ise şöyle sıralanabilir;

- *“Vakit; Fakihlerin büyük çoğunluğuna göre, Cuma namazı Cuma günü öğle namazı vaktinde kılınır. Öğle namazının vaktinden önce veya sonra kılınması sahih değildir.*
- *Cemaat; Cuma namazı ancak cemaatle kılınan bir namaz olup tek başına kılınamaz.*
- *Şehir; İslâm bilginleri Cuma namazı kılınacak yerin şehir veya şehir hükmünde bir yerleşim birimi olmasını şart koşmuşlardır.*
- *Cami; bütün mezhepler bir şehirde kılınan Cuma namazının mümkün olduğunca tek bir camide kılınması gerektiğini söylemişlerdir. Günümüzde milyonlarca insanın yaşadığı şehirler göz önüne alındığında, bir şehirde birden fazla cami bulunması halinde, Hanefî mezhebine göre bütün camilerde Cuma namazının kılınabileceği görüşü hâkimdir.*
- *İzin; Hanefiler Cuma namazını devlet başkanı veya temsilcisinin ya da bunlar tarafından yetkili kılınan kişinin kaldırması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.*
- *Hutbe; sözlükte, “bir topluluk karşısında yapılan konuşma” anlamına gelir. Dinî literatürde hutbe, “başta Cuma ve bayram namazları olmak üzere belirli ibadetlerin icrası esnasında irat edilen, genelde vaaz ve*

nasihati içeren konuşma” demektir. Fakihler Cuma hutbesinin farz olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.”⁹⁴

Cuma günü camilerde hutbe okunarak cemaat çeşitli konularda bilgilendirilir.

Cuma namazının kılınışı; Cuma günü öğle vaktinde ezan okunur (dış ezan). Camiye girince vakit uygunsa iki rekât “tahiyyetü’l-mescid”, ardından dört rekâtlık Cumanın ilk sünneti kılınır. İmam minbere çıkmadığı sürece bu namazlar kılınabilir. Ama hatip minbere çıkmış ise, onu dinlemek daha uygundur. Sonra cami içinde bir ezan daha okunur (iç ezan), arkasından imam, cemaate hutbe okur. Bu hutbeden sonra kâmet getirilerek Cuma namazının iki rekât farzı cemaat halinde kılınır ve imam kıraati açıktan okur. Bundan sonra sünneti cumanın son sünneti olan dört rekâtlık bir namaz kılınır.

Ebû Hanife’ye göre sünnete uygun olan Cuma namazı bundan ibarettir. Ancak, bazı bilginlere göre, cumanın farz ve sünnetinden sonra dört rekâtlık “zuhr-i ahîr” ve iki rekâtlık “vaktin son sünneti” daha kılınır. *“Esasen Hz. Peygamber’den ve ilk dönemlerden gelen rivâyetler arasında “zuhr-i ahîr” diye bir namaz yoktur. Bu namaz, cumanın sıhhat şartlarının, özellikle Cuma namazının bir bölgede bir tek camide kılınması şartının şehirlerin nüfusunun artması sebebiyle gerçekleşmemesi,*

⁹⁴ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.179-185.

dolayısıyla bir şehirde birkaç yerde namaz kılma mecburiyetinin ortaya çıkmasıyla birlikte gündeme gelmiş bir namazdır.”⁹⁵

1.2.2.2. Teravîh Namazı

Teravîh, Arapça tervihâ kelimesini çoğulu olup, “rahatlamak, dinlendirmek” gibi anlamlara gelir. *“Ramazan ayına mahsus olmak üzere, yatsı namazından sonra kılınan sünnet namazın her dört rekâtının sonundaki oturuş, tervihâ olarak adlandırılmış, sonradan bu kelimenin çoğulu olan terâvih kelimesi ramazan gecelerinde kılınan nâfile namazın adı olmuştur.”⁹⁶* Dinî literatürde “teravîh”, *“Ramazan ayında yatsı namazından sonra vitirden önce kılınan namazı”* ifade eder.⁹⁷

Teravîh namazı, orucun değil ramazanın sünnetidir ve herhangi bir mazeret sebebiyle oruç tutamayanlar da onu kılarlar. Teravîh namazı tek başına kılınabilir ise de Ebû Hanîfe ile Ahmed b. Hanbel ve bazı Mâlikîlere göre onu cemaatle kılmak sünnet olup daha faziletlidir.

“Fakihler teravîh namazının her iki rekâtta bir selâm verilerek kılınmasının daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Teravîh namazı yirmi rekâttır. Yatsı namazı kılındıktan sonra ve vitirden önce kılınır. Teravîh on selâm ile kılınır ve beş tervîha (dinlenme) yapılır. Yani her iki rekâtta bir selâm verilip, her dört rekâtta bir istirahat edilir. Beşinci tervîhadan sonra yine cemaatle vitir namazı kılınır.”⁹⁸

Teravîh namazı, iki rekâtta bir selâm verilecekse sabah namazının, dört rekâtta bir selâm verilecekse ikindi namazının sünneti gibi kılınır. Teravîh namazında mutlak niyet yani “namaz kılmaya” niyet etmek yeterlidir. Teravîh namazının vakti, yatsı namazının peşinden fecre kadar devam eden süredir. Teravîh namazının kazası yoktur.⁹⁹

Hız. Peygamber, teravîh namazını birkaç gece dışında sürekli olarak tek başına kılmış ve arkadaşlarını *“kim ramazan namazını (teravîh) inanarak ve sevabını Allah’tan*

⁹⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.303.

⁹⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.311.

⁹⁷ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.193.

⁹⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.311.

⁹⁹ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.195.

bekleyerek kılsa onun geçmiş günahları bağışlanır” diyerek bu namaza teşvik etmiştir.¹⁰⁰

1.2.2.3. Bayram Namazı

Bayram (beyrem) kelimesinin aslı Farsça bezrem/bezrâm olup “sevinç ve eğlence günü, yiyip içme meclisi” demektir. Bayram kelimesinin Arapça karşılığı “îd” kelimesidir. İd sözlükte, “adet halini alan sevinç ve keder; bir araya toplanma günü” manalarına gelir.

Hiz. Peygamber Medine’ye hicret ettikten sonra Medinelilerin İran menşeli Nevruz ve Mihricân bayramlarını kutladıklarını görmüş ve bunun üzerine “*Allah sizin için o iki günü daha hayırlı iki günle, kurban ve ramazan bayramlarıyla değiştirmiştir*” diyerek ramazan ve kurban bayramlarını ilân etmiştir.¹⁰¹

Bayram namazı, biri ramazan bayramında diğeri kurban bayramında olmak üzere yılda iki defa kılınan iki rekâtlık bir namazdır.¹⁰² Bayram namazının vakti, güneşin doğması ve bir miktar yükselip kerahet vaktinin çıkmasından sonra başlayıp zeval vaktinin girmesine kadar devam eder. Mazeretleri sebebiyle ilk gün bayram namazını kılamayanlar ramazan bayramında ikinci gün, kurban bayramında ise ikinci ve üçüncü gün bayram namazlarını cemaatle kılabilirler.¹⁰³

Bayram namazının kılınışı şöyledir: Camide cemaat, imamın arkasında düzgün bir şekilde saf tutar. “*Niyet ettim Allah rızası için Ramazan/Kurban bayramı namazını kılmaya, uydum imama*” diyerek niyet edilir. İmam ve cemaat tekbir alıp ellerini kaldırır, sonra da bağlar. İmam ve cemaat sessizce sübhâneke duasını okur. Bundan sonra imam üç kere tekbir alır. İmam ve cemaat, ilk iki tekbirde ellerini kaldırır ancak bağlamadan yanlara bırakır. Üçüncü tekbirden sonra eller bağlanır. İmam içinden eûzü besmele çeker ve açıktan Fâtiha Sûresi ile Kur’ân-ı Kerîm’den bir bölüm okur. Cemaat bir şey okumadan sessizce imamı dinler. Sonra imamla birlikte rükû ve secdeler yapıp ikinci rekâta kalkılır. Ayaktayken imam açıktan Fâtiha Sûresi ile Kur’ân-ı Kerîm’den bir bölüm okur. Sonrasında imam üç kere sesli olarak

¹⁰⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.312.

¹⁰¹ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.190.

¹⁰² Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.306.

¹⁰³ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.190.

tekbir alır. Her tekbirden sonra eller kaldırılır ancak bağlanmadan yana bırakılır. Üçüncü tekbirden sonra imam “Allâhü ekber” diyerek dördüncü tekbiri alır. Rükû ve secdeler yapıldıktan sonra oturulur. Diğer namazlarda olduğu gibi Ettehiyyâtü, Allâhümme Salli, Allâhümme Bârik ve Rabbenâ duaları okunur, selam verilir ve bayram namazı tamamlanır.¹⁰⁴

Namazdan sonra imam minbere çıkar ve hiç oturmadan hutbe okur. İmam, Cuma hutbesindeki hamdû senâya bedel olarak bu hutbede, “*Allâhü ekber, Allâhü ekber; lâ ilâhe illellâhü vallâhü ekber. Allâhü ekber ve lillâhi'l hamd*” der, cemaat bu tekbirlerde imama eşlik eder. Bayram hutbesi sünnettir.¹⁰⁵

1.2.2.4. Cenaze Namazı

Cenaze kelimesi, ölü anlamına geldiği gibi, tabut veya teneşir anlamına da gelmektedir. “*Son nefesine yaklaşmış ve ölmek üzere olan kişiye muhtazar, ölen kişiye meyyit (çoğulu mevtâ), ölü için genel olarak yapılması gereken hazırlıklara teşhiz, ölünün yıkanmasına gasil, kefenlenmesine tekfin, tabuta konulup musallâya yani namazın kılınacağı yere ve namazdan sonra kabristana taşınmasına teşyi ve kabre konulmasına defin denir.*”¹⁰⁶

Bir kişinin ölümünden yakınlarını, dostlarını, komşularını ve diğer Müslümanları haberdar etmek ve onların cenazeyle ilgili işlere katılmalarını sağlamak amacıyla duyuruda bulunmak tavsiye edilmiştir. Cenazenin zaman kaybedilmeksizin yıkanması, kefenlenerek hazırlanması ve defnedilmesi müstehaptır. Cenazenin yıkanacağı yerin kapalı olması ve burada cenazeyi yıkayanla yardımcılarının başkasının bulunmaması gerekir. Cenazeyi en yakın akrabası veya onun görevlendireceği ehil bir kişi yıkar.

1.3. Namazı Bozan Durumlar

Namazın rükünlerinden veya şartlarından herhangi birinin eksikliği durumunda namaz bozulur. Rükün ve şartların eksikliği dışında ayrıca kaçınılması, yapılmaması

¹⁰⁴ Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.45.

¹⁰⁵ Koca, **İslâm İbadet Esasları**, s.191.

¹⁰⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.355.

gereken bazı durum ve davranışlar vardır ki, bunların hepsine birden “müfsidât-ı salât” denir.

Namazı bozan durumlar şu şekilde gruplandırılabilir:

- *“Namazda konuşmak: Namazda gerek bilerek gerekse yanlış olarak veya yanlışlıkla konuşmak namazı bozar.*
- *Amel-i kesîrde bulunmak: Amel-i kesîr, çok veya aşırı bir davranışta bulunmak demektir. Namazdayken namaza aykırı, namazdaki eylemlere benzemeyen ve namazla bağdaşmayan bir davranış, namazda olunmadığı izlenimini veriyorsa bu durum amel-i kesîr kapsamına girer.*
- *Yönünü kableden çevirmek,*
- *Bir şey yiyip içmek,*
- *Özürsüz olarak boğazı hırıldatmak ve öksürmeye çalışmak,*
- *Uf, tüh diyerek bir şeyi üfleme veya bezginlik göstermek.*
- *İnlemek ve ah çekmek,*
- *Gülmek: Kendisinin duyacağı kadar gülmek sadece namazı bozar; yakınında bulunanların işitebileceği kadar gülmek ise hem namazı hem de abdesti bozar.*
- *Namazda ezberinde olmayan bir âyeti Mushaf’a bakarak okumak,*
- *Namaz kılarken herhangi bir sebeple abdest bozulursa namaz da bozulmuş olur.”¹⁰⁷*

1.4. Kur’ân’da Namaz

İslâm’ın en önemli ibadetlerinden biri olan namazla ilgili Kur’ân-ı Kerîm’de yer alan âyetleri şu şekilde sıralamak mümkündür.

“Namazı kılın, zekâtı verin. Rükû edenlerle birlikte sizde rükû edin.”¹⁰⁸

Bakara Sûresi’nin 43. âyetinde insanlara namazı kılmaları, zekât’ı vermeleri ve cemaatle birlikte rükûya vararak namaz ibadetini gerçekleştirmeleri Yüce Allah tarafından emredilmektedir.

¹⁰⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, s.260-262.

¹⁰⁸ Bakara, 2/43.

*“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Resûle itaat edin ki size merhamet edilsin”*¹⁰⁹ Nur Sûresi’nin 56. âyetinde Allah tarafından insanlara merhamet edilmesi için namazın dosdoğru kılınması, zekâtın verilmesi, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v)’e itaat edilmesi istenilmektedir.

*“Allah’a yönelmiş kimseler olarak yüzünüzü hak dine çevirin, O’na karşı gelmekten sakının, namazı dosdoğru kılın ve müşriklerden; dinlerini darmadağın edip grup grup olan kimselerden olmayın. (Ki onlardan) her bir grup kendi katındaki (dinî anlayış) ile sevinip böbürlenmektedir”*¹¹⁰ Bu âyette Yüce Allah, mü’minlerin hak din olan İslâm’a yönelmelerini, Allah’a karşı gelmekten sakınmalarını, namazı dosdoğru kılınmalarını, müşriklerden olmamalarını, ayrılıp parçalanmamalarını, dini anlayışları dolayısıyla her bir grubun kendilerini üstün görüp, böbürlenmemelerini emretmektedir.

*“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Kendiniz için her ne iyilik işlemiş olursanız, Allah katında onu bulursunuz. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür.”*¹¹¹ Bakara Sûresi’nin 110.âyetinde namazın Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v)’in gösterdiği şekliyle dosdoğru kılınması, zekâtın verilmesi, yapılan her türlü iyilik veya kötülüğün Allah katında karşılığının olduğu ve Yüce Allah’ın bütün yapılanları gördüğü ifade edilmektedir.

*“Onlar gayba inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar.”*¹¹² Bakara Sûresi’nin 3.âyetinde Yüce Allah mü’minleri gayba (duyuların kapsam alanına girmeyen her şeye), inanan, namazlarını dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verilenleri Allah yolunda harcayan kimseler olarak tanımlamaktadır.

*“Onlar namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayan kimselerdir.”*¹¹³ Enfâl Sûresi’nin 3.âyetinde de Yüce Allah, mü’minleri, namazlarını dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verilen nimetleri Allah yolunda harcayan kimseler olarak tanıtmaktadır.

¹⁰⁹ Nûr, 24/56.

¹¹⁰ Rûm, 30/31-32.

¹¹¹ Bakara, 2/110.

¹¹² Bakara, 2/3.

¹¹³ Enfâl, 8/3.

*“Birde bize, “Namazı dosdoğru kılın ve Allah’a karşı gelmekten sakının” diye emrolundu. O, huzurunda toplanacağınız Allah’tır.”*¹¹⁴ En’âm Sûresi’nin 72.âyetinde namazın dosdoğru kılınması, Allah’a karşı gelmekten sakınılması emredilmekte ve nihayetinde herkesin Allah’ın huzurunda toplanacağı ifade edilmektedir.

*“Namazı kıldınız mı, gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yan yatarak hep Allah’ı anın. Güvene kavuştunuz mu namazı tam olarak kılın. Çünkü namaz, mü’minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır.”*¹¹⁵ Nisa Sûresi’nin 103.âyetine göre namaz kılmak en büyük zikir ve Allah’ı hatırlamanın en mükemmel şeklidir. Akıllı, ergenlik çağına girmiş bir mü’minin namazı terk etmesinin hiçbir mazeretinin olamayacağı, darlık zamanlarında ve savaş durumları gibi hallerde namazla ilgili bir takım kolaylıkların olduğu, geniş ve huzur zamanlarında ise vakit ve erkânına uyarak namazın tam olarak kılınması gerektiği vurgulanmaktadır.

*“Kur’ân, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve ahirete de kesin olarak inanan mü’minler için bir hidâyet rehberi ve bir müjdedir.”*¹¹⁶ Neml Sûresi’nin 3.âyetinde Kur’ân-ı Kerîm’in Allah’ın emirlerini eksiksiz olarak yerine getiren mü’minler için huzura ve kurtuluşa ermelerine vesile olan bir hidayet rehberi olduğu ifade edilmektedir.

*“Sabrederek ve namaz kılarak (Allah’tan) yardım dileyin. Şüphesiz namaz, Allah’a derinden saygı duyanlardan başkasına ağır gelir.”*¹¹⁷ Bakara Sûresi’nin 45. âyetinde Yüce Allah kullarına, dünya hayatının tüm sıkıntı ve zorluklarına sabrederek, O’nu daima anıp zikrederek, namazlarını dosdoğru kılarak ibadet etmelerini emretmektedir. Namaz ibadetinin Allah’a derinden saygı duyan yani takva ehli insanların dışındakilere bu ibadetin ağır geleceği ifade edilmektedir.

*“Sizin dostunuz ancak Allah’tır, Resûlüdür ve Allah’ın emirlerine boyun eğerek namaz kılan, zekâtı veren mü’minlerdir.”*¹¹⁸ Maide Sûresi’nin 55.âyetinde gerçek

¹¹⁴ En’âm, 6/72.

¹¹⁵ Nisâ, 4/103.

¹¹⁶ Neml, 27/3.

¹¹⁷ Bakara, 2/45.

¹¹⁸ Mâide, 5/55.

dostun ancak Allah, O'nun Resulü ve Yüce Allah'ın emirlerini yerine getiren, namaz kılan, zekât veren mü'min kimseler olduğu ifade edilmektedir.

*“Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin kutsal evinin (Kâbe'nin) yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Namazı dosdoğru kılmaları için (böyle yaptım). Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, onları ürünlerden rızıklandır, umulur ki şükrederler.”*¹¹⁹ İbrahim Sûresi'nin 37.âyetine göre Hz. İbrahim (a.s), namazı dosdoğru kılmaları için eşi Hz. Hacer ve oğlu Hz. İsmail'i Kâbe'nin bulunduğu, verimsiz, ekin bitmez toprakların bulunduğu vadiye bıraktığını ve onlar için de Allahtan onları rızıklandırması, Allah'ı daima anan ve şükreden insanlar olması için dua ettiği belirtilmektedir.

*“Onlar; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren kimselerdir. Onlar ahirete de kesin olarak inanırlar.”*¹²⁰ Lokman Sûresi'nin 4.âyetine göre Allah mü'min kullarını tarif ederken onların namazlarını dosdoğru kıldıklarını, zekâtlarını verdiklerini ve ahirete de iman ettiklerini ifade etmektedir.

*“(Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayasızlıktan ve kötülüklerden alıkoyar. Allah'ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir. Allah, yaptıklarınızı biliyor.”*¹²¹ Ankebût Sûresi'nin 45.âyetine göre Yüce Allah Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.av.)'e hitaben tüm insanlara öğüt vermek amacıyla, vahiy yoluyla gelen emirlerin okunmasını, namazın dosdoğru kılınmasını, namazın insanları her türlü hayâsızlıktan ve kötülüklerden alıkoyduğunu, namaz kılmanın en büyük ibadet olduğunu ifade etmektedir.

*“Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler. Allah ve Resûlüne itaat ederler. İşte bunlara Allah merhamet edecektir. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*¹²² Tevbe Sûresi'nin 71.âyetinde Yüce Allah mü'min erkek ve kadınların birbirlerinin dostları olduğunu, iyiliği emredip, kötülükten alıkoyduklarını, namazı dosdoğru kıldıklarını, zekâtı verdiklerini,

¹¹⁹ İbrahim, 14/37.

¹²⁰ Lokmân, 31/4.

¹²¹ Ankebût, 29/45.

¹²² Tevbe, 9/71.

Allah’a ve Resulüne itaat ettiklerini ve bu özelliklerinden dolayı Allah’ın rahmetinin bu kullarının üzerinde olduğu, Allah’ın mutlak güç, hüküm ve hikmet sahibi olduğu vurgulanmıştır.

*“Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlar ve mü’minler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler. O namazı kılanlar, zekâtı verenler, Allah’a ve ahiret gününe inananlar var ya, işte onlara büyük bir mükâfat vereceğiz.”*¹²³

Nisa Sûresi’nin 162.âyetine göre ilmi anlamda kendisini yetiştirmiş olanların ve mü’minlerin, Kur’ân’a ve ondan önce indirilen diğer kutsal kitaplara iman edenlerin, namazı kılanların, zekâtı verenlerin, Allah’a ve ahiret gününe inananların Allah tarafından mükâfatlandırılacakları ifade edilmektedir.

*“Onlar, Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen, başlarına gelen musibetlere sabreden, namazı dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcayan kimselerdir.”*¹²⁴ Hac Sûresi’nin 35.âyetine göre Yüce Allah mü’minleri, kendisini andıklarında kalpleri ürperen, başlarına gelen musibetlere sabreden, namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine verilen rızıkları Allah yolunda harcayan kimseler olarak tanımlamaktadır.

*“Şüphe yok ki ben Allah’ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O hâlde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl.”*¹²⁵ Tâ-Hâ Sûresi’nin 14. âyetinde Yüce Allah kendisinden başka hiçbir İlâh’ın olmadığını, sadece kendisine ibadet edip anmak için namaz kılmayı emretmektedir.

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıdığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, Allah’a kaşı gelmekten

¹²³ Nisâ, 4/162.

¹²⁴ Hac, 22/35.

¹²⁵ Tâ-Hâ, 20/14.

sakınanların ta kendileridir.”¹²⁶ Bakara Sûresi’nin 177.âyetinde asıl iyiliğin iman etmek, kendi arzu ve isteklerini bir kenara bırakarak sırf Allah’ın rızasını kazanma amacıyla ihtiyaç sahipleriyle malını paylaşmak, namazlarını dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, verilen sözü yerine getirmek, hastalık, savaş gibi durumların zorluklarına sabretmek gibi tutum ve davranışların olduğunu ve bu davranışları sergileyen kimselerin de takva sahibi insanlar olduğu ifade edilmektedir.

*“Onlar, Rablerinin rızasına ermek için sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli olarak ve açıktan Allah için harcayan ve kötülüğü iyilikle ortadan kaldıranlardır. İşte bunlar için dünya yurdunun iyi sonucu vardır.”*¹²⁷ Ra’d Sûresi’nin 22. âyetinde Yüce Allah mü’minlerden bahsederken, sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verilen rızıklardan gizli veya açık olarak Allah için harcayan, kötülüğü iyilikle ortadan kaldıran kimseler olarak tarif ettiği ve bu kimselerin de ahiret yurdunda cennetle mükâfatlandırılacağı ifade edilmektedir.

*“Halbuki onlara, ancak dinî Allah’a has kılarak, hakka yönelen kimseler olarak O’na kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte bu dosdoğru dindir.”*¹²⁸ Beyyine Sûresi’nin 5.âyetinde dosdoğru dininin tanımı yapılarak yani İslam’ın özüne değinilerek, Yüce Allah tarafından insanlara sadece Allah’a kulluk etmeleri, O’na yönelmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmektedir.

*“Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın yükünü yüklenmez. Günah yükü ağır olan kimse, (bir başkasını) günahını yüklenmeye çağırırsa, ondan hiçbir şey yüklenilmez, çağırdığı kimse yakını da olsa. Sen ancak, görmedikleri hâlde Rablerinden için için korkanları ve namaz kılanları uyarırsın. Kim arınırsa ancak kendisi için arınmış olur. Dönüş ancak Allah’adır.”*¹²⁹ Fâtır Sûresi’nin 18.âyetinde hiçbir insanın bir başkasının günahını yüklenemeyeceği, ancak kendi yapıp ettiklerinden hesaba çekileceği, Peygamberimizin de ancak kalplerinde

¹²⁶ Bakara, 2/177.

¹²⁷ Ra’d, 13/22.

¹²⁸ Beyyine, 98/5.

¹²⁹ Fâtır, 35/18.

iman olan, namazını kılan mü'min kulları uyurabileceği ve bu kimselerin Allah'ın hidâyetine erişeceği, dönüşün de ancak Allah'a olacağı ifade edilmektedir.

*“Rabbim! Beni namaza devam eden bir kimse eyle. Soyumdan da böyle kimseler yarat. Rabbimiz! Duamı kabul eyle.”*¹³⁰ İbrahim Sûresi'nin 40.âyetinde Hz. İbrahim'in Yüce Allah'a “Rabbim! Beni namaza devam eden bir kimse eyle. Soyumdan da böyle kimseler yarat. Rabbimiz! Duamı kabul eyle” şeklinde dua ettiği görülmektedir.

*“(Ey Muhammed!) Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür.”*¹³¹ Hûd Sûresi'nin 114.âyetinde Yüce Allah namaz vakitlerine işaret ederek namazın bu vakitlerde eda edilmesini, namaz ibadetini kötülük ve günahları giderdiğini ve bunun da öğüt alanlar için bir ibret olduğu ifade edilmektedir.

*“Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir.”*¹³² Lokman Sûresi'nin 17.âyetinde Hz. Lokman (a.s.)'ın oğlundan namazı dosdoğru kılmasını, iyiliği emretmesini, kötülükten alıkoymasını, başına gelen musibetlere karşı sabırlı olmasını istediği, bunların da Allah'ın kesin olarak emrettiği hususlar olduğu ifade edilmektedir.

*“Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”*¹³³ Ahzâb Sûresi'nin 33.âyetinde Yüce Allah Peygamberimizin ehli-beytine önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi (kötü örnek olmamalarını, süslenerek, ince elbiseler giyerek, insanları tahrik ederek) sokağa çıkmamalarını, namazı kılıp zekât vermelerini, Allah'a ve Resulüne itaat ederek günahlarından arınmalarını emretmektedir.

¹³⁰ İbrâhim, 14/40.

¹³¹ Hûd, 11/114.

¹³² Lokmân, 31/17.

¹³³ Ahzâb, 33/33.

*“Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah’tan yardım dileyin. Şüphesiz Allah mü’minlerle beraberdir.”*¹³⁴ Bakara Sûresi’nin 153.âyetinde Yüce Allah mü’minlere sabredip namaz kılarak Allahtan yardım dilemelerini, Yüce Allah’ın sabredenlerle beraber olduğunu ifade etmektedir.

*“Ailesine namaz ve zekâtı emrederdi. Rabb’inin katında da hoşnutluğa ulaşmıştı.”*¹³⁵ Meryem Sûresi’nin 55.âyetinde Yüce Allah Peygamberimiz (s.a.v)’e hitaben O’nun yakınlarına namaz kılmalarını ve zekât vermelerini emrettiğini, bu vesileyle Rabbi’nin katında hoşnutluğa eriştikleri ifade edilmektedir.

*“İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.”*¹³⁶ Bakara Sûresi’nin 277.âyetinde Yüce Allah, mü’minlerden iyi işler yapan, namaz kılp zekât verenlerin mükâfatlarının Allah katında olduğu, onlarda korku olmadığı ve üzüntü de çekmeyecekleri ifade edilmektedir.

*“Ailene namazı emret ve kendin de ona devam et. Senden rızık istemiyoruz. Sana da bir rızık veriyoruz. Güzel sonuç, Allah’a karşı gelmekten sakınmandır.”*¹³⁷ Tâ-Hâ Sûresi’nin 132.âyetinde Yüce Allah’ın Peygambere hitaben ehline ve ümmetine namazı emretmesini ve kendisinin de namaza devam etmesini, kendisinden rızık istenmediğini bilakis rızık kendisinin verdiğini, güzel sonucun Allah’a karşı gelmekten sakınılması olduğunu ifade etmektedir.

*“Yeryüzünde sefere çıktığınız vakit kâfirlerin size saldırmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızdan ötürü size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır.”*¹³⁸ Nisâ Sûresi’nin 101.âyetinde Yüce Allah mü’minlere yeryüzünde sefere çıktıklarında kâfirlerin kendilerine bir kötülük yapacaklarından korkmaları durumunda namazı kısaltmalarından ötürü kendilerine herhangi bir günahın yazılmayacağı, şüphesiz kâfirlerin kendilerinin apaçık düşmanları olduğu ifade edilmektedir.

¹³⁴ Bakara, 2/153.

¹³⁵ Meryem, 19/55.

¹³⁶ Bakara, 2/277.

¹³⁷ Tâ-Hâ, 20/132.

¹³⁸ Nisâ, 4/101.

*“Mûsâ’ya ve kardeşine, “Kavminiz için Mısır’da (sığınak olarak) evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın. Namazı dosdoğru kılın. Mü’minleri müjdele” diye vahyettik.”*¹³⁹ Yûnus Sûresi’nin 87.âyeti Mûsâ ve kardeşine kavimleri için Mısır’da evler hazırlamalarını ve evlerini namaz kılınacak yerler olarak yapmalarını, namazlarını dosdoğru kılmalarını ve mü’minleri müjdele diye vahyettiklerini ifade etmektedir.

*“Kitab’a sınıksız sarılanlara ve namazı dosdoğru kılanlara gelince, şüphesiz biz, iyiliğe çalışan (erdemli) kimselerin mükâfatını zayi etmeyiz.”*¹⁴⁰ A’râf Sûresi’nin 170. âyetinde Kur’ân’ın hükümlerine göre amel eden, namazlarını dosdoğru kılan, iyiliğe çalışan erdemli insanların mükâfatlarının hiçbir zaman zayi edilmeyeceği ifade edilmektedir.

*“(Ey Muhammed!) De ki: “Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamam da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir.”*¹⁴¹ En’âm Sûresi’nin 162. âyetinde namazın da, diğer ibadetlerin de, yaşamın da, ölümün de âlemlerin Rabbi Allah için olduğu ifade edilmektedir.

*“İnanan kullarıma söyle, namazı dosdoğru kılsınlar, hiçbir alışveriş ve dostluğun bulunmadığı bir gün gelmeden önce kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda gizlice ve açıktan harcasınlar.”*¹⁴² İbrâhim Sûresi’nin 31.âyetinde Yüce Allah mü’minlere hitaben namazı dosdoğru kılmalarını, hiçbir alışveriş ve dostluğun bulunmadığı bir gün yani kıyamet günü gelmeden önce kendilerine rızık olarak verilen şeylerden Allah yolunda gizlice ve açıktan harcamalarını ifade etmektedir.

*“Güneşin zevalinden (öğle vaktinde Batı’ya kaymasından) gecenin karanlığına kadar (belli vakitlerde) namazı kıl. Bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir. Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, Rabbin seni Makam-ı Mahmud’a ulaştırsın.”*¹⁴³ İsrâ Sûresi’nin 78-79. âyetlerinde güneşin batıya kaymasından

¹³⁹ Yûnus, 10/87.

¹⁴⁰ A’râf, 7/170.

¹⁴¹ En’âm, 6/162.

¹⁴² İbrâhim, 14/31.

¹⁴³ İsrâ, 17/78-79

gecenin karanlığına kadar belli vakitlerde namazın kılınması ve bir de sabah namazının kılınması emredilmekte, sabah namazında gece ve gündüz meleklerinin hazır bulunarak şahitlik ettikleri ifade edilmektedir. Ayrıca mü'minlerin gecenin bir kısmında uyanarak teheccüd namazını kılmaları durumunda Yüce Allah'ın övgüye değer makama ulaştırılacakları belirtilmektedir.

1.5. Hadislerde Namaz

Namaz, bütün Peygamberlerin Allah'a yönelişinin en somut göstergesidir. Peygamber Efendimize, “Şüphesiz benim namazım da, kurbanım da, hayatım da ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir”¹⁴⁴ demesi emredildiği gibi, Hz. İbrahim de “Ey rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılacaklardan eyle”¹⁴⁵ diye dua etmişti. Hz. Meryem Rabbine ibadet etmek, secdeye kapanmak ve O'nun huzurunda eğilenlerle beraber eğilmek ile emrolunmuş,¹⁴⁶ Hz. İsa da, “Nerede olursam olayım yaşadığım sürece Allah bana namazı emretti”¹⁴⁷ demişti.¹⁴⁸

İbn Mes'ûd'dan (ra) rivâyet edildiğine göre, bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v), “Amellerin/İbadetlerin en faziletlisi hangisidir?” diye sordu. Peygamber Efendimiz, “Vaktinde kılınan namazdır...”¹⁴⁹ buyurdu.

Hz. Peygamber'e vahiy kâtipliği yapan Hanzala (b. Rebî) Kâtib anlatıyor: Allah Resûlü'nü (s.a.v) şöyle derken işittim:

*“Rükûları, secdeleri, abdestleri ve vakitlerine riâyet ederek beş vakit namaz(ı kılmaya)a devam eden ve beş vakit namazın Allah katından gelen bir emr-i hak olduğunu kabul eden kimse cennete girer.”*¹⁵⁰

Hz. Peygamber (s. a. v):

“Bir Müslüman, vakti geldiğinde güzelce abdest alıp, kendisini Allah'a vererek rükû (ve secdesiyle) farz namazı kıldığında, büyük günah

¹⁴⁴ En,âm, 6/162.

¹⁴⁵ İbrahim, 14/40.

¹⁴⁶ Âl-i İmrân, 3/43.

¹⁴⁷ Meryem

¹⁴⁸ Mehmet Emin Özafşar, **Hadislerle İslam 2**, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara,2015, s.153.

¹⁴⁹ Buhâri, Tevhid, 48.

¹⁵⁰ İbn Hanbel, IV, 266.

işlemedikçe, bu onun önceki günahlarına kefarettir. Bu, her zaman için böyledir”¹⁵¹ ve “*Büyük günah işlenmedikçe beş vakit namaz ve iki cuma, aralarındaki günahlara kefarettir.*”¹⁵² hadisleriyle namazın, insanı arındırdığını belirtmektedir.

Namazın nasıl kılınacağını Cebrail vasıtasıyla öğrenen Hz. Peygamber,¹⁵³ onu ümmetine bütün detaylarıyla öğretmiş ve “*Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öyle namaz kılın.*”¹⁵⁴ buyurarak bizzat kendisini örnek göstermiştir. Müslümanlara düşen, Peygamberimizin teşvik ve tavsiyelerine uyarak bu önemli ibadeti öğretildiği gibi yerine getirmek, namaz konusunda gerekli hassasiyeti göstermektir.¹⁵⁵

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) Kur’ân’da emredilen ibadetlerin başında yer alan namazın nasıl kılınacağını, nelere dikkat edileceğini bizzat kendisi şöyle tarif etmiştir:

“Namaz kılacağın zaman (önce) tekbir getir. Sonra Kur’ân’dan kolayına gelen yerlerden oku. Ardından rükûa git ve yeterli olduğuna kanaat getirinceye kadar bekle. Sonra tam olarak doğrul. Peşinden secdeye git ve yeterli olduğuna kanaat getirinceye kadar bekle. (Secdeden) kalktığında (belini) iyice doğrult ve yeterli olduğuna kanaat getirinceye kadar bekle. Sonra (tekrar) secdeye var ve yeterli olduğuna kanaat getirinceye kadar bekle. Sonra namazın tamamını bu şekilde kıl.”¹⁵⁶

Sevgili Peygamberimiz, ashâbına namazın nasıl kılınacağını tarif ederken öncelikle temizliğin en iyi şekilde yapılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Çünkü namazın tam olabilmesi için, öncelikle abdestin güzel bir şekilde alınmasına bağlıydı. Bu hususu,

“Abdesti bozulan kimsenin namazı, yeniden abdest almadıkça kabul olmaz”¹⁵⁷ ve “*Allah, abdestsiz namazı kabul etmez.*”¹⁵⁸

¹⁵¹ Müslim, Tahâret, 7.

¹⁵² Müslim, Tahâret, 14.

¹⁵³ Buhârî, Bed’ü’l-halk, 6.

¹⁵⁴ Buhârî, Ezân, 18.

¹⁵⁵ Özaşar, **Hadislerle İslam 2**, s.157-158.

¹⁵⁶ Buhârî, Ezân, 122; Nesâî, Sehv, 67; Tirmizî, Salât, 110.

¹⁵⁷ Buhârî, Vudû’, 2.

hadisleriyle açık bir şekilde ifade eden Allah Resûlü, temizliğin namaz kılmak için bir ön şart olduğunu vurgulamıştır.

Peygamberimiz namaza başlarken tekbir aldıktan sonra şu duaları okumuştur:¹⁵⁹

*“Yüzümü, hanîf (tek Allah’a/Hakka yönelmiş) olarak gökleri ve yeri yaratan Allah’a döndürdüm. Ben müşriklerden (Allah’a ortak koşanlardan) değilim. Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamam da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir. O’nun hiçbir ortağı yoktur. Ben böyle (söylemek ve yaşamakla) emrolundum ve ben Müslümanlardanım. Allah’ım! Sen gerçek hükümdarsın. Senden başka ilâh yoktur. Seni her türlü eksiklikten tenzih ederim. Sen benim Rabbimsin. Ben senin kulunum. Kendime zulmettim. Günahımı itiraf ediyorum. Günahlarımın tümünü bağışla, çünkü günahları ancak sen bağışlayabilirsin. Beni güzel ahlâka eriştir, senden başka güzel ahlâka yöneltecek yoktur. Kötü ahlâkı benden uzaklaştır, senden başka kötü ahlâkı uzaklaştıracak yoktur. Her türlü emrin başım gözüm üstüne. Varlığımı sana borçluyum, dönüşüm sanadır, sana güvenir, sana sığınırım. Senin azabından kurtuluş ve kaçış ancak senin rahmetine sığınmakla olur. Senden bağışlanmamı ister ve sana tevbe ederim.”*¹⁶⁰

Cündeb el-Kasrî’den işitildiğine göre, Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

*“Her kim sabah namazını kılsa, o kimse Allah’ın koruması altındadır.”*¹⁶¹

Ebû Hüreyre’nin işittiğine göre, Resûlullah (s.a.v) bir defasında şöyle demiştir: *“Birinizin kapınızın önünden bir nehir geçse ve onda her gün beş defa yıkansa, bu o kimsenin kirinden bir şey bırakır mı, ne dersiniz?”* Sahâbîler, *“Onun kirinden hiçbir şey bırakmaz.”* demişler, bunun üzerine Resûlullah, *“İşte beş vakit namaz, da böyledir! Allah onlarla günahları yok eder.”* buyurmuştur.¹⁶²

¹⁵⁸ Nesâî, Zekât, 48.

¹⁵⁹ Özaşar, **Hadislerle İslam 2**, s.170.

¹⁶⁰ Tirmizî, Deavât, 32; Müslim, Müsâfirîn, 201.

¹⁶¹ Müslim, Mesâcid, 262.

¹⁶² Buhârî, Mevâkîtü’s-salât, 6.

Said b. Müseyyeb'in Ebû Katâde b. Rib'î'den naklettiğine göre, Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Yüce Allah şöyle buyurdu: ‘Senin ümmetine beş vakit namazı farz kıldım ve onları, vaktinde ve hakkını vererek kılanları cennete koyacağımı kendi katımda vaad ettim. Namazları düzenli kılmayanlar için ise katımda böyle bir vaad yoktur.’”¹⁶³

Abdullah b. Ömer'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi kat daha faziletlidir.”¹⁶⁴

Ebû Hüreyre'nin bildirdiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Bir kimse camiye gitme niyetiyle evinden çıktığında, attığı bir adımla kendisine bir sevap yazılır, diğer adımıyla bir günahı silinir.”¹⁶⁵

Hz. Peygamber (s.a.v) Mescid-i Nebvî'nin inşa edilmesinin ardından vefatına kadar bütün farz namazları cemaatle kılmış ve her fırsatta ashâbını cemaate katılmaya teşvik etmiştir. Çünkü mescide gitmeyi alışkanlık haline getirmek, namazı cemaatle kılmak ve mescitlerin bakımı ile uğraşmak İslâm'ın şiarlarından biriydi. Bu nedenle Hz. Peygamber,

“Bir kişinin sürekli mescide gittiğini görürseniz onun imanına şahit olun! Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurur: ‘Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler iman eder...’”¹⁶⁶ buyurmuştu. Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

¹⁶³ Ebû Dâvîd, Salât, 9.

¹⁶⁴ Buhârî, Ezân, 30; Müslim, Mesâcid, 249.

¹⁶⁵ Nesâî, Mesâcid, 14; İbn Hanbel, II, 320.

¹⁶⁶ Tevbe, 9/18; Tirmizî, İmân, 8; İbn Mâce, Mesâcid, 19.

“Her kim gusleder, sonra cumaya gelip belirlenen namazı kılar, sonra hutbesini bitirinceye kadar sessizce (imamı) dinler, sonra onunla beraber namazını kılar, o cuma ile sonraki Cuma arasındaki günahları ayrıca üç günlük günahları daha bağışlanır.”¹⁶⁷

Kesîr b. Abdullah b. Amr b. Avf el-Müzenî'nin, babası aracılığıyla dedesinden (Amr b. Avf'tan) naklettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Cuma günü öyle bir an vardır ki kul o anda Allah'tan bir şey dilerse Allah mutlaka ona o isteğini verir.”¹⁶⁸

1.6. Namazın Bireysel ve Toplumsal Faydaları

“Kur’ân’da ibadet kavramı; Allah’ın varlığını ve birliğini ikrar etmek, kitap ve Peygamberlerini doğrulamak, Allah’ın razı olduğu şeyleri yapmak, Allah’ın hükmüne razı olmak, nimetlerine şükretmek, musibetlere sabretmek, insan haklarına saygı göstermek, onlara şefkat ve merhamet etmek gibi iman, ahlâk, namaz, hac, zekât, oruç vb. İslâm’ın bütün ahkâmını uygulamayı, emir ve yasaklarına riâyeti ve Allah’ın sınırlarını korumayı ifade eder.”¹⁶⁹

Namaz sadece Allah ile kul arasındaki ilişki biçimi olarak kalmaz, aynı zamanda insanı olumsuz davranışlardan ve her türlü kötülükten de uzaklaştırır. Nitekim Kur’ân’da Yüce Allah, “Gerçekten namaz, kişiyi hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar”¹⁷⁰ buyurarak bunu ifade etmektedir. Ayrıca kulun, günün belli vakitlerinde Allah’ın huzuruna çıktığını düşünmesi, kulu O’nun rızasına uygun davranışlar sergilemeye sevk etmekte, böylece namaz bu yönüyle kötülüklere engel olmaktadır.¹⁷¹

Hz. Peygamber (s.a.v)’in birçok hadislerinde, usulüne uygun kılınması durumunda kişinin büyük günah işlemediği müddetçe namazın günahlara kefareti olduğu ve insanı günahlardan arındırdığı bildirilmiştir. Günahlarından arınan kul ise Allah’a

¹⁶⁷ Müslim, Cum’a, 26.

¹⁶⁸ Tirmizî, Cum’a, 2.

¹⁶⁹ İsmail Karagöz, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Ankara, DİB Yayınları, 2015, s.284.

¹⁷⁰ Ankebût, 29/45.

¹⁷¹ Özafşar, **Hadislerle İslam 2**, s.154-155.

karşı görevini yerine getirmenin vermiş olduğu mutluluk içerisinde huzurlu bir hayat yaşayacaktır.

Namaz, insanın ruhunu temizlediği gibi, abdest almayı gerektirmesi sebebiyle maddî temizlik için de bir vesiledir. Namaz için abdest alan bir mü'min, vücudunun en çok kirlenen azalarını günde birkaç defa yıkamakta, böylece maddî kirlilerden de arınmaktadır.

“Namazın Müslüman üzerindeki bir etkisi de, günün beş ayrı vaktinde yerine getirilmesi dolayısıyla insanın zamanı kollamasını sağlayarak hayatını belli bir programa sokmasıdır. Daima namaz vaktini takip eden mü'minin, namazı cemaatle kılmak için fırsat buldukça camiye gitmesi ise Müslümanlar arasında tanışma, kaynaşma, kardeşlik, dostluk ve dayanışmayı sağlaması” bakımından oldukça önemlidir.¹⁷²

Namaz; beden, zihin ve kalbin iştirakiyle eda edilen, kısacası insanı her yönüyle kuşatan bir ibadettir. Bu üç unsurun her biri, son derece dengeli ve mükemmel bir şekilde namazda temsil edilirler. İnsan, bedeni ile kıyam, rükû, secde ve kıraati gerçekleştirirken, zihni ile okuduklarını düşünmeye ve anlamaya yönelir. Kalp ise huşû ve sükûnet ile bu ibadeti en iyi bir şekilde tamamlar.

Kibleye dönüldüğünde tek Allah'a yönelme demek olan namaz, kıyamda Allah'ın huzurunda durma, rükûda yalnızca O'nun önünde eğilme, secde de ise Allah'a en yakın olma demektir. Namaz, ruhun derinliklerinden gelen bir hissiyatla Allah'ı anma/zikir, gönülden gelen bir içtenlikle Yaratan'a hamd ve senâda bulunma, bütün samimiyetiyle O'nun hükümlerini kabul ve itiraf etmedir.

Namaz aynı zamanda Müslümanların dünyevi meşguliyetlerine kısa bir mola vererek Allah'a yönelme, psikolojik olarak rahatlama çabasıdır.

Hz. Peygamber'in, namazı, kul ile küfür ve şirk arasında bir engel/koruyucu olarak görmesi, bu önemli ibadetin Müslüman'ı Allah'ı inkâr etmekten koruduğuna işaret etmektedir.

¹⁷² Özafşar, **Hadislerle İslam 2**, s.155.

Birçok âyette namaz ile zekât kelimelerinin birlikte kullanılması, namaz ibadetinin ruhu arındırma işleviyle zekât ibadetinin malı arındırma özelliği arasındaki paralelliğe vurgu anlamına gelmektedir.

Namaz, insanın sadece dünyasını değil aynı zamanda ahiretini de kurtarmasının en önemli vesilelerindendir. Bu durum şu hadislerle ifade edilmiştir:

*“(Kıyamet gününde) kulun ilk önce hesaba çekileceği şey, namazdır.”*¹⁷³

*“Cennetin anahtarı namazdır.”*¹⁷⁴

*“Rükûları, secdeleri, abdestleri ve vakitlerine riâyet ederek beş vakit namaz(ı kılmaya)a devam eden ve bu beş vakit namazın Allah katından gelen bir emr-i hak olduğunu kabul eden kimse cennete girer”*¹⁷⁵

İnsan, namaz kılmakla “günlük hayatın yoğun meşguliyetleri arasında Yüce Yaratıcıyı hatırlayacak, Allah’a duyduğu şükran duygularını dile getirecektir. Namazında bütün varlığıyla Rabbine yönelen kul, maddî ve manevî kirlerden arınacak, kötülüklerden uzaklaşacak ve ebedi âlemde de mutluluğa erecektir.”¹⁷⁶

Maddî ve nefsanî hiçbir menfaatin söz konusu olmadığı namaz için oluşturulan cemaat, sırf Allah rızasını amaç edinmiş ulvî bir topluluktur. İnanmış fertlerin oluşturduğu bu topluluk, aynı zamanda bireylerini manevî yönden olgunlaştırma ve eğitime görevini de yerine getirmekte; mü’min, camiden dirilmiş ve yenilenmiş olarak ayrılmaktadır.

Bunun yanı sıra cemaatle namazın kişiyi faydasız işlerin ve günahların işlendiği ortam ya da topluluklardan uzaklaştırarak her türlü sapma ve kaymadan korumak gibi bir rolü de bulunmaktadır.

Cemaatle namaz, bireyler arasında sevgi ve dayanışma sağlamasının yanı sıra, bilenlerin bilmeyenleri eğittiği, sosyal iletişimin her türünün en güzel şekilde yaşandığı bir imkândır. Gündelik hayatın meşgaleleri nedeniyle giderek yalnızlaşan insanın sosyalleşmesi için en güzel vesiledir. Ayrıca cemaatle namaz, Müslümanların

¹⁷³ Nesâî, Muhârebe, 2; İbn Mâce, İkâmet, 202.

¹⁷⁴ Tirmizî, Tahâret, 1.

¹⁷⁵ İbn Hanbel, IV, 266.

¹⁷⁶ Özafşar, **Hadislerle İslam 2**, s.157-158.

birbirlerinin sıkıntılarından, sevinçlerinden ve gündemden haberdar olmaları açısından oldukça önemlidir.

Veda hutbesi başta olmak üzere Hz. Peygamberin bütün hutbeleri hayatın maddî ve manevî ihtiyaçlarıyla yakından ilgili olur, ferdi ve içtimai problemlerin çözümüne yönelik mesajlar içerirdi. Nitekim İslâm kültür ve ibadet tarihinde de hutbeler toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmuş, hutbeyi dinleyen cemaatin ihtiyaçları dikkate alınmaya devam edilmiştir. Her hafta ve bayramlarda milyonlarca insanın dinlediği hutbeler aynı zamanda düzenli ve sürekli olarak verilen en etkili yaygın öğretim örneğidir.

BÖLÜM 2

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA NAMAZ

2.1. Programın Tarihçesi

Ülkemizde Din Eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar geçmişten günümüze kadar günün gelişen şartlarına bağlı olarak değişiklikler göstermiş ve özellikle 12 Eylül 1980 tarihi birçok alanda olduğu gibi din öğretimi alanında da yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. “Talim Terbiye Kurulunun 08.12.1981 gün ve 213 sayılı kararıyla” temel eğitim ve orta öğretimde var olan “Din Bilgisi” ders programları yürürlükteki uygulamadan kaldırılmış, “Din Bilgisi” ve “Ahlâk Bilgisi” dersleri de “Din ve Ahlâk Bilgisi” dersi adı altında birleştirilmiştir. Yapılan bu düzenlemeyle oluşturulan programlar “28 Mart 1982 tarihli Tebliğler Dergisinde” yayınlanıp yürürlüğe girmiştir.¹⁷⁷

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 24.maddesindeki; “*Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır*”¹⁷⁸ ifadesiyle Din Kültürü ve Ahlâk Öğretimi anayasal bir zemine dayandırılarak zorunlu hale getirilmiş olup, halen Din Kültürü ve Ahlâk Öğretimi ülkemizdeki ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında bulunmaktadır.¹⁷⁹

Anayasal düzenleme ile ilkokul, ortaokul, lise ve dengi okullarda zorunlu hale getirilen Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretiminin genel amaçları şu şekilde ifade edilmiştir. “*İlköğretim ve ortaöğretimde öğrenciye, Türk Milli Eğitim Politikası doğrultusunda genel amaçlarına, ilkelerine ve Atatürk’ün laiklik ilkesine uygun, din, İslâm dinî ve Ahlâk bilgisi ile ilgili yeterli temel bilgi kazandırmak; böylece*

¹⁷⁷ Nurullah Altaş, “Türkiye’de Zorunlu Din Öğretimini Yapılandıran Süreç”, **Hedefler ve Yeni Yöntem Arayışları Dinî Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 4/20, (2002), s.145-168.

¹⁷⁸ 18 Ekim 1982 tarihinde yürürlüğe giren 1982 Anayasasının 24. Maddesi.

¹⁷⁹ Mustafa Öcal, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 7/7, (1998), s. 263.

Atatürkçülüğün milli birlik ve beraberliğin, insan sevgisinin dinî ve ahlâkî yönden pekiştirilmesini sağlamak, iyi ahlâklı ve faziletli insanlar yetiştirmektir.”¹⁸⁰

1982 yılında dersin öğretim programı hazırlanarak uygulamaya konulmuş ve 1986 yılında da dersin adı “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” dersi olarak tekrar isimlendirilmiş ve öğretim programında yer alan temel esasları yeniden düzenlemiştir. Öğretim programında tekrarlar içeren bazı üniteler çıkarılarak yeniden değişiklikler yapılmış ve tebliğler dergisinde yayınlanarak yürürlüğe konulmuş ve 2000 yılına kadar bu programın uygulanmasına devam edilmiştir. 2000 yılında öğretim programında yapılan değişiklik sonrasında yürürlüğe giren programın geçerliliği 2006 yılına kadar sürmüştür. “Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28.12.2006 tarih ve 410 sayılı kararı” ile yürürlüğe giren “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı” da 2007 - 2008 eğitim ve öğretim yılı itibariyle uygulanmaya başlanmıştır.¹⁸¹

Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce mevcut program tekrar geliştirilerek bazı değişiklikler yapılmış, 2010 yılında son halini almış ve 2017-2018 eğitim ve öğretim yılı sonuna kadar mevcut program uygulanmaya devam etmiştir. Yine Milli Eğitim Bakanlığınca farklı ülkelerin güncellenen öğretim programları incelenmiş, yurt içinde ve yurt dışında eğitim öğretim ve programlar üzerine yapılan akademik çalışmalar taranmış, başta Anayasamız olmak üzere ilgili mevzuatlar incelenmiştir. Kalkınma planları, siyasi partilerin programları, hükümet programları sivil toplum kuruluşları, şûra kararları ve diğer sivil araştırma kurumlarınca hazırlanan raporlar vb. dokümanlar analiz edilmiş, bütün görüş öneri, eleştiri ve beklentiler Bakanlığın uzman personel, öğretmen ve akademisyenlerden oluşan çalışma gruplarınca değerlendirilmiştir. Yapılan tespitler doğrultusunda mevcut öğretim programı güncellenmiş ve yenilenmiştir. Programın uygulamasına 2018-2019 eğitim ve öğretim yılı itibariyle topyekûn geçileceği ve sonrasında yapılacak izleme değerlendirme sonuçlarına göre yine gerekli güncellemelerin yapılacağı ifade edilmiştir.¹⁸²

¹⁸⁰ Altaş, “Türkiye’de Zorunlu Din Öğretimini Yapılandıran Süreç”, s.145-168.

¹⁸¹ Mahmut Zengin, “Temele Alınan Yaklaşım/lar Bağlamında Yeni İlköğretim DKAB Öğretim Programı, **Değerler Eğitimi Dergisi**, Cilt:8, No:19, (2010), s.226.

¹⁸² Milli Eğitim Bakanlığı, **Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve**

Biz bu çalışmada 2010 yılından beri uygulanmakta olan “Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne” hazırlanan “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzunu” esas alacağız. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders kitapları” ve “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmen Kılavuz kitapları” araştırma konusu yapılarak ders kitapları ve kılavuz kitaplarda yer alan uygulamalar, etkinlikler ve yönergeler değerlendirilecektir.

2.2. İbadet Öğretimi Bakımından Programın Genel Çerçevesi

2.2.1. Programın Yapısı

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu”nun giriş kısmında hızla gelişen bilim ve teknolojinin eğitimin her alanını etkilediği, özellikle gelişen çağa uyum sağlayabilmek için eğitim alanında köklü değişikliklerin yapılmasının bir zorunluluk haline geldiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin diğer derslerde olduğu gibi “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” dersinde de anlama, sınıflandırma, sıralama, ilişki kurma, sorgulama, eleştirme, bilgiyi araştırma, tahmin etme, zihinde yapılandırma, yorumlama, kendini ifade edebilme, arkadaşlarıyla iş birliği içinde olma, tartışma yapabilme gibi çeşitli ve üst düzey bir takım zihinsel becerileri kazanmaları amaçlanmaktadır.

“Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” dersinin içeriğinin belirlenmesinde dinin temel kaynakları dikkate alınarak İslâm’ın kök değerleri çerçevesinde herhangi bir mezhebi esas almayan, mezhebi tartışmalara girmeyen “mezhepler üstü ve dinler açılımlı” anlayış olarak ifade edilebilecek bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu programla; öğrencilerin din ve ahlâk hakkında sağlıklı bilgi sahibi olmaları, temel becerilerini geliştirmeleri, öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri, tutum ve davranışların gelişimi ile hep birlikte bir arada yaşama bilincine ulaşmaları ve böylece Milli Eğitimin Genel Amaçlarının gerçekleştirilmesine önemli ölçüde katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.¹⁸³

Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflar), Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2010, s.7.

¹⁸³ Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı**, s.2.

2.2.2. Programın Hedefleri

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programının vizyonu; bu ders için ayrılan zamanın büyük bir bölümünde öğrencilere doğrudan bilgi vermek yerine çeşitli etkinlikler aracılığıyla;

- *“Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş, temel demokratik değerlerle donanmış, insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı,*
- *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinde öğrenmekten zevk alan, dinî kavramları doğru kullanan, kendini etkili bir biçimde ifade eden, iletişim kurup sorun çözebilen, bilimsel düşünen, soran, sorgulayan, eleştiren,*
- *Kendini, yaşadığı toplumu, kültürel mirasını ve doğayı tanıyan, koruyup geliştiren,*
- *Günlük yaşamda ihtiyaç duyulan temel dinî bilgilere sahip,*
- *İslâm dininin inanç, ibadet, ahlâk değerleri ile insani ve kültürel mirasını öğrenen,*
- *Değişikliklere dinamik bir biçimde uyum sağlayabilecek kadar dinî kavramlara hâkim,*
- *Milli, ahlâkî, insani ve kültürel değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlâk, ruh, duygu bakımından dengeli ve sağlıklı gelişen; üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yetişmesine katkıda bulunmaktadır.”¹⁸⁴*

Hazırlanan bu öğretim programıyla öğrencilerin araştıran, sorgulayan, sürekli olarak kendini geliştiren, yaşamları boyunca kendileri için önem arz eden dinî bilgilerle donatılmış, inanç, ibadet, ahlâk değerlerini benimsemiş, haklarını ve sorumluluklarını bilen yeni bir nesil olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Okullarda namaz eğitimi verilirken öğretim programında izah edildiği gibi öğrencilerin gözlem ve tespitlerinden yararlanılarak, namazın davranış geliştirmedeki

¹⁸⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı*, s.8.

gücünün fark ettirilmesi; genelde ibadetlerin, özelde ise namaz ibadetinin, Allah’a karşı sevgi, saygı ve şükran duygularının ifadesi olduğu bilincinin oluşması hedeflenmiştir.

Ayrıca toplumdaki bireylerin birbirlerini seven, saygı duyan, yardımlaşmalarına imkân veren, birey ve toplum ilişkilerinin mükemmel bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayan, insanın erdemli davranışlar sergilemesine ve mutluluğuna vesile olan kazanımları elde etmeleri amaçlanmıştır.¹⁸⁵

2.2.3. Programın Temel Yaklaşımları

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı”, eğitimin hem öznesi hem de nesnesi olarak kabul edilen insanın biyolojik, sosyal, kültürel ve ahlâki yönleri düşünülerek ele alınmış ve buna göre hazırlanmıştır. Bu öğretim programı öğrencinin öğrenme ve bilgi üretme süreçlerinde aktif olarak katılımını sağlamaktadır. Program geliştirme yaklaşımlarında eğitimsel yaklaşım ve dinbilimsel yaklaşım olmak üzere iki farklı temel husus benimsenmiştir.

2.2.3.1. Eğitimsel Yaklaşım

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda öğrenen merkezli eğitimi temel alan, öğrenme sürecinde öğrenci katılımına ve öğretmen rehberliğine ağırlık veren, öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçiren, gelişim düzeyini dikkate alan yapılandırmacı yaklaşım, çoklu zekâ ve öğrenci merkezli yaklaşımlar dikkate alınmıştır.”¹⁸⁶

Bu bağlamda öğretim programında kavramsal bir yaklaşım da takip edilmekte, “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” dersiyle ilgili kavramların ve ilişkilerin geliştirilmesi vurgulanmaktadır. Kavramsal yaklaşım, din ve ahlâkla ilgili bilgilerin kavramsal temellerinin oluşturulmasına daha çok zaman ayırmayı ve böylece kavramsal ve işlevsel bilgiler arasında ilişkiler kurmayı gerektirmektedir. Benimsenen kavramsal yaklaşımla, öğrencinin somut deneyimlerinden, sezgilerinden dinî ve ahlâkî anlamlar oluşturmalarına ve soyut düşünebilmelerine yardımcı olmak amaçlanmıştır.

¹⁸⁵ Kılıç, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı, s.28.

¹⁸⁶ Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı, s.10.

Bu yaklaşımla dinî ve ahlâkî kavramların geliştirilmesinin yanı sıra bazı önemli becerilerin (problem çözme, akıl yürütme, iletişim kurma, gibi) geliştirilmesi de hedeflenmiştir. Öğrenciler “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” dersinde dinî kavramları yorumlamayı ve düşüncelerini paylaşmayı, açıklamayı ve savunmayı, din ve ahlâkî hem kendi içerisinde yaşamayı hem de başka alanlarla ilişkilendirme becerisini geliştirirler.

Görüldüğü üzere “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı”yla öğrencilerin etkinlikler yoluyla değerler kazanmasına, din ve ahlâkla ilgili konuların öğrenilmesi sürecinde aktif olmaları esas alınmaktadır.¹⁸⁷ Eğitimsel yaklaşım çerçevesinde İslâm’ın beş temel esasından biri olan namaz konusunun anlatımında soyut kavramlardan önce daha somut olan kavramlara öncelik verilerek namaz konusu işlenmelidir.

2.2.3.2. Dinbilimsel Yaklaşım

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı” geliştirilirken başta İslâm dinî olmak üzere diğer dinler hakkında da bilimsel araştırmaya dayalı bilgiler ön planda tutulmuş, dinin temel kaynaklarında yer almayan bilgilere öğretim programında yer verilmemiştir. İslâm’la ilgili olan konularda; Kur’ân ve sünneti merkeze alan, her kesimdeki insanın varlığını kabul edip herhangi bir mezhebi esas almayan bir yaklaşım benimsenmiştir. “İnanç, ibadet ve ahlâk” alanlarıyla ilgili değerlerin Kur’ân ve sünnete dayalı ortak paydalar olmasına özen gösterilmiş, bireylerin dinî, ahlâkî ve kültürel değerler hakkında doğru bilgilenmelerinin sağlanması amaçlanmıştır.

Buna göre; *“sağlıklı bir din ve ahlâk öğretimiyle öğrencilerin, Türk Milli Eğitimin genel amaçları arasında ifadesini bulan milli, ahlâkî, insani ve kültürel değerleri benimsemeleri, beden, zihin, ahlâk, ruh, duygu bakımından dengeli ve sağlıklı gelişmeleri, böylece kültürel yabancılaşmanın önlenmesi”*¹⁸⁸ dinbilimsel yaklaşımının bir gereğidir.

¹⁸⁷ Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı**, s.10.

¹⁸⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı**, s.10.

İslâm düşüncesinde saygı ve hoşgörüye dayalı farklılıkların zenginlik olarak görülmesi, dinîmizdeki farklı anlayış ve yorum biçimleri hakkında izah edilen bu yaklaşımın bir gereğidir. Buna göre yorum farklılıklarından dolayı bir takım farklı ibadet uygulamalarının görülebileceği, bunların ibadet uygulamalarının esasını teşkil etmeyeceği ancak örf, adet ve geleneklerin ibadet uygulamalarında etkili olabileceğinden söz edilmektedir. Öğretim programındaki bu yaklaşıma göre namaz konusu öğretilirken Türkiye’de özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde farklı mezheplerin ve bu mezheplere mensup insanların olması dolayısıyla mevcut bölgesel farklılıklarında göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Öğretim programında ve ders kitaplarında her ne kadar bu durumla ilgili yeterince içerik bulunmasa da öğretmen, özellikle bahse konu bölgelerde derslerde biraz daha öğretim programı dışına çıkarak ders kazanımlarını buna göre düzenleyebilir. Bu durum öğretim programında giderilmesi gereken eksikliklerden biri olarak ifade edilebilir.

2.3. Öğrenme Alanlarında Namaz Konusu

Toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik gibi hemen her alanda kalkınmasında ve bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerinde önemli bir role sahip olan eğitimin, öğrenci, öğretmen ve program olmak üzere üç temel öğeden oluştuğu söylenebilir.

“Öğrenme alanı; aynı konunun ardışık eğitim basamaklarında genişletilerek verilmesini amaçlayan sınıf seviyelerine değişiklik ve aşamalık gösteren ilgili konuların bir arada verildiği bir yapıdır.”¹⁸⁹

Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’nce hazırlanan “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu’nda öğrenme alanları hem kendi içinde hem de diğer öğrenme alanlarıyla bir bütünlük oluşturacak şekilde ele alınmış ve birbirleriyle ilişkilendirilmiştir.

Öğrenme alanları, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda işlenecek ünitelerin ve açılımlarının belirlenmesinde temel çerçeveyi oluşturmaktadır. Her sınıfta “İnanç”, “İbadet”, “Hz.

¹⁸⁹ Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı**, s.13.

Muhammed”, “Kur’ân ve Yorumu”, “Ahlâk, Din ve Kùltür” öğrenme alanları mevcut olup, altı öğrenme alanından her biri için birer ünite bulunmaktadır.

“İlköğretim Din Kùltürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı”nda öğrenme alanları belirlenmeye çalışılırken aşağıdaki özellikler göz önünde bulundurulmuştur. Bu özellikler;

- “Öğrencinin ilgisini çekmesi, öğrencilerde merak ve araştırma isteği oluşturması,
- Öğrencilerin yeni çalışmaları denemelerine ve beceri kazanmalarına fırsat vermesi,
- Kişisel niteliklerin kazanılmasına imkân sağlaması,
- Çeşitli öğrenme yaklaşımlarına uygun olması,
- Diğer disiplinlerle bütünleşebilmesi ve eğitim yoluyla ulaşılabilecek kadar sınırlı olması,
- Öğrenmede derinliği ve genişliği teşvik etmesidir.”¹⁹⁰

“İlköğretim Din Kùltürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı”, ders kitabı ve öğretmen kılavuz kitaplarında namaz konusu özellikle 6.sınıf “ibadet” öğrenme alanı içerisindeki Namaz İbadeti ünitesinde detaylandırılmış, diğer öğrenme alanlarında ise hemen hemen her sınıfın bütün ünitelerinde namaz ve namazla ilgili kavramlara yer verilmiştir. Çalışmamızın bu bölümünde mevcut öğrenme alanları içerisinde namaz konusuna nasıl ve ne şekilde yer verildiği hususları açıklanacaktır.

2.3.1. İnanç Öğrenme Alanında Namaz Konusu

İnanç öğrenme alanında öncelikle inanç kavramının tanımına yer verilmiş ve inanç; “bir tanrıya, kutsallaştırılan bir varlığa veya bir dine gönülden inanma ve bağlanma” şeklinde tanımlanmıştır. Dinlerin esasını kutsal bir varlığa inanmanın teşkil ettiği, İslâm düşüncesinde, bu inancın temel unsurlarının “Allah’a, Peygamberlerine, kitaplarına, meleklerine, ahirete iman ile kaza ve kaderden” oluştuğu ifade edilmiştir. Tevhit inancının, hiçbir baskı ya da zorlama olmaksızın istenerek gönülden benimsenmesi ve kesin bilgiye dayanması istenmektedir.

¹⁹⁰ Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Din Kùltürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı, s.13.

“İnanç” öğrenme alanı “Din ve Ahlâk Hakkında Neler Biliyorum?”, “Allah İnancı”, Peygamberlere ve İlâhi Kitaplara İnanç”, “Melek ve Ahiret İnancı”, “Kaza ve Kader” ünitelerinden oluşmaktadır.¹⁹¹

Bu öğrenme alanıyla öğrencilerin günlük hayatta kullanılan ifade ve kavramları anlayabilen, “Kelime-i Tevhit” ve “Kelime-i Şهادet”in anlamlarını öğrenen, evlerde ve kutsal mekânlardaki dinî sembolleri tanıyan, din ve ahlâk tanımlarını yapabilen, güzel söz söyleyerek güzel davranışlar sergileyen bireyler olarak kazanımlar elde etmesi hedeflenmiştir. Ayrıca öğrencilerin tüm kâinatı yaratan Allah’la sağlıklı bir iletişim kuran, yaşamını anlamlandıran, gönderilen peygamberlerin ve getirdikleri vahyin amaçlarını irdeleyen; bu dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklerin karşılığını mutlaka ahiret hayatında göreceğine ilişkin bir sorumluluk ve bilinçle hareket eden bireyler olarak yetişmesi amaçlanmıştır.

Namaz ve namaz konusu ile ilgili kavramların öğretim programı incelendiğinde; “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi” 4 ve 6. sınıfların “inanç” öğrenme alanında yer aldığı, 5, 7 ve 8. sınıf “inanç” öğrenme alanında ise herhangi bir şekilde namaz konusuna değinilmediği görülmüştür.

Dördüncü Sınıf İnanç öğrenme alanında sevap ve günah kavramları açıklanırken, aynı ünitenin “Dilek ve Dualarımızda Dinî İfadeler” alt konu başlığında dersin pekiştirilmesi için not edelim kısmında, içinde namaz kelimesinin geçtiği Kur’ân’dan dua örnekleri ve âyetlere yer verilmiştir. Ayrıca “*dinimiz bizlere namaz kılmamızı, Allah’a (c.c) secde etmemizi emreder*”¹⁹² şeklindeki ifadeyle namaz konusunda değinilmiş ve resimli örneklerle secdenin nasıl yapılacağı gösterilmiştir.

Altıncı Sınıf İnanç öğrenme alanında da gerek yorumlayalım kısmında, gerekse etkinlikler kısmında sıkça namaz ve namazla ilgili kavramların yer aldığı, namaz hakkındaki âyetlerle etkinlik örneklerine yer verildiği görülmüştür.

¹⁹¹ Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı**, s.14.

¹⁹² Selahattin Çamyar, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 4 Ders Kitabı**, Ankara, Tutku, 2017, s.25.

2.3.2. İbadet Öğrenme Alanında Namaz Konusu

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı ve Kılavuzu”nda ibadet *“Yüce Allah’ın emir ve yasaklarını yerine getirme, ona yönelme ve saygı davranışlarında bulunma”* şeklinde tanımlanmış ve inançlı bir kişinin, mensubu olduğu dinin emrettiği ibadetlerini yerine getirmesi için bu ibadetleri tanınması gerektiği vurgulanmıştır.

“İbadet öğrenme” alanının ; “Temiz Olalım”, “İbadetler Konusunda Bilgilenelim”, “Namaz İbadeti”, “Oruç İbadeti”, “Zekât, Hac ve Kurban İbadeti” ünitelerinden oluştuğu ve bu ünitelerin belirtilen ibadetleri yerine getirirken kullanılan bilgileri ve bu ibadetlerin bireysel ve toplumsal anlamdaki faydaların neler olduğu belirtilmiştir.¹⁹³

Namaz konusu ibadet öğrenme alanında doğrudan ele alınmış, ibadetin sağlıklı bir biçimde verilmesi, dinlere ve dinlere ait ibadetlerine saygılı davranma alışkanlığının kazandırılması amaçlanmıştır. Bu öğrenme alanıyla öğrencilere dinî ibadetlerin istenilen şekilde yerine getirilmesinde temizliğin önemi, elbise ve çevre temizliği ile sağlık arasındaki ilişkinin, iç temizliğin nasıl gerçekleştiği, Allah’ın temiz olanları sevmesinin sebeplerini, İslâm’daki namaz, zekât, oruç, hac ve kurban gibi ibadet türlerinin tanıtılması hedeflenmiştir.¹⁹⁴ Araştırma konumuz olan namaz, bu öğrenme alanı (ibadet) içeriğinde yer almıştır.

Bu alanda 4. sınıf “Temiz Olalım” ünitesi ve bu ünitenin diğer alt konu başlıklarında İslâmiyet’in temizliğe verdiği önem, namaz kılan insanların hangi temizlik şartlarını yerine getirmesi gerektiği, namazın şartları gibi hususlara değinilmiştir. Ayrıca namaz konusunu içeren birçok etkinlik ve yorumlayalım örnekleri ile âyetlere yer verilerek konunun öğrenciler tarafından daha sağlıklı bir şekilde öğrenilmesi hedeflenmiştir.

Beşinci sınıf “İbadet Konusunda Bilgilenelim” ünitesi ve bu ünitenin diğer alt konu başlıklarında namaz konusuna sıkça değinilmiş, okuma metinleriyle, etkinlik örnekleriyle ve âyetlerle namazın önemine vurgu yapılmıştır.

¹⁹³ Milli Eğitim Bakanlığı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı*, s.15.

¹⁹⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı*, s.15.

Altıncı sınıf “Namaz İbadeti” ünitesi ve alt konu başlıklarında namazın ne olduğu ve niçin kılmanız gerektiği, namazın akıllı, ergenlik çağına gelmiş kadın ve erkek her Müslümana farz kılındığı, âyet ve hadislerle namaz ve namaz kavramlarına sıkça değinilerek etkinlik örnekleriyle konunun daha iyi kavranmasına özen gösterildiği tespit edilmiştir. Namaz kılmanın Yüce Allah’ın (c.c) açık ve kesin bir emri olduğu, Kur’ân-ı Kerîm’in birçok âyetinde bizlere namazın emredildiği, sahip olduğumuz nimetlere şükretmek için ve Rabbimize olan sevgi, saygı ve bağlılığımızın bir ifadesi olarak namaz kıldığımız ifade edilmiştir.

Bu ünite içerisinde namazın nasıl kılındığı, namaz kılarken nelere dikkat edilmesi gerektiği gibi hususlar resimli olarak örnekler verilmek suretiyle açıklanmaya çalışılmış, günlük namazlar ve kılınışları, cemaatle kılınan namazlar hakkında 6.sınıf öğrenci bilgi düzeyinde anlatıldığı tespit edilmiştir.

Yedinci Sınıf “Oruç İbadeti” ünitesinde özellikle teravih namazı, bayram namazı ve teravih namazı konularına sıkça yer verilmiş olup, namazla ilgili sıkça âyet ve hadislerden yararlanılmıştır.

Sekizinci sınıf “Zekât, Hac ve Kurban İbadeti” ünitesindeki etkinlik örneklerinde “*namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin*”¹⁹⁵ âyetiyle namaz konusuna yer verildiği ve yine namazla ilgili hadislerinde ünitelerde bulunduğu tespit edilmiştir.

2.3.3. Hz. Muhammed Öğrenme Alanında Namaz Konusu

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı”nda “Hz. Muhammed” öğrenme alanını “Hz. Muhammed’i Tanıyalım”, “Hz. Muhammed ve Aile Hayatı”, “Son Peygamber Hz. Muhammed”, “Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed” ve “Hz. Muhammed’in Hayatından Örnek Davranışlar” üniteleri oluşturmaktadır.

“Hz. Muhammed” öğrenme alanıyla öğrencilerin Peygamberimiz Hz. Muhammed ve aile hayatını, onun son peygamber olmasını, insani ve peygamberlik yönünü öğrenmeleri, onun örnek söz ve davranışları üzerinden ilkeler çıkarma bilincini kazanmaları amaçlanmaktadır. Yine bu öğrenme alanında Hz. Muhammed’in

¹⁹⁵ Ahmet Hikmet Eroğlu, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 8 Ders Kitabı**, Ankara, Gizem, 2017, s.34.

çocukluk ve gençlik hayatı, onun erdemli davranışları, arkadaşlarıyla iyi geçinmesi hakkında öğrencilerin bilgi edinmesini, ilk vahiy alışı, onun eğitim, ibadet ve toplumsal dayanışma konularında oluşturduğu kurumları tanımasını hedeflemektedir.¹⁹⁶

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi” dördüncü sınıf “Hz. Muhammed” öğrenme alanındaki “Hz. Muhammed’i Tanıyalım” ünitesinin “Kevser Sûresi ve Anlamı” alt konu başlığında denilerek namaz kavramına değinilmiştir. Yine beşinci sınıf “Hz. Muhammed ve Aile Hayatı” ünitesinin “Hz. Muhammed (s.a.v)’in Ailesi İçindeki Örnek Davranışları”, “Salavat Duaları ve Anlamları” alt konu başlıklarında namaz ve namazla ilişkili kavramlara yer verilmiştir.

Altıncı sınıf “Son Peygamber Hz. Muhammed” ünitesinin “Yakın Çevreye Çağrı” , “Salavat Duaları ve Anlamları”, “Çağrının Yaygınlaşması”, “Hicret Olayı”, “Peygamber Mescidi ve Sosyal İşlevi”, “Eğitim ve Öğretim Etkinlikleri”, “Veda Hutbesi” ve “Hz. Muhammed’in Vefatı” alt konu başlıklarında bir çok yerde namaz ve namazla ilgili kavramlar yer almış, âyet, hadis ve etkinlik örneklerinde namazla ilgili kavramlara değinilmiştir.

Yedinci Sınıf “Hz. Muhammed” öğrenme alanındaki “Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed” ünitesinin “Hz. Muhammed Kur’ân-ı Açıklayıcıdır” alt konu başlığında namaz ve namaz konusuyla ilişkili kavramlara yer verilmiştir. Burada Kur’ân’ın namaz kılmayı emrettiğini, ancak namazın nasıl kılınması gerektiğini, namaz kılarken neler yapılacağını açıklamadığını, Hz. Peygamber (s.a.v.), “*Ben namazı nasıl kılıyorsam siz de öyle kılın.*” buyurarak bu ibadetin nasıl yapılacağı konusunda sözlü ve uygulamalı olarak Müslümanları aydınlattığı ifade edilerek etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

2.3.4. Kur’ân ve Yorumu Öğrenme Alanında Namaz Konusu

“Kur’ân ve Yorumu” öğrenme alanı, “Kur’ân-ı Kerîm’i Tanıyalım”, “Kur’ân-ı Kerîm’in Temel Eğitici Nitelikleri”, “Kur’ân-ı Kerîm’in Ana Konuları”, “İslâm

¹⁹⁶ Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı**, s.16.

Düşüncesinde Yorumlar” ve “Kur’ân’da Akıl ve Bilgi” ünitelerinden oluşmaktadır.¹⁹⁷

Allah’ın istediği gibi, O’nun hoşuna gidecek şekilde anlaşılıp insanların bu istekler doğrultusunda davranış geliştirmesini amaçlayan Kur’ân-ı Kerîm İslâm inancında ibadetler konusunda başvuru temel kaynaktır. Bu öğrenme alanı ile öğrencilerin Kur’ân-ı Kerîm’in indirilişi, evrenselliği, bir kitap haline getirilişi, Kur’ân’la ilgili kavramlar ve Kur’ân’ın içeriğini tanımaları amaçlanmıştır.

Bu öğrenme alanındaki 5. sınıf “Kur’ân-ı Kerîm’in Temel Eğitici Nitelikleri”, 6. sınıf “Kur’ân-ı Kerîm ve Ana Konuları” ile 7. sınıf “İslâm Düşüncesinde Yorumlar” üniteleri ve bu ünitelerin alt konu başlıklarındaki etkinlik örneklerinde namaz ve namazla ilişkili kavramlara yer verilmiştir.

Dördüncü ve sekizinci sınıf “Kur’ân ve Yorumu” öğrenme alanındaki ünitelerde namaz ve namazla ilgili kavramlara yer verilmemiştir.

2.3.5. Ahlâk Öğrenme Alanında Namaz Konusu

Öğretim programında ilk önce ahlâk tanımı yapılmış ve ahlâkın toplum içindeki bireylerin benimsedikleri ve uymak zorunda bulundukları davranış biçimleri ile diğer mevcut kurallar bütünü olduğu ifade edilmiştir.

“Ahlâk” öğrenme alanı, “Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik”, “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım”, “İslâm’ın Sakınılmasını İstediği Davranışlar”, “Din ve Güzel Ahlâk” ile “İslâm Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar” ünitelerinden oluşmaktadır. Bu öğrenme alanıyla öğrencilere kişisel gelişimin ve toplumsal barışın sağlanması için millî, ahlâkî ve dinî değerlerin öneminin kavratılarak benimsetilmesi, hak ve özgürlüklerin kullanılması, barış içinde yaşamının, dürüst ve güvenilir bir insan olmanın, affetmenin ve bağışlamanın dinimizce ne kadar önemsendiğinin kavratılması amaçlamaktadır.¹⁹⁸

Bu öğrenme alanında beşinci sınıf “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım” ünitesi, 6.sınıf “İslâm’ın Sakınılmasını İstediği Davranışlar” ünitesi ile 7.sınıf “Din ve

¹⁹⁷ Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı**, s.16.

¹⁹⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı**, s.17.

Güzel Ahlâk” üniteleri ve bu ünitelerin alt konu başlıklarında namaz ve namazla ilişkili kavramlara, âyet, hadis ve değişik etkinlik örnekleriyle yer verildiği tespit edilmiştir. Dördüncü ve sekizinci sınıf “Ahlâk” öğrenme alanlarında ise namaz ve namazla ilgili konulara yer verilmemiştir.

2.3.6. Din ve Kültür Öğrenme Alanında Namaz Konusu

Bu öğrenme alanında İslâm ve kültür tanımları yapılmış, İslâm’ın Allah tarafından akıl sahibi bireylerin kendi hür iradeleriyle saadete ve mutluluğa ulaştırmayı gaye edinmek için gönderilmiş son ilahî din olduğu ifade edilmiştir.

“Din ve Kültür” öğrenme alanı; “Aile ve Din”, “Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz”, “İslâmiyet ve Türkler”, “Kültürümüz ve Din” ile “Dinler ve Evrensel Öğütleri” ünitelerinden oluşmaktadır.¹⁹⁹ Bu öğrenme alanıyla öğrencilere dinin aileye verdiği önem, vatan ve millet sevgisi ile milli ve manevî değerlere sahip çıkma, örf ve adetlerimizdeki dinî öğeler, her türlü bağnazlığın zararları, dinlerdeki benzer ve ortak özellikler ve farklı inançlara saygı duymayı öğretmek amaçlanmaktadır.

Bu öğrenme alanında 4. sınıf “Aile ve Din” ünitesinin “Aile İçi İlişkilere Yönelik İslâm’ın Öğütleri” alt konu başlığında Yüce Allah’ın (c.c), sevgili Peygamberimize (s.a.v) ve onun şahsında bütün Müslümanlara hitaben Kur’ân’da “*Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et*” şeklinde buyurulduğu ifade edilmektedir. Aynı öğrenme alanındaki 5. sınıf “Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz”, 6. sınıf “İslâmiyet ve Türkler” ile 7. sınıf “Kültürümüz ve Din” üniteleri ve bu ünitelerin alt konu başlıklarında namaz ve namazla ilişkili kavramlara, âyet, hadis ve değişik etkinlik örnekleriyle yer verildiği tespit edilmiştir. 8. sınıf “Ahlâk” öğrenme alanında ise namaz ve namazla ilişkili kavramlara yer verilmediği görülmüştür.

¹⁹⁹ Milli Eğitim Bakanlığı, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı*, s.18.

BÖLÜM 3

ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ NAMAZ KONUSUNUN İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTAPLARI VE DERS KİTAPLARIYLA KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde ilk olarak öğretim programının namaz konusu ile ilgili olan kısımlarının değerlendirilmesi yapılmış ve ardından da bu konu başlığı altında ders kitaplarında ve öğretmen kılavuz kitaplarındaki namaz konusu ve ilişkili kavramların karşılaştırılması yapılmıştır. Böylece namaz konusunun “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı”nda öğretmen kılavuz kitaplarına ve ders kitaplarına ne düzeyde yansıdığı da ortaya çıkarılmıştır. Bir başka ifadeyle, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu”ndaki etkinlik örnekleriyle açıklamalar tablosundaki kazanımlar dikkate alınarak namaz ve namazla ilgili kavramların nerelerde ve ne şekilde kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.1. Namaz Konusunun ve İlişkili Kavramların Yer Aldığı Üniteler ve Öğrenme Alanları

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı” incelendiğinde yirmi iki üniteye namaz ve namazla ilgili kavramların geçtiği görülmektedir. Ünitelerdeki her öğrenme alanında namaz konusunun yer aldığı, bazı ünitelerde kısaca âyet ve hadislerle desteklendiği, bazı ünitelerin de bir ünitenin tamamını kapsayacak şekilde öğretim programında var olduğu görülmektedir. Namaz konusunun ve bu konuyla bağlantılı kavramların genellikle sekizinci sınıf düzeyinde daha yüzeysel ele alındığı tespit edilmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünde “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” dersinde (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) namaz konusu ve ilişkili kavramların yer aldığı üniteler ve öğrenme alanları genel hatlarıyla tablolar halinde gösterilmiştir.

Aşağıda verilen tablo ana hatlarıyla çalışmamızın genel durumunu yansıtmaktadır. Çalışmamızla ilgili olarak tabloda namaz konusu ve namazla bağlantılı olduğunu düşündüğümüz kavramların İlköğretim 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerinde hangi ünitelerde yer aldığı, kaçınıcı sınıflarda ve hangi öğrenme alanları içerisinde konu edinildiği karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Araştırmamız sonucunda “İnanç”, “İbadet”, “Hz. Muhammed”, “Kur’ân ve Yorumu”, “Ahlâk” ile “Din ve Kültür” öğrenme alanlarının tamamında namaz konusuna temas edildiği görülmüş olup, namaz konusunun belirtilen öğrenme alanlarındaki ünitelerin hangilerinde ne şekilde ele alındığı ise ilerleyen sayfalarda ayrıntılı olarak incelenecektir.

Tablo 3.1: Namaz Konusunun ve İlişkili Kavramların Yer Aldığı Üniteler ve Öğrenme Alanları

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER				
	4.SINIF	5.SINIF	6.SINIF	7.SINIF	8.SINIF
İNANÇ	Din ve Ahlâk Hakkında Neler Biliyorum		Peygamberlere ve İlâhi Kitaplara İnanç		Kaza ve Kader
İBADET	Temiz Olalım	İbadet Konusunda Bilgilenelim	Namaz İbadeti	Oruç İbadeti	Zekât, Hac ve Kurban
HZ. MUHAMMED	Hiz. Muhammed’i Tanıyalım	Hiz. Muhammed ve Aile Hayatı	Son Peygamber Hiz. Muhammed	Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hiz. Muhammed	
KUR’ÂN VE YORUMU		Kur’ân-ı Kerîm’in Temel Eğitici Nitelikleri	Kur’ân-ı Kerîm ve Ana Konuları	İslâm Düşüncesinde Yorumlar	
AHLÂK		Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım	İslâm’ın Sakınılmasını İstedığı Bazı Davranışlar	Din ve Güzel Ahlâk	
DİN VE KÜLTÜR	Aile ve Din	Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz	İslâmiyet ve Türkler	Kültürümüz ve Din	

3.2. Dördüncü Sınıf Din ve Ahlâk Hakkında Neler Biliyorum Ünitesi

Tablo 3.2: Dördüncü Sınıf Din ve Ahlâk Hakkında Neler Biliyorum Ünitesi

4.Sınıf, “Din ve Ahlâk Hakkında Neler Biliyorum” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Günlük Konuşmalarımızda Dine İlişkin İfadeler.	Var	Var	Yok	Var	Var
2.Dinî Öğrenmenin Önemi	Var	Yok	Yok	Var	Var
3.Din Güzel Ahlâktır	Yok	Yok	Yok	Yok	Var
4.Sübhâneke Duası ve Anlamı	Yok	Var	Yok	Var	Var

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” dersi dördüncü sınıf “Din ve Ahlâk Hakkında Neler Biliyorum” ünitesindeki “Sevap ve Günah Kavramları” alt konu başlığında namaz konusunun, sevap kavramıyla ilişkili olarak işlendiği tespit edilmiştir. “Kur’ân’dan Dua Örnekleri” alt konu başlığı altında da İbrahim Sûresi, 41- 42. âyetlerdeki “*Rabb'im! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle; Rabb'imiz! Duamı kabul et! Rabbi'miz! (Amellerin) hesap olunacağı gün beni, ana-babamı ve bütün mü'minleri bağışla!*” ifadesiyle namaz konusunun yer aldığı, “Dinî Öğrenmenin Önemi” konu başlığı altında da namazın dinimizde “Allah tarafından bizlere emredilen bir ibadet”²⁰⁰ olduğu konusuna değinilmiştir.

Dördüncü sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı incelendiğinde birinci ünite olan “Din ve

²⁰⁰ Çamyar, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 4 Ders Kitabı*, s.16-25.

Ahlâk Hakkında Neler Biliyorum” adlı ünite de günlük konuşmalarımızdaki besmele, sevap, günah, şükür kavramları, dilek ve dualardaki dinî ifadeler üzerinde durulması ve mümkün olduğunca öğrencilerin din ve ahlâk hakkında somut deneyimlerden faydalanmalarının sağlanması istenmiştir.²⁰¹

Şimdi Dördüncü Sınıf “Temiz Olalım” ünitesinde namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu hususunu tablo halinde gösterelim.

3.3. Dördüncü Sınıf Temiz Olalım Ünitesi

Tablo 3.3: Dördüncü Sınıf Temiz Olalım Ünitesi

4.Sınıf, “Temiz Olalım” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var mı?
1.Dinîm Temiz Olmamı İstiyor	Var	Var	Var	Var	Var
2.Sözünde Durmak, Dürüst ve Güvenilir Olmak	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Fatiha Sûresi ve Anlamı	Var	Yok	Yok	Var	Yok

Görüldüğü üzere “Temiz Olalım Ünitesi” genel olarak İslâm Dinînin beden, giysi, çevre temizliği, sağlık - temizlik ilişkisi ve manevî temizlik konularına değinmektedir. Bu ünite de yer alan “Dinîm Temiz Olmamı İstiyor” konu başlığında dinîmize göre namaz kılmak isteyen bir kişinin öncelikle abdest alması gerektiği belirtilmiş, sonrasında namaz konusu ile ilişkili olarak abdest ve temizlikle bağlantılı âyet ve hadislerden yararlanılmıştır.

Konunun devamında da namaz kılınacak yerin ve elbiselerin temiz olmasının gerekliliği hususu da namazın şartları arasında sayılmış ve aynı mevzuun etkinlik kısmında “günde beş vakit namaz kılan bir Müslümanın temizlikle ilgili ne gibi

²⁰¹ Recai Doğan, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 4 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara, Tuna, 2016, s.23.

alışkanlıklar kazanacağı” sorusu öğrencilere yöneltilmiş ve konuyla alakalı olarak düşünceleri istenmiştir.

Dördüncü Sınıf “Hz. Muhammed’i Tanıyalım” ünitesindeki namaz ve namazla ilgili kavramların nerelerde yer aldığı hususu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

3.4. Dördüncü Sınıf Hz. Muhammed’i Tanıyalım Ünitesi

Tablo 3.4: Dördüncü Sınıf Hz. Muhammed’i Tanıyalım Ünitesi

4.Sınıf, “Hz. Muhammed’i Tanıyalım” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Ayet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Hz. Muhammed’in Doğduğu Çevreyi Tanıyalım	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
2.Hz. Muhammed’in Aile Büyüklerini Tanıyalım	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
3.Hz. Muhammed’in Doğumu, Çocukluk ve Gençlik Yılları	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
4.Hz. Muhammed’in Çocukluk ve Gençlik Yıllarındaki Erdemli Davranışları	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
5. Kevser Sûresi ve Anlamı	Var	Var	Var	Var	Var

“Hz. Muhammed’i Tanıyalım” ünitesi genel olarak Hz. Muhammed (s.a.v)’in çocukluğu ve gençliğini ana hatlarıyla ele almaktadır. Bu ünitenin “Kevser Sûresi ve Anlamı” alt konu başlığında Kevser Sûresi’nin anlamı açıklanmış ve içeriğindeki “*O halde Rabb’in için namaz kıl, kurban kes*”²⁰² ifadesiyle namaz konusuna değinilmiştir. “Hz. Muhammed’i Tanıyalım” ünitesi incelendiğinde daha çok Hz. Muhammed’in özellikle onun çocukluk ve gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarına yer verildiği, namaz konusuna ise sadece çok kısa olarak “Kevser Sûresi ve anlamı” alt konu başlığında yer aldığı tespit edilmiştir.

²⁰² Çamyar, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 4 Ders Kitabı*, s.70.

Bu bölümde de Dördüncü Sınıf “Aile ve Din” ünitesindeki namaz ve namazla ilgili kavramların nerelerde yer aldığı hususunu tablo halinde gösterelim..

3.5. Dördüncü Sınıf Aile ve Din Ünitesi

Tablo 3.5: Dördüncü Sınıf Aile ve Din Ünitesi

4.Sınıf, “Aile ve Din” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Aile Toplumun Temelidir	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
2.Anne ve Babam Benim İyiliğimi İster	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
3.Kardeşlerimle İyi Geçinirim	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
4.Ailemizde Birbirimize Saygı Gösterir, Yardım Ederiz	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
5.Ailemizde Birbirimizi Anlamalıyız ve Sorunlarımızı Birlikte Çözmeliyiz	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
6.Aile İçi İlişkilere Yönelik İslâm’ın Öğütleri	Var	Var	Var	Var	Var

İncelemelerimiz neticesinde, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” dersi Dördüncü Sınıf “Aile ve Din” ünitesi genel olarak ailenin birey ve toplum açısından önemi, ailedeki sevgi, saygı ve yardımlaşmanın aile mutluluğundaki yeri, aile bireylerinin birbirlerini anlamalarının önemi ve İslâm dininin aile hayatına ilişkin prensiplerinin konu edinildiği tespit edilmiştir. Bu ünitenin sadece “ Aile İçi İlişkilere Yönelik İslâm’ın Öğütleri” alt konu başlığında ise namaz konusu atasözü, hadis, âyet, okuma metni ile ilgili etkinlik örneklerine yer verilerek işlenmiştir.

Şimdi de Beşinci Sınıf “İbadet Konusunda Bilgilenelim” ünitesinde namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu hususunu tablo halinde gösterelim.

3.6. Beşinci Sınıf İbadet Konusunda Bilgilenelim Ünitesi

Tablo 3.6: Beşinci Sınıf İbadet Konusunda Bilgilenelim Ünitesi

5.Sınıf, “İbadet Konusunda Bilgilenelim” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.İbadet Nedir ve Niçin Yapılır?	Var	Var	Var	Var	Var
2.İbadetlerle İlgili Kavramlar	Var	Var	Var	Var	Var
3.Başlıca İbadetler	Var	Var	Var	Var	Var
4.Camiyi Tanıyalım	Var	Var	Var	Var	Var
5.Dua	Var	Var	Var	Var	Var
6.Güzel İş ve Güzel Davranış: Salih Amel	Var	Var	Var	Var	Var
7.İbadetler Davranışlarımızı Güzelleştirir	Var	Var	Var	Var	Var
8.Rabbena Duaları ve Anlamı	Var	Yok	Yok	Yok	Yok

Beşinci sınıf “İbadet Konusunda Bilgilenelim” ünitesinin genel çerçevesi ibadet nedir, niçin ibadet etmeliyiz, ibadetle ilgili kavramlar, başlıca ibadetlerin neler olduğu, dua etmenin anlamı, duanın nasıl edilmesi gerektiği ve ibadetlerin davranışlar üzerindeki etkilerini konu edinilmektedir.²⁰³ Bu ünitenin birinci konu başlığı olan “İbadet Nedir ve Niçin Yapılır” konusu namaz ile ilişkilidir. Namaz kılındığında Allah’a karşı kulluk vazifesinin yerine getirildiği, ancak ibadetin yalnızca namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak ve hacca gitmekle sınırlı olmadığı, Allah’ın istediklerini yapmak, yapmasını istemediği/yasakladığı şeylerden de kaçınmanın birer ibadet olduğu belirtilmiştir.²⁰⁴

Aynı ünitenin “İbadetle İlgili Kavramlar: Farz, Vacip, Sünnet” alt konu başlığında ise Farz kavramı, Yüce Allah’ın yapılmasını açık ve kesin bir dille emrettiği, bu nedenle yapılmasının zorunlu olduğu, yapılmadığında kişinin günahkâr sayıldığı davranışlar olarak açıklanmıştır. Namaz kılmak, verilen sözde durmak ve anne

²⁰³ Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara, Özgün, 2015, s.27.

²⁰⁴ Ayhan Baştürk, Murat Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Ders Kitabı**, Ankara, İlke, 2017, s.33.

babaya iyi davranmak vb. davranışların farz kavramına örnek olarak gösterildiği tespit edilmiştir.²⁰⁵

Bu ünitenin “Başlıca İbadetler” alt başlığında ise İslâm dininde mutlaka yapılması emredilen başlıca ibadetlerin “namaz, oruç, zekât ve hac” olduğu, dinimize göre akıllı ve ergenlik çağına gelen Müslümanların namaz kılmalarının gerekliliği ifade edilmiştir. Ayrıca namazın İslâm’ın beş temel şartlarından biri olduğu, insanların günde beş vakit olarak, dinimizce belirlenen kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet olarak tanımlanmıştır.²⁰⁶

“Camiyi Tanıyalım” alt konu başlığında da camilerde ibadetlerin birlikte ve düzenli olarak yapılabilmesi için imam ve müezzin gibi görevlilerin bulunduğu, imamın cemaate namaz kıldırıldığı, Cuma ve bayram namazlarında hutbe okuduğu ifade edilmiştir. Müezzinin ise namaz vaktinin girdiğini bildirmek için ezan okuyan kişi olduğu, mihrap, minare, vaaz kürsüsü, müezzin mahfili, mescit gibi kavramların ne manaya geldiği ele alınmıştır.²⁰⁷

“Dua” alt konu başlığında namaz bittiğinde dua edildiği ve duanın Allah’tan yardım dilemek ve davet etmek gibi anlamlara geldiği ifade edilmiştir. “Güzel İş ve Güzel Davranış: Salih Amel” alt konu başlığında ise İslâm dininde ibadetin namaz, oruç, hac ve zekâtla sınırlı olmadığı, sâlih amel denilen tüm güzel iş ve davranışların da ibadet olarak değer kazandığı belirtilmiştir.²⁰⁸

Bu ünitenin “İbadetler Davranışlarımızı Güzelleştirir” alt başlığında ise ibadetlerin yerine getirilmesi durumunda bunun davranışlara olumlu anlamda yansımalarının olacağı ifade edilmiştir. Namazın günde beş vakit kılınarak yapılan bir ibadet olduğu, bu ibadet yerine getirildiğinde kişinin yalnız olmadığı, Yüce Allah’ın sürekli olarak onu gördüğünü hissettiği, bu duyguyla insanın kendini sürekli iyi şeyler yapmaya yönelteceği ve namazın insan hayatını düzene sokacağı belirtilmiştir.²⁰⁹

²⁰⁵ Baştürk, Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Ders Kitabı**, s.37.

²⁰⁶ Baştürk, Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Ders Kitabı**, s.39.

²⁰⁷ Baştürk, Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Ders Kitabı**, s.42-43.

²⁰⁸ Baştürk, Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Ders Kitabı**, s.51.

²⁰⁹ Baştürk, Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Ders Kitabı**, s.51-53.

Şimdi de Beşinci Sınıf “Hz. Muhammed ve Aile Hayatı” ünitesindeki namaz ve namazla ilgili kavramların nerelerde yer aldığı hususunu tablo halinde gösterelim.

3.7. Beşinci Sınıf Hz. Muhammed ve Aile Hayatı Ünitesi

Tablo 3.7: Beşinci Sınıf Hz. Muhammed ve Aile Hayatı Ünitesi

5.Sınıf, “Hz. Muhammed ve Aile Hayatı” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Hz. Muhammed’in Evliliği ve Çocukları	Var	Var	Var	Var	Var
2.Hz. Muhammed’in Ailesi İçindeki Örnek Davranışları	Var	Var	Var	Var	Var
3. Hz. Muhammed’in Ailesinin Örnek Davranışları	Var	Var	Var	Var	Var
4.Salavat Duaları ve Anlamı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

“Hz. Muhammed ve Aile Hayatı” ünitesi genel hatlarıyla Hz. Muhammed’in evliliği ve çocukları, Kur’ân’ın insanı iyi ve güzel olan şeylere yönlendirip kötülüklerden sakındırdığı ve Kur’ân’ın yol göstericiliği hususu konu edinilmektedir.²¹⁰

Bu ünitenin “Hz. Muhammed (s.a.v)’in Evliliği ve Çocukları” isimli alt konu başlığında ise Peygamberimizin çocuklara şefkat ve merhametle yaklaşılmasını öğütlediği belirtilmiştir. Hz. Muhammed’in torunlarını çok sevdiği, namaz esnasında sırtına çıktıklarında onlar ininceye kadar secdesini uzattığı belirtilerek Peygamberimizin şefkat ve merhametine işaret edildiği ve ünite içerisinde namaz konusuna değinildiği tespit edilmiştir.²¹¹

²¹⁰ Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara, Özgün, 2015, s.28.

²¹¹ Baştürk, Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Ders Kitabı**, s.61.

3.8. Beşinci Sınıf Kur’ân-ı Kerîm’in Temel Eğitici Nitelikleri Ünitesi

Şimdi de Beşinci Sınıf “Kur’ân-ı Kerîm’in Temel Eğitici Nitelikleri” ünitesindeki namaz ve namazla ilgili kavramların nerelerde yer aldığı hususunu tablo halinde gösterelim.

Tablo 3.8: Beşinci Sınıf Kur’ân-ı Kerîm’in Temel Eğitici Nitelikleri Ünitesi

5.Sınıf, “Kur’ân-ı Kerîm’in Temel Eğitici Nitelikleri” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.İslâm Dinî’nin Temel Kaynağı: Kur’ân	Var	Var	Var	Var	Var
2.Kur’ân İyi ve Güzele Yönlendirir, Kötülüklerden Sakındırır	Var	Var	Var	Var	Var
3. Kur’ân’ın Açıklayıcılığı ve Yol Göstericiliği	Var	Var	Var	Var	Var
4.Allah’ı Arayan İnsan: Hz. İbrahim	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
5.Fil Sûresi ve Anlamı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

“Kur’ân-ı Kerîm’in Temel Eğitici Nitelikleri” ünitesi ana hatlarıyla Kur’ân’ın İslâm dininde ve hayatımızdaki yeri ve önemi ile Kur’ân’ın yol göstericiliği hususunu konu edinmektedir.²¹² Bu ünitenin “İslâm Dinî’nin Temel Kaynağı: Kur’ân” alt konu başlığında Kur’ân-ı Kerîm’de “*namazı tam kılın, zekâtı hakkıyla verin, rükû edenlerle beraber rükû edin*” şeklinde buyurulduğu, namaz ve zekât hakkında bilgi verildiği ifade edilmektedir.²¹³

Aynı ünitenin “Kur’ân İyiye ve Güzele Yönlendirir, Kötülüklerden Sakındırır” alt konu başlığında da etkinliklerde namaz konusuna yer verilmiş, Hz. Lokmân’ın

²¹² Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, s.29.

²¹³ Baştürk, Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Ders Kitabı**, s.73.

oğluna verdiği öğütlerde “Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir” ifadesiyle namaz konusuna değinildiği tespit edilmiştir.²¹⁴

Şimdi de Beşinci Sınıf “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım” ünitesinde namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu hususunu tablo halinde gösterelim.

3.9. Beşinci Sınıf Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım Ünitesi

Tablo 3.9: Beşinci Sınıf Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım Ünitesi

5.Sınıf, “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Payaşmak Niçin Önemlidir	Var	Var	Var	Var	Var
2.Sevinçlerimizi Paylaşalım	Var	Var	Var	Var	Var
3. Üzüntülerimizi Paylaşalım	Var	Var	Var	Var	var
4.Tahiyyat Duası ve Anlamı	Var	Yok	Yok	Yok	Var

İlköğretim Beşinci Sınıf “Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım” ünitesinin genel çerçevesi paylaşmanın niçin önemli olduğu, sevinç ve üzüntü paylaşımında millî ve dinî bayramların önemi, Cuma gününün İslâm Müslüman âlemi için yeri önemi, toplumumuzda değer verilen bazı gün ve geceleri konu edinmektedir.²¹⁵ Bu ünitenin “Dinî Bayramlarımız” alt konu başlığında Ramazan ve Kurban bayramı ile bu bayramlarda kılınan namazlara değinilmiş ve namaz konusunda etkinlik kısmında atasözü, hadis, âyet, okuma metni ile ilgili etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

Yine aynı ünitenin “Kandil Geceleri” alt başlığındaki konu içeriğinde ise, kandil gecelerinin kutsal kabul edilen geceler olduğu, bu gecelerde namaz kılınıp, Kur’ân okunduğu ve dualar edilip Allah’tan yardım ve bağışlanma istenmesi gerektiğine yer verilmiştir. Ayrıca kandil gecelerinde Allah’ın rahmet ve bereketinin daha bol olduğu, günahlarımızın bağışlanması için namaz kılınıp Allah’a yalvarıldığı ifade

²¹⁴ Baştürk, Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Ders Kitabı**, s.76.

²¹⁵ Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, s.30.

edilmiştir.²¹⁶

Aşağıda Beşinci Sınıf “Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz” ünitesinde namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu hususu tablo halinde gösterilmiştir.

3.10. Beşinci Sınıf Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz Ünitesi

Tablo 3.10: Beşinci Sınıf Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz Ünitesi

5.Sınıf, “Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Vatan ve Millet Kavramlarını Öğreniyoruz	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
2.Biz Vatanımızı ve Milletimizi Çok Severiz	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
3. Bu Vatanı Hepimiz Bir Milletiz	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
4.Manevî Değerlerimizi Koruyup Saygı Gösteririz	Var	Var	Var	Var	Var
5.Yurtta Barış, Dünyada Barış Temel İlkemizdir.	Yok	Yok	Yok	Yok	Var

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” Beşinci Sınıf “Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz” ünitesi genel hatlarıyla vatan ve millet kavramları, vatan ve millet sevgisinin önemi, askerlik yapmanın neden vatan borcu olduğu, gazilere saygı duyarak gereken değeri vermenin yanı sıra şehitlerimizi rahmet ve minnet duygusuyla anmanın önemi konu edinilmektedir.²¹⁷

²¹⁶ Baştürk, Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Ders Kitabı**, s.100.

²¹⁷ Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, s.31.

Bu ünitenin “Manevî Değerlerimizi Koruyup Saygı Gösteririz” alt konu başlığındaki etkinlik kısmında namaz konusu ile ilgili olarak atasözü, hadis, âyet, okuma metniyle etkinlik örneklerine yer verilmiştir. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” ders kitaplarında namaz ve namazla ilgili kavramlara en çok altıncı sınıfta yer verildiği tespit edilmiştir.

Şimdi de Altıncı Sınıf “Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç” ünitesinde namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu hususunu tablo halinde gösterelim.

3.11. Altıncı Sınıf Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç Ünitesi

Tablo 3.11: Altıncı Sınıf Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç Ünitesi

6.Sınıf, “Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Peygamber ve Peygamberlere İman	Var	Var	Var	Var	Var
2.İlahi Kitap ve İlahi Kitaplara İman	Var	Var	Var	Var	Var
3.Asr Süresi ve Anlamı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

“İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” Altıncı Sınıf “Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç Ünitesi” genel olarak peygamber kavramı, Kur’ân-ı Kerîm’de adı geçen peygamberler ve peygamberlerin bizler gibi insanlardan seçilme nedenleri, peygamberlerin sahip oldukları nitelikler, bütün peygamberlere gelen vahiylerin ortak yönleri, Allah’ın insanlara niçin vahiy gönderdiği gibi konular ele alınmaktadır.²¹⁸

Bu ünitenin “Peygamberlerin İnsanlardan Seçilme Nedenleri” alt konu başlığında namaz ve ilişkili kavramlar tespit edilmiş, etkinlik kısmında atasözü, hadis, âyet,

²¹⁸ Recep Kılıç, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara, Gizem, 2015, s.27.

okuma metni ile ilgili etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

Aynı ünitenin “ Peygamberlere Gelen Mesajların Ortak Anlamı” alt konu başlığında yüce kitabımız Kur’ân-ı Kerîm’de, Hz. İbrahim’in (a.s) bir duasında Allah’a (c.c) *“Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle; Rabbimiz! Duamı kabul et!”* şeklinde yakardığı ifade edilmektedir.²¹⁹ Aynı konunun etkinlik kısmında namaz konusuyla ilgili atasözü, hadis, âyet okuma metni ile etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

Yine bu ünitenin “Allah Niçin Vahiy Göndermiştir” alt konu başlığında da *“Vaktiyle biz, İsrailoğullarından Yalnızca Allah’a kulluk edeceksiniz, ana-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz diye söz almış ve İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin diye de emretmiştik. Sonunda azınız müstesna, yüz çevirerek dönüp gittiniz.”* âyetiyle namaz kavramına yer verilmiştir.²²⁰

Çalışmamızın bu kısmında Altıncı Sınıf “Namaz İbadeti” ünitesindeki namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu tablo halinde gösterilmiştir.

²¹⁹ Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.16.

²²⁰ Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.21.

3.12. Altıncı Sınıf Namaz İbadeti Ünitesi

Tablo 3.12: Altıncı Sınıf Namaz İbadeti Ünitesi

6.Sınıf, “Namaz İbadeti” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Namaz Nedir ve Niçin Kılınır	Var	Var	Var	Var	Var
2.Namazın Şartları	Var	Var	Var	Var	Var
3.Namaza Çağrı: Ezan ve Kamet	Var	Var	Var	Var	Var
4.Günlük Namazlar (Beş Vakit Namaz)	Var	Var	Var	Var	Var
5.Cemaatle Namaz	Var	Var	Var	Var	Var
6.Cuma Namazı	Var	Var	Var	Var	Var
7.Bayram Namazı	Var	Var	Var	Var	Var
8.Cenaze Namazı	Var	Var	Var	Var	Var
9.Teravih Namazı	Var	Var	Var	Var	Var
10.Namazı Bozan Durumlar	Var	Var	Var	Var	Var
11.Namazın İnsana Kazandırdıkları	Var	Var	Var	Var	Var
12.Kunut Duaları ve Anlamı	Var	Var	Var	Var	Var

“Namaz İbadeti” ünitesi, genel olarak namazın anlamı ve namazın neden kılınması gerektiği, namazın hazırlık şartlarından olan abdestin, boy abdestinin ve teyemmümün hangi durumlarda ve nasıl yapıldığı, namazın hazırlık ve kılınış şartları, namazın kılınışı, namazı bozan durumlar ve namazın bireysel ve toplumsal katkıları gibi konuları ele almaktadır.²²¹

Bu ünitenin “Namaz Nedir ve Niçin Kılınır” alt konu başlığında kâinattaki tüm varlıkları yaratan Yüce Allah’ın (c.c.), biz kullarına bazı ibadetleri emrettiği ve bunların en önemlisinin namaz olduğu belirtilmiştir. Namazın, Allah’a (c.c.) imandan sonra yerine getirilmesi gereken ve İslâm’ın şartlarından olan bir ibadet olduğu,

²²¹ Kılıç, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, s.27.

tekbir ile başlayan, selam ile son bulan, Hz. Peygamber'in (s.a.v) yapıp öğrettiği belirli fiil, söz ve dualarla yerine getirilen bir ibadetin adı olduğu ifade edilmiştir.²²² Namazın akıllı, ergenlik çağına ulaşmış kadın ve erkek her Müslümana farz kılındığı ve Kur'ân-ı Kerîm'de namazın kılınması gerektiğine dair birçok âyetin bulunduğu belirtilmiştir.

Yine bu ünitenin “Namazın Şartları” alt konu başlığında bir namazın sahih yani geçerli olması için belirlenmiş olan bazı şartları olduğunu, bunların da namazın şartları ya da namazın farzları olarak adlandırıldığı ifade edilmiştir. Yüce dinimizin temizliği bazı ibadetlerin ön şartı saydığı, namaz kılabilmek için de temiz olmak gerektiği, bunun için de dinimizin, öncelikle namaz kılacak kişinin abdestli olması, duruma göre de boy abdesti veya teyemmüm almasını şart koştuğu hususlarına yer verilmiştir.²²³

“Namaza Hazırlığın Diğer Şartları” alt konu başlığında ise namaz kılabilmek için yapılması gereken hazırlıklara namazın dışındaki şartlar (farzlar) dendiği, namazın dışındaki şartların da “Hadesten Tehâret”, “Necasetten Tehâret”, “Setr-i Avret”, “İstikbâl-i Kible”, “Vakit” ve “Niyet”ten oluştuğu ifade edilmiştir.

“Namazın Kılınış Şartları” alt konu başlığında da namaz ibadetini yerine getirirken uyulması gereken bazı kuralların olduğu, namazın geçerli olması için bu kuralların yerine getirilmesinin şart olduğu, namaz esnasında yerine getirilmesi zorunlu olan bu kurallara namazın içindeki şartlar (farzlar) dendiği belirtilmektedir. Namazın içindeki şartların “İftitah tekbiri”, “kıyam”, “kıraat”, “rükû”, “secde”, “kade-i ahire” olmak üzere altı maddeden oluştuğu ifade edilmiştir.²²⁴

“Namaza Çağrı: Ezan ve Kamet” alt konu başlığında da ezan'ın “*her gün kılınması farz olan namazların ve Cuma namazının vaktinin geldiğini Müslümanlara duyurmak amacıyla okunan ve sözleri Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünneti ile belirlenen namaz çağrısı*” olduğu ifade edilmiştir. Bu konu içerisindeki etkinlik kısmında namaz ve

²²² Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.27.

²²³ Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.29.

²²⁴ Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.36.

namaz konusu ile ilgili kavramlar içeren atasözü, hadis, âyet, okuma metni ile ilgili etkinlik örneklerine yer verilmiştir.²²⁵

“Günlük Namazlar” alt konu başlığında *“Büyük günahlardan kaçınıldığı sürece, beş vakit namaz ile iki Cuma ve iki ramazan, aralarında geçen günahlara kefarete olur”* ifadesiyle namaz konusuna değinilmiştir. Beş vakit namazın, akıllı ve ergenlik çağına ulaşmış kadın ve erkek her Müslümana farz olduğu, bu sebeple her mü’minin, namazın nasıl kılınacağını öğrenmesinin bir zorunluluk olduğu ifade edilmiş ve beş vakit namazın neler olduğu ve nasıl kılındığına dair konunun detaylandırıldığı görülmüştür.²²⁶

“Cemaatle Namaz” alt konu başlığında başkalarına namaz kıldıran kişiye imam, imama uyarak namaz kılanlara da cemaat dendiği, Peygamberimiz Hz. Muhammed’in (s.a.v) namazlarını her zaman cemaatle kılmaya özen gösterdiği, cemaatle kılınan namazların tek başına kılınan namazlardan yirmi yedi derece daha fazla sevap olduğu ifade edilmiştir.²²⁷

“Cuma Namazı” alt konu başlığında ise Cuma gününün İslâmiyet’te ayrı bir yeri ve önemi olduğu, Peygamberimizin (s.a.v) bu konuyla ilgili olarak bir hadisi şerifinde *“Üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün Cuma günüdür. Âdem (a.s) o gün yaratıldı, o gün cennete konuldu ve o gün cehennemden çıkarıldı”* buyurduğu ifade edilmiştir. Cuma günü camilerde Cuma namazı kılındığı ve Cuma namazının İslâm dininde belirli şartları taşıyan kimselere farz kılındığı ve bu konuyla ilgili olarak Kur’ân-ı Kerîm’de *“Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığı zaman hemen Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız bu elbette sizin için daha hayırlıdır.”* buyurulduğu belirtilmiştir.²²⁸ Bu konu içerisinde birçok yerde namaz konusuna vurgu yapılmış, atasözü, hadis, âyet, okuma metni ile ilgili etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

“Bayram Namazı” alt konu başlığında Müslümanlar olarak “Ramazan Bayramı” ve “Kurban Bayramı” olmak üzere yılda iki kez dinî bayram kutladığımızı, her iki bayramda da bayram namazı kılındığı belirtilmiştir. Bayram namazının senede iki

²²⁵ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.37.

²²⁶ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.38-39.

²²⁷ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.43.

²²⁸ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.44.

kez, iki rekât olarak cemaatle kılınması gerektiği, bayram namazı için ezan okunmadığı, kamet getirilmediği, bayram namazının, bayramın birinci günü, güneşin doğmasından yaklaşık 45-50 dakika sonra kılındığı ifade edilmiştir.²²⁹

Bu ünitenin “Cenaze Namazı”, “Teravih Namazı” alt konu başlıklarında da namaz ve namazla ilgili kavramlara sıkça rastlandığı, etkinlik kısımlarında atasözü, hadis, âyet, okuma metni ile ilgili etkinlik örneklerine yer verildiği tespit edilmiştir.

“Teravih Namazı” alt konu başlığında teravih namazının, hem erkekler hem de kadınlar için kılınması sünnet olan bir namaz olduğu, Peygamber Efendimizin (s.av) bu namazı kılmaya önem verdiği belirtilmiştir. Teravih namazının ülkemizde genellikle yirmi rekât olarak kılındığı, ramazan ayında, yatsı namazının son sünnetinin ardından, vitir namazından önce kılındığı ifade edilmiştir.²³⁰

“Namazı Bozan Durumlar” alt konu başlığında namazın kendisine özgü belli bazı kuralları olan bir ibadet olduğu ve bu ibadetin nasıl yapılacağını Peygamberimiz (s.a.v) tarafından hem sözlü olarak açıklandığı hem de uygulamalı gösterildiği, bir hadisinde de “*Ben namazı nasıl kılıyorsam siz de öyle kılın*” şeklinde buyurulduğu ifade edilmiştir.²³¹

“Namazın İnsana Kazandırdıkları” alt konu başlığında ise namazın, Allah’ın (c.c.) huzuruna çıkmak, Rabbimizle (c.c.) konuşmak, onunla aracısız bir şekilde iletişim kurmak olduğu belirtilmiştir. Namazın, kâinattaki tüm varlıkların sahibi ve yaratıcısı olan Yüce Allah’a (c.c.) kul olduğumuzu hatırlamak olduğu, Yüce Yaradan’la doğrudan iletişim kurmak, onun kulu olarak insanın kendisini değerli hissetmesini sağladığı ve kişiye huzur ve mutluluk verdiği ifade edilmiştir. Dinîmizin namazları cemaatle kılınmasını teşvik ettiği, bazı namazları ise cemaatle kılınmasını şart koştuğu, bu durumun toplumsal kaynaşma ve dayanışmaya önemli katkılar sağladığı, Müslümanların camilerde bir araya gelerek tanışıp kaynaştıkları ve dostluklar kurdukları, böylece birbirlerinin sorun ve sıkıntılarından haberdar oldukları belirtilmiştir.²³²

²²⁹ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.45.

²³⁰ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.47.

²³¹ Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.48.

²³² Özdemir, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı*, s.48-50.

Şimdi de Altıncı Sınıf “Son Peygamber Hz. Muhammed” ünitesinde namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu hususunu tablo halinde gösterelim.

3.13. Altıncı Sınıf Son Peygamber Hz. Muhammed Ünitesi

Tablo 3.13: Altıncı Sınıf Son Peygamber Hz. Muhammed Ünitesi

6.Sınıf, “Son Peygamber Hz. Muhammed” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Hz.Muhammed’in Çağrısı: Mekke Dönemi	Var	Var	Var	Var	Var
2.Hz.Muhammed’in Çağrısı: Medine Dönemi	Var	Var	Var	Var	Var
3.Hudeybiye Anlaşması ve Mekke’nin Fethi	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
4.Veda Hutbesi	Var	Var	Var	Var	Var
5. Hz. Muhammed’in Vefat	Var	Var	Var	Var	Var
6.Nasr Sûresi ve Anlamı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

“Son Peygamber Hz. Muhammed Ünitesi” genel olarak Hz. Muhammed’e gönderilen ilk âyetlerin içerikleri, Hz. Muhammed’in İslâm’a çağrısını neden yakın çevresinden başlayarak yaygınlaştırdığı, Medine’ye hicretin sebep ve sonuçları, Hz. Muhammed’in sosyal barışa ve eğitim-öğretime yönelik faaliyet ve düzenlemeleri içerdiği tespit edilmiştir.²³³

Bu ünitenin konu alt başlıklarının çoğunda namaz ve namazla ilgili kavramlara yer verilmiş olup, belirtilen konuların etkinlik kısımlarında atasözü, hadis, âyet, okuma metniyle etkinlik örneklerine yer verildiği tespit edilmiştir.

²³³ Kılıç, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, s.29.

Şimdi de Altıncı Sınıf “Kur’ân-ı Kerîm’in Ana Konuları” başlıklı ünitesinde namaz ve namazla ilgili kavramların nerelerde yer aldığı hususunu tablo halinde gösterelim.

3.14. Altıncı Sınıf Kur’ân-ı Kerîm’in Ana Konuları Ünitesi

Tablo 3.14: Altıncı Sınıf Kur’ân-ı Kerîm’in Ana Konuları Ünitesi

6.Sınıf, “Kur’ân-ı Kerîm’in Ana Konuları” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Kur’ân-ı Kerîm’in Belli Başlı Konuları	Var	Var	Var	Var	Var
2.Kureyş Sûresi ve Anlamı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

“Kur’ân-ı Kerîm’in Ana Konuları Ünitesi” genel olarak Kur’ân-ı Kerîm’deki belli başlı konular, kıssa kavramı, Hz. Eyyüp kıssasından hareketle güçlükler ve olumsuzlukları aşmada sabrın rolü konusunu ele almaktadır.²³⁴

Bu ünitenin “İbadet” alt konulu başlığında, Allah’a (c.c.) ibadet etmemiz gerektiğini belirten Kur’ân-ı Kerîm’in ibadetler hakkında bilgiler verdiğini, namaz kılmanın, oruç tutmanın, hacca gitmenin, zekât vermenin Allah’ın (c.c.) emri olduğu ifade edilmektedir. “*Namazı kılın, zekâtı verin, önceden kendiniz için yaptığınız her iyiliği Allah’ın katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızı noksansız görür*” âyetiyle hem namazı hem de zekâtı emrettiği belirtilmektedir.²³⁵

“Sabır Örneği Hz. Eyüp” alt konu başlığında ise “*Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah’tan yardım isteyin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir*” âyetiyle namaz ve namaz kavramına yer verildiği görülmektedir.²³⁶ Yine aynı konunun etkinlik kısmında namaz konusuyla ilgili atasözü, hadis, âyet, okuma metniyle etkinlik

²³⁴ Kılıç, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, s.30.

²³⁵ Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.82-83.

²³⁶ Özdemir, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Ders Kitabı**, s.88.

örneklerine yer verildiği tespit edilmiştir.

Şimdi de Altıncı Sınıf “İslâm’ın Sakınılmasını İsteddiği Bazı Davranışlar” ünitesinde namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu hususunu tablo halinde gösterelim.

3.15. Altıncı Sınıf İslâm’ın Sakınılmasını İsteddiği Bazı Davranışlar Ünitesi

Tablo 3.15: Altıncı Sınıf İslâm’ın Sakınılmasını İsteddiği Bazı Davranışlar Ünitesi

6.Sınıf, “İslâm’ın Sakınılmasını İsteddiği Bazı Davranışlar” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Yalan Söylemek ve Hile Yapmak	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
2.Gıybet ve İftira	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
3.Hırsızlık	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
4.Haset Etmek	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
5.Alay Etmek	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
6.Büyüklenmek (Kibir)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
7.Kötü Zanda Bulunmak	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
8. Başkalarının Kusurlarını Araştırmak	Var	Var	Var	Var	Var
9.Anne, Baba ve Büyüklere Saygısızlık	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
10.Kötü Davranışlar Karşısında Duyarsız Kalmayalım	Var	Var	Var	Var	Var
11.Felak Sûresi ve Anlamı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

“İslâm’ın Sakınılmasını İsteddiği Bazı Davranışlar” ünitesi genel olarak, İslâmiyet’in insanların sakınmalarını istediği bazı kötü davranışların neler olduğu konusundaki âyet ve hadisler, sakınılması gereken bazı kötü davranışların birey ve toplum

açısından zararları ile bireyde görülme nedenleri konu edinilmektedir.²³⁷

Bu ünitenin alt konu başlıklarının çoğunda namaz ve namazla ilgili kavramlara yer verilmiştir. Yine aynı ünite ve alt konu başlıklarındaki etkinlik kısımlarında namaz konusuna atasözü, hadis, âyet, okuma metni ve sıkça etkinlik örneklerine yer verildiği tespit edilmiştir.

Şimdi de Altıncı Sınıf “İslâmiyet ve Türkler” ünitesinde namaz ve namazla ilgili kavramların nerelerde yer aldığı hususunu tablo halinde gösterelim.

3.16. Altıncı Sınıf İslâmiyet ve Türkler Ünitesi

Tablo 3.16: Altıncı Sınıf İslâmiyet ve Türkler Ünitesi

6.Sınıf, “İslâmiyet ve Türkler” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var mı?
1.Türklerin Müslüman Oluşu	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
2.Türkler Arasında İslâm’ın Yayılmasında Etkili Olan Bazı Şahsiyetler	Var	Var	Var	Var	Var
3.Türklerde Peygamber ve Ehl-i Beyt Sevgisi	Var	Var	Var	Var	Var
4.Türklerin İslâm Medeniyetine Katkıları	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
5.Türklerin Bilime Katkıları	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

“İslâmiyet ve Türkler” ünitesi genel olarak Türklerin Müslüman olma sürecini, Türklerde İslâm’ın yayılması ve bu anlayışının oluşmasında etkili olan şahsiyetlerini, Türklerin Peygamber ve Ehlibeyt sevgisi ile İslâm medeniyetine ve bilime olan hizmetlerini konu edinmektedir.²³⁸

Bu ünitenin alt konu başlıklarında namaz ve namazla ilgili kavramlara yer verilmiştir. Yine aynı ünitenin alt konu başlıklarındaki etkinlik kısımlarında namaz

²³⁷ Kılıç, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, s.31.

²³⁸ Kılıç, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, s.32.

konusuyla alakalı atasözü, hadis, âyet, okuma metni ile etkinlik örneklerine yer verildiği tespit edilmiştir.

Şimdi de Yedinci Sınıf “Oruç İbadeti” ünitesinde namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu hususunu tablo halinde gösterelim.

3.17. Yedinci Sınıf Oruç İbadeti Ünitesi

Tablo 3.17: Yedinci Sınıf Oruç İbadeti Ünitesi

7.Sınıf, “Oruç İbadeti Ünitesi” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Ramazan Ayı ve Önemi	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
2.Ramazan Orucu	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
3.Ramazan Ayı ve Oruçla İlgili Kavramlar	Var	Var	Var	Var	Var
4.Muharrem Orucu	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
5.Oruç Tutarken Nelere Dikkat Etmeliyiz?	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
6.Orucu Bozan Durumlar	Var	Var	Var	Var	Var
7.Oruç İbadetinin Kişiyi ve Topluma Kazandırdıkları	Var	Yok	Yok	Yok	Var
8.Ramazan Bayramı Sevinci	Var	Var	Var	Var	Var
9.Mâûn Sûresi ve Anlamı	Var	Var	Var	Var	Var

Bu ünite esas itibariyle ramazan ayının yeri ve önemi, ramazan orucu, oruçla ilgili kavramların neler olduğu, oruç tutulurken nelere dikkat edilmesi gerektiği, orucu bozan durumların hangileri olduğu, oruç ibadetinin bireye ve topluma kazandırdıkları ve ramazan bayramı sevinci konularını içermektedir.²³⁹

“Oruç İbadeti” ünitesinin “Ramazan Ayı ve Oruçla İlgili Kavramlar” alt başlığında ise “ramazan ayı” ve “oruç” ile ilgili ilk akla gelen başlıca kavramların sahur, imsak,

²³⁹ Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara, Devlet Kitapları, 2016, s.12.

iftar, fitre, teravih namazı ve mukabele olduğu belirtilmiştir. Fitrenin, Yüce Allah'ın bizlere verdiği sağlık, zenginlik vb. nimetlere karşı bir şükür ifadesi olduğu ve dinimize göre fitrenin ramazan ayı içerisinde en geç bayram namazı öncesine kadar verilmiş olması gerektiği ifade edilmiştir. Ramazan ayında en çok önem verilen uygulamalardan birinin de teravih namazı olduğu ve toplumumuzda ramazan ayında Kur'ân okumaya ve sünnet namazlardan olan teravih namazı kılmaya büyük önem verildiği vurgulanmıştır.²⁴⁰

Bu ünitenin “Orucu Bozan Durumlar” alt başlığında ise İslâm dininin ibadet etmeye büyük önem verdiği, ibadetlerin bilinçli, samimi ve kurallarına uygun getirilmesini istendiği ve Mâûn Sûresi'nde; *“yazıklar olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarını ciddiye almazlar”* ifadesiyle namaz konusunun bu üniteye yer aldığı tespit edilmiştir.²⁴¹

Yine aynı ünitenin “Ramazan Bayramı Sevinci” alt konu başlığında ise namaz ve namazla ilişkili kavramların yer aldığı, etkinlik kısmında atasözü, hadis, âyet, okuma metni ile ilgili etkinlik örneklerine yer verildiği görülmüştür.

Şimdi de Yedinci Sınıf “Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed” ünitesinde namaz ve namazla ilgili kavramların nerelerde yer aldığı hususunu tablo halinde gösterelim.

²⁴⁰ Hacer YALDIZ, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 Ders Kitabı**, Ankara, Gün Basım Yayın, 2017, s.38.

²⁴¹ Yaldız, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 Ders Kitabı**, s.42.

3.18. Yedinci Sınıf Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed Ünitesi

Tablo 3.18: Yedinci Sınıf Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed

7.Sınıf, “Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var mı?
1.Hz. Muhammed’in İnsani Yönü	Var	Var	Var	Var	Var
2.Hz. Muhammed’in Peygamberlik Yönü	Var	Var	Var	Var	Var

“Bir İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed” ünitesi genel olarak Hz. Muhammed’in insani ve peygamberlik yönünü ele almakta, onun son peygamber ve Kur’ân’ın açıklayıcısı olduğunu, insanlık için bir uyarıcı ve rahmet peygamberi olarak gönderildiğini ve güzel ahlâkın tamamlayıcısı olduğunu konu edinmektedir.²⁴²

Bu ünitenin “Hz. Muhammed Kur’ân’ı Açıklayıcıdır” alt başlığında ise Kur’ân-ı İslâm dininin temel kaynağının Kur’ân-ı Kerîm’in olduğu, Allah’ın varlığına ve birliğine imandan ibadetlere, toplumsal ilişkilerden ahiret hayatına kadar pek çok konuda emir, yasak ve ilkeleri içerdiği belirtilmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’in namazı kılmayı emrettiği, ancak namazın nasıl kılınacağını, namaz kılarken nelerin yapılacağını açıklamadığı, Hz. Peygamber (s.a.v)’in “*Ben namazı nasıl kılıyorsam siz de öyle kılın*” buyurarak bu ibadetin nasıl yapılacağı konusunda sözlü ve uygulamalı olarak Müslümanları aydınlattığı ifade edilmektedir. Aynı konunun etkinlik kısmında namaz konusuyla alakalı atasözü, hadis, âyet, okuma metniyle etkinlik örneklerine yer verildiği görülmektedir.²⁴³

Şimdi de Yedinci Sınıf “İslâm Düşüncesinde Yorumlar” ünitesinde namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu hususunu tablo halinde gösterelim.

²⁴² Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, s.13.

²⁴³ Yaldız, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 Ders Kitabı**, s.55.

3.19. Yedinci Sınıf İslâm Düşüncesinde Yorumlar Ünitesi

Tablo 3.19: Yedinci Sınıf İslâm Düşüncesinde Yorumlar Ünitesi

7.Sınıf, “İslâm Düşüncesinde Yorumlar” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var mı?
1.Din ve Din Anlayışı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
2.Din Anlayışındaki Yorum Farklılıklarının Sebepleri	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
3.İslâm Düşüncesinde Yorum Biçimleri	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
4.Din Anlayışındaki Farklılıklar Niçin Bir Zenginliktir	Var	Var	Var	Var	Var
5.Dinde Zorlama Yoktur	Var	Var	Var	Var	Var

“İslâm Düşüncesinde Yorumlar Ünitesi” esas itibarıyla dindeki yorum farklılıklarının nedenleri, İslâm düşüncesinde yorum biçimleri, inançla ilgili yorumlar, din anlayışındaki farklılıkların niçin zenginlik olduğu gibi konuları içermektedir.²⁴⁴

Aynı ünitenin “İslâm Düşüncesinde Yorumlar” alt konu başlığında ise namaz ve namaz kavramıyla ilişkili kavramlara yer verilmiştir. Bu konunun etkinlik kısmında namaz konusuyla ilgili atasözü, hadis, âyet, okuma metniyle etkinlik örneklerine yer verildiği tespit edilmiştir.

Şimdi de Yedinci Sınıf “Din ve Güzel Ahlâk” ünitesinde namaz ve namazla ilgili kavramların nerelerde yer aldığı hususunu tablo halinde gösterelim.

²⁴⁴ Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, s.14.

3.20. Yedinci Sınıf Din ve Güzel Ahlâk Ünitesi

Tablo 3.20: Yedinci Sınıf Din ve Güzel Ahlâk Ünitesi

7.Sınıf, “Din ve Güzel Ahlâk Ünitesi” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var mı?
1.Din Güzel Ahlâklı Olmama Nasıl Katkı Sağlar	Var	Var	Var	Var	Var
2.İslâm’da Övülen Bazı Ahlâki Tutum ve Davranışlar	Var	Var	Var	Var	Var

“Din ve Güzel Ahlâk Ünitesi”nin genel hatlarıyla güzel ahlâklı olmaya dinin nasıl katkı sağladığı, İslâm’da övülen bazı ahlâki tutum ve davranışların neler olduğu, doğruluk ve dürüstlük, başkalarına maddî yardımda bulunmak, emaneti korumak, adaletli olmak, hoşgörü ve bağışlama, alçak gönüllülük gibi konuları içerdiği görülmektedir.²⁴⁵

Bu ünitenin “Din Güzel Ahlâklı Olmaya Nasıl Katkı Sağlar” alt konu başlığında ahlâk kavramı, “*insanın yaratılışından gelen özellikleri ile insanların iyiliğini ve mutluluğunu hedef alan kuralları hayata geçirilmesi ile kazanılan iyi ve güzel davranışlar*” olarak tanımlanmıştır. Kur’ân’ı Kerim’de bizleri ahlâklı olmaya ve başkalarına iyilik etmeye yönlendiren birçok âyetin bulunduğu, bunlardan birinde;

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Anlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder..”

²⁴⁵ Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, s.15.

âyeti olduğu ifade edilmiştir.²⁴⁶

Şimdi de Yedinci Sınıf Kültürümüz ve Din ünitesinde namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu hususunu tablo halinde gösterelim.

3.21. Yedinci Sınıf Kültürümüz ve Din

Tablo 3.21: Yedinci Sınıf Kültürümüz ve Din Ünitesi

7.Sınıf, “ Kültürümüz ve Din” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Kültür ve Kültürün Öğeleri	Var	Var	Var	Var	Var
2.Dinî Kültürümüz Üzerindeki Etkileri	Var	Var	Var	Var	Var
3.Laiklik Din ve Vicdan Özgürlüğünün Garantisidir	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

“Kültürümüz ve Din” ünitesi genel olarak “kültür ve kültürün öğeleri”, “dinî kültürümüz üzerindeki etkileri”, “örf ve adetlerimizdeki dinî motifler”, “laiklik, din ve vicdan özgürlüğü” gibi konuları içermektedir.²⁴⁷

Bu ünitenin “Dilimizdeki Dinî Motifler” alt başlığında ise Kur’ân’ın Arapça indirilmesi ve İslâm kültürüne ait temel eserlerin Arapça veya Farsça yazılması nedeniyle dilimize pek çok dinî içerikli sözcüklerin girdiği, namaz, oruç, zekât, hac, selam, peygamber, melek, ahiret, cennet, cehennem, ezan, kurban, şehit gibi sözcüklerin bunlardan bazıları olduğu ifade edilmiştir. Ezan’ın namaz vaktinin geldiğini belirtmek için yapılan bir çağrı olduğu ve genellikle saba, uşşak, hicaz ve

²⁴⁶ Yıldız, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 Ders Kitabı**, s.100.

²⁴⁷ Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, s.16.

segâh makamlarında okunduğu belirtilmiştir.²⁴⁸

Yine bu ünitenin “Mimarimizdeki Dinî Motifler” alt başlığında ise camilerin İslâm mimarisinin en önemli eserleri olduğu ve atalarımızın topluca namaz kılmak için cami yapımına verdikleri önem konusunun ele alındığı tespit edilmiştir.²⁴⁹

Şimdi de Sekizinci Sınıf Kaza ve Kader ünitesinde namaz ve namazla ilgili kavramların nerelerde yer aldığı hususunu tablo halinde gösterelim.

3.22. Sekizinci Sınıf Kaza ve Kader Ünitesi

Tablo 3.21: Sekizinci Sınıf Kaza ve Kader Ünitesi

8.Sınıf, “Kaza ve Kader” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.Allah Her Şeyi Bir Ölçüye Göre Yaratmıştır	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
2.Kader ve Evrendeki Yasalar	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
3.İnsan İradesi ve Kader	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
4.Allaha Güvenmek (Tevekkül)	Var	Var	Yok	Yok	Var
5.Âyete’l-Kürsi ve Anlamı	Var	Var	Var	Yok	Var

“Kaza ve Kader” ünitesi genel olarak “kaza ve kader kavramları”, “evrendeki fiziksel, biyolojik ve toplumsal yasalar”, “insanın akıl, irade ve sorumluluk sahibi bir varlık olması” gibi konuları içermektedir. Ayrıca her canlının mutlak bir sonu olduğu, Allah’a güvenmenin (tevekkül) sıradan bir bekleyiş olmadığı, kaza ve kaderle ilgili toplumda yaygın olan yanlış anlayışların sebepleri ile Âyete’l- Kürsi ve anlamı konu edinilmektedir.²⁵⁰

Bu ünitenin “İnsan İradesi ve Kader” alt başlığında ise cüzi iradeye değinilmiş, insanın oturması, kalkması, çalışması, namaz kılmaması, iyi veya kötü şeyler

²⁴⁸ Yıldız, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 Ders Kitabı**, s.128.

²⁴⁹ Yıldız, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 Ders Kitabı**, s.130.

²⁵⁰ Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, Ankara, Özgün, 2016, s.24.

yapmasının kendi iradesi ve kararıyla ile olduğu ve bu iradeye de cüzi irade denildiği tespit edilmiştir.²⁵¹

Yine aynı ünitenin “Âyete’l-Kürsî ve Anlamı” alt konu başlığında ise namaz konusu ile alakalı olarak Allah’ın (c.c) bize yol gösterici olarak gönderdiği Kur’ân-ı Kerîm’i her zaman okumaya çalıştığımızı, Kur’ân-ı Kerîm’den bazı sûreleri ezberlediğimizi, zaten namaz kılabilmek için her Müslümanın bazı sûreleri ezberlemesinin şart olduğu belirtilmiştir.²⁵²

Sekizinci Sınıf “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” ders kitabı, öğretmen kılavuz kitabı ve öğretim programı incelendiğinde namaz konusu ve namazla ilgili kavramlara sadece iki üniteye çok az değinildiği diğer ünitelerde ise hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

Şimdi de Sekizinci Sınıf “Zekât, Hac ve Kurban İbadeti” ünitesinde namaz konusuna işaret edilen yerlerin hangileri olduğu hususunu tablo halinde gösterelim.

²⁵¹ Eroğlu, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 8 Ders Kitabı**, s.21.

²⁵² Eroğlu, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 8 Ders Kitabı**, s.28.

3.23. Sekizinci Sınıf Zekât, Hac ve Kurban İbadeti Ünitesi

Tablo 3.23: Sekizinci Sınıf Zekât, Hac ve Kurban İbadeti Ünitesi

8.Sınıf, “Zekât, hac ve Kurban ” Ünitesinde Yer Alan Konu Başlıkları	Kazanımda Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	İçerikte Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar İle İlgili Etkinlik Var Mı?	Namaz Kavramı ve İlişkili Kavramlar ile İlgili Âyet, Hadis, Atasözü, Deyim, Şiir, Hikâye Var Mı?	Öğretim Programı ile Ders Kitabı Arasında Uyum Var Mı?
1.İnsanın Paylaşma ve Yardımlaşma İhtiyacı	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
2.İslâm’ın Paylaşma ve Yardımlaşmaya Verdiği Önem	Var	Var	Var	Var	Var
3.Paylaşma ve Yardımlaşma İbadeti Olarak Zekât	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
4.Toplumsal Dayanışma İbadeti Olarak Sadaka	Var	Var	Yok	Var	Var
5.Yardımlaşma Kurumlarımız	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
6.Hac Nedir ve Niçin Yapılır	Var	Var	Var	Yok	Var
7.Hac ve Umre İle İlgili Kavramlar	Var	Var	Var	Var	Var
8.Haccın İnsan Davranışları Üzerindeki Etkisi	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
9. Kurban Nedir ve Niçin Kesilir	Var	Var	Var	Var	Var

“Zekât, Hac ve Kurban İbadeti” ünitesi genel olarak, “paylaşma ve yardımlaşmanın birey ve toplum için önemi”, “İslâm’ın paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önem”, “zekât ve sadakanın kimler tarafından kimlere, nelerden nasıl verileceği”, “zekât ve sadakanın birey ve topluma katkısı” gibi konuları içermektedir. Ayrıca bu ünite, ülkemizdeki sosyal yardımlaşma kurumları, “hac” ibadetinin nasıl ve niçin yapıldığı “hac ve umre” ile ilgili kavramlar, kurban ibadetinin anlamı ve sosyal dayanışma ve

yardımlaşmanın önemi gibi konuları ele almaktadır.²⁵³

Bu ünitenin “İslâm’ın Paylaşma ve Yardımlaşmaya Verdiği Önem” konulu alt başlığında ise zekâtın İslâm’ın beş temel esaslarından biri olduğu ve hicretin ikinci yılında Medine’de farz kılındığı belirtilmekte olup, “*namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin*” âyeti ile namaz kavramının bu üniteye yer aldığı tespit edilmiştir.²⁵⁴

Yine bu ünitenin “Toplumsal Dayanışma İbadeti Olarak Sadaka” konu alt başlığının etkinlik kısmında ise namaz ve namazla ilişkili kavramlara ve hadislerle yer verildiği, aynı ünitenin “Hac Nedir ve Niçin Yapılır” alt konu başlığında da namaz ve namazla ilgili kavramların sıkça yer aldığı ve namaz konusuna etkinlik kısmında atasözü, hadis, âyet ve okuma metinlerinde yer verildiği tespit edilmiştir.

²⁵³ Komisyon, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, s.25.

²⁵⁴ Eroğlu, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 8 Ders Kitabı**, s.34.

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Bu çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programında namaz konusu ve namazla ilişkili kavramların yeri ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitaplarına yansımaları değerlendirilmiştir. Çalışma neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Yapılan literatür taraması sonucunda, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretim programında namaz konusunun yeri ve ders kitaplarına yansımaları konusunda istenilen düzeyde faaliyetlerin yapılmadığı, müfredatta namaz ibadetine sadece 6. sınıflarda ve 16 saat kadar bir zaman ayrıldığı, bütün namaz çeşitlerinin bu süre içerisinde verilmeye çalışıldığı, bunun da namazın öğrenilmesi konusunda oldukça yetersiz kaldığı görülmüştür.
2. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitapları ile öğretmen kılavuz kitapları incelendiğinde yalnızca 6. sınıf ibadet öğrenme alanı içerisindeki “Namaz İbadeti” ünitesinde namaz konusuna ve namazla ilgili kavramlara yer verildiği, tüm sınıflarda toplam 22 ünite içerisinde çok kısa da olsa namazla ilgili kavramların yer aldığı tespit edilmiştir.
3. Namaz konusu ve namazla ilişkili kavramların daha çok ibadet öğrenme alanında yer aldığı müşahade edilmiştir.
4. Namaz kavramı ve namaz konusuyla ilişkili kavramlara “İnanç”, “İbadet”, “Hz. Muhammed”, “Kur’ân ve Yorumu”, “Ahlâk” ile “Din ve Kültür” öğrenme alanlarının tamamında yer verildiği görülmüştür.
5. Namaz kavramı ve namaz konusuyla ilişkili kavramlara 4, 6 ve 8. sınıfların “İnanç” öğrenme alanı içerisinde yer verildiği, ancak 5. ve 7. sınıfların “İnanç” öğrenme alanlarında ise hiç bahsedilmediği tespit edilmiştir.

6. Namaz ve namaz konusuyla ilişkili kavramlara “İbadet” öğrenme alanı içerisinde her sınıf düzeyinde yer verildiği ancak namaz ibadetinin anlatımının sadece 6. sınıf “İbadet” öğrenme alanı içerisinde olduğu görülmüştür.
7. Namaz ve namazla ilişkili kavramlara “Hz. Muhammed” öğrenme alanı içerisinde 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda yer verildiği, 8. sınıfta ise bu öğrenme alanında hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.
8. Namaz ve namaz konusuyla ilişkili kavramların “Kur’ân ve Yorumu” öğrenme alanında 5, 6 ve 7. sınıflarda yer aldığı, 4. ve 8. sınıfların söz konusu öğrenme alanında ise hiç yer almadığı tespit edilmiştir.
9. Namaz ve namaz konusuyla ilişkili kavramlara “Ahlâk” öğrenme alanında 5, 6 ve 7. sınıflarda yer verildiği, ancak 4. ve 8. sınıfların bu öğrenme alanında hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.
10. Namaz ve namaz konusuyla ilişkili kavramların “Din ve Kültür” öğrenme alanında 8. sınıf dışında tüm sınıflarda yer aldığı tespit edilmiştir.
11. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretim programıyla verilen eğitimde öğrencilerin bilişsel gelişim düzeylerinin dikkate alınarak, duyuşsal davranışlarının geliştirilmesi ve bilimsel gelişimine katkı sunulmasının hedeflendiği görülmüştür.
12. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretim programında “din ve ahlâkla ilgili temel kavramların öğretilmesi, kavramsal temellerin oluşturulması ve kavramlar arası ilişkilendirmelerin yapılmasıyla” öğrencilerin dinî ve ahlâkî kavramları yorumlamaları ve bazı temel becerileri (araştırma ve sorgulama, problem çözme, iletişim kurma vb.) geliştirmelerinin hedeflendiği tespit edilmiştir.
13. İslâm dininin ve özellikle de ibadetlerin en doğru şekilde öğretilmesi için dinin temel kaynaklarının referans alındığı, namaz ve namazla ilişkili kavramların ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarındaki tanımlarının ve

verilen bilgilerin yine İslâm dininin temel kaynaklarıyla uyumlu olduğu tespit edilmiştir.

14. “Namaz İbadeti” ünitesinde konuların, namazın niçin kılınması gerektiği, hazırlık ve kılınış şartları, kılınışı, namaz türleri ve namazın bireysel ve toplumsal katkılarıyla sınırlandırıldığı görülmüştür. Ayrıca namaz ibadetinin davranış geliştirmedeki gücü, genel olarak ibadetlerin, özel olarak da namaz ibadetinin Allah’a olan sevgi, saygı ve şükran duygularının ifadesi olması gerektiği öğrencilere kavratılmaya çalışılmıştır.
15. Namaz ve namazla ilişkili kavramlara yer verilirken etkinlik örneklerinin kısıtlı olduğu, bu durumun namazın öğretilmesi ve kavratılmasında yetersiz kaldığı, teorik olarak anlatılan namazın uygulamalı olarak verilebilmesi için, İlköğretim okullarındaki fiziki mekânların yetersiz kaldığı görülmüştür
16. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitaplarında namaz ve namaz konusuyla ilişkili kavramlara yer verilirken sadece namazın farzlarının anlatıldığı, ancak namazın vaciplerine ve sünnetlerine hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.
17. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Müfredatı ile ders kitaplarında “namazın davranış geliştirmedeki gücü” hakkındaki bilgilerin yüzeysel kaldığı, öğrencilerin namaz konusunu öğrenmeleri için hazır bulunuşluk seviyelerinin yeterince dikkate alınmadığı, “*namazı niçin kılarız dan daha ziyade nasıl kılarız*” konusuna müfredatta ve ders kitaplarında daha fazla yer/ağırlık verildiği görülmüştür.

4.2. Öneriler

Yapılan çalışma sonucunda İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitapları ve ders kitaplarındaki namaz ibadetinin öğretimiyle ilgili şu önerilerde bulunulabilir:

1. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitaplarındaki etkinlik örneklerinde teorik anlatımın dışında özellikle namaz ibadetinin daha iyi öğretilmesi için

uygulamalara/pratiklere ağırlık verilmesinin ve öğrencilerin anlayabilecekleri şekilde bunların yeniden düzenlenmesinin uygun olacağı ifade edilebilir.

2. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretim programında sadece 6. sınıfta verilen namaz ibadeti konusunun ilköğretim 4. sınıftan başlamak üzere kademeli olarak ilköğretim 8.sınıfı da kapsayacak şekilde her sınıfta verilmesinin olumlu neticeler doğuracağı söylenebilir.
3. Namazın öneminin, bireysel ve toplumsal faydalarının öğrencilerin bilişsel seviyeleri de dikkate alınarak öğretilmeye çalışılmasının, ayrıca öğrencilere namaz ibadetinin sevdirelmesini sağlayacak etkinlik örneklerine müfredatta daha fazla yer verilmesinin uygun olacağı ifade edilebilir.
4. Dinîmizin emrettiği şekilde namaz ibadetine öğrencileri alıştırmak için okul, öğrenci ve aile işbirliğinin sağlanması fevkalade önemlidir. Ailelerin hazırlayacakları namaz takip çizelgeleriyle, öğrencilerin namaz kılmalarının okul dışında, okul içindeyse öğretmenin takibiyle denetlenmesinin uygun olacağı, ayrıca öğrenciyi motive edecek şekilde ödüllendirme yapılmasıyla beş vakit namaza başlamalarının ve devam etmelerinin sağlanmasının mümkün olabileceği ifade edilebilir.
5. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitapları ile kılavuz kitapları incelendiğinde namazın sadece farzlarına değinildiği, ancak namazın sünnetleri ve vacipleri konusunda yeterli bilgilerin verilmediği tespit edilmiştir. Bu itibarla namazın dinîmizin emrettiği şekilde kılınabilmesini temin etmek maksadıyla ilgili âyetlere ve sahih hadislerle çok daha fazla yer/ağırlık verilmesinin uygun olacağı söylenebilir.
6. Bilindiği üzere namaz sadece teorik anlamda bilgi verilerek öğretilbilecek bir ibadet değildir. Teorik bilginin yanında, öğretmen nezaretinde abdest başta olmak üzere namazın kılınma şartları ve kılınışının uygulamalı olarak gösterilmesi, varsa hataların ve eksikliklerin uygulama esnasında giderilmesi gerekmektedir. Namazla ilgili uygulama yapılabilmesi için okullarda mescit türü bir fiziki mekânın oluşturulması ya da namaz vakitlerinde öğrencilerin mahalle camilerine götürülmesi hususunda müfredatta uygun

değişikliklerinin yapılması, İslâm'ın en önemli şartlarından biri olan namazın daha iyi öğrenilmesi ve öğrencilere benimsetilmesi açısından çok büyük katkılar sağlayabilecektir.

7. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ders kitaplarındaki ünitelerde namaz ve namazla ilgili hikâye, şiir, resim, karikatür ve benzeri etkinliklere daha fazla yer verilmesi faydalı olacaktır. Belirtilen bu faaliyetlerin sayılarının arttırılması hem öğrencilerin ilgisini çekmesi açısından hem de namazı daha iyi kavrayabilmelerine imkân sağlama bakımından yararlı olacaktır.
8. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinin içeriklerinin iyileştirilmesi ve gereksiz tekrarlardan kaçınılması gerekmektedir. Nitekim bu dersler yardımıyla öğrencilere İslâmî bir bilinç kazandırılması, inançlı, yaratılış gayesini ve sorumluluklarını bilen, kötülüklerden ve zararlı alışkanlıklardan/ davranışlardan uzak duran, vatanını ve milletini seven, ahlâklı ve erdemli nesillerin yetiştirilmesi söz konusu olabilir.
9. Kur'ân-ı Kerîm, insanlara dünya ve ahiret mutluluğunun yollarını öğreten/ gösteren son ilahî kelâmdır. İslâm'ın emir ve yasakları anlatılırken kullanılan dil ve üslup Kur'ân'ın emrettiği şekilde olmalı, ayrıştırıcı, ötekileştirici ve dışlayıcı bir dil ve üslup yerine insanların sevgisini ve ilgisini çeken bir metot takip edilmeli ve bunun da ders kitaplarına yansıtılması sağlanmalıdır.
10. Din eğitiminde örnekliğin önemi bütün eğitimcilerin malumudur. Bu itibarla okul döneminde namaz vakitlerinde okul içerisindeki mescitlerde öğretmenlerin öğrencilerle birlikte namaz kılmalarının ve onlara örnek olmalarının son derece faydalı sonuçlar doğuracağı ifade edilebilir.
11. Namaz konusu ile ilgili akıllı tahtalarda kullanılmak üzere özellikle namaz dualarının telaffuzlarını doğru bir şekilde öğretilmesi, namazların kılınışları ve dikkat edilmesi gereken hususları içeren videoların ve slaytların hazırlanması, bunların öğretmenlerin istifadesine sunulması ve öğretim sürecinde aktif olarak kullanılmalarının sağlanması gençlerin namazın önemini kavramalarına büyük katkılar sağlayabilecektir.

12. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı ve ders kitaplarında genelde ibadet eğitiminin, özelde ise namazla ilgili çalışmaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu bakımdan öğretim programının ve ders kitaplarındaki namaz konusunun Kur'ân'daki âyetler ışığında ve sahih hadislerden de faydalanılarak sıraladığımız tespit ve öneriler ışığında yeniden değerlendirilmesi, daha iyi bir şekilde hazırlanması, görsel materyallerle desteklenmesi, öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde sunulması ve bu konuda çok daha fazla çalışmalar yapılmasının uygun olacağı ifade edilebilir.

13. Öğrencilere ibadet konularını özelde de namaz ibadetini öğretirken, ibadetlerin yapılış amaçlarına, gayesine ve faydalarına vurgu yapılması, gerek günümüzdeki toplumsal ve bireysel sorunların önüne geçilebilmesi ve gerekse öğrencilerin dinî ve ahlâkî açıdan donanımlı örnek bireyler olarak yetiştirilebilmeleri için söz konusu tespitlerimiz ışığında İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretim programında ve ders kitaplarında gerekli düzenlemelerin yapılmasının uygun olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abalı, N. (1997). *Allah'a Teşekkürün Bir İfadesi Namaz*, İstanbul: Furkan Yayınları.
- Akşit, M.C. (2011). *Dinîmi öğreniyorum. İtikat, İbadet, Siyer, Dua ve Sûreler*, İstanbul: Gümüşev Yayıncılık.
- Altaş, N. (2002). "Türkiye'de Zorunlu Din Öğretimini Yapılandıran Süreç". *Hedefler ve Yeni Yöntem Arayışları Dinî Araştırmalar Dergisi*, (4/20): 145-168.
- Bilmen, Ö.N. (2014). *Büyük İslâm İlmihali*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çamyar, S. (2017). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 4.Sınıf Ders Kitabı*, Ankara: Tutku Yayıncılık.
- Çetin, A. (2015). *Peygamberimiz ve İbadetler*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Dikmen, M. (2010). *Büyük Namaz Hocası Hikmetler, Nükteler, İlmi İzahlar*, İstanbul: Türdav Yayınları.
- Dikmen, M. (2014). *Tam Namaz Hocası Namaz İlmihali*, İstanbul: Nesil Yayınları.
- Doğan, R. (2016). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 4.Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Ankara: Yıldırım Yayınları.
- Dorman, E. (2016). *Allah'a Öğretilen Din*, İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Erbilgin, İ. (2012). *Müslümanın El Kitabı*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayın.
- Ersan, O. (2014). *Gözümün Nuru Namaz*, İstanbul: Erkam Yayınları.
- Işık, H.H. (2014). *Tam İlmihal Se'adet-i Ebediyye*, İstanbul: Hakikat Kitabevi Yayın.
- Işık, R. (2011). *Namaz Gerçeği*, İstanbul: Gülhane.
- Kandemir, M.Y. (2017). *Elhamdülillah Müslümanım*, İstanbul: Tahlil Yayınları.
- Karagöz, İ. (2015). *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Koca, F. (2017). *İslâm İbadet Esasları*, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Komisyon, (1983), *İhya-i Ulûmid-Din*, İstanbul: Arslan Yayınları.
- Komisyon, (2014). *Tam Namaz Hocası*, Isparta: Hayrât Neşriyat.
- Komisyon, (2015). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5.Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Komisyon, (2015). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6.Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Komisyon, (2016). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7.Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Ankara: Devlet Kitapları.
- Komisyon, (2016). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 8.Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Komisyon, (2017). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5.Sınıf Ders Kitabı*, Ankara: İlke Basım Yayım.
- Komisyon, (2017). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6.Sınıf Ders Kitabı*, Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Komisyon, (2017). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7.Sınıf Ders Kitabı*, Ankara: Gün Basım Yayın.
- Komisyon, (2017). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 8.Sınıf Ders Kitabı*, Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Komisyon. (2015). *Dinîm İslâm Temel Bilgiler*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Küçük, A., Tümer, G., Küçük, M.A. (2014). *Dinler Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Önder, M. (2012). *Temel Dinî Bilgiler*, Ankara: Sistem Ofset Basın Yayınları.
- Özafşar, M.E. (2015). *Hadislerle İslâm*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

- Özcan, Y. (2012). *Gençlik ve Namaz (Namaz Rehberi)*, İstanbul: Türedav Yayın.
- Pınarbaşı, B. (2017). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 9 Ders Kitabı*, Ankara: Tutku Yayıncılık
- Sayın, E. (2014). *Namaz ve Karakter Gelişimi*, İstanbul: Nesil Yayınları.
- Şeker, M.Y. (2008). *İhyâu Ulûmi'd-Din Muhtasar İmam Gazzali*, İstanbul: Işık Yayınları.
- Şenocak, İ. (2017). *Bir İnkılapdır Namaz*, İstanbul: Hüküm Kitap.
- Tavaslı, Y. (2016). *Âyet-i Kerime ve Hadis-i Şeriflerin Işığında A'dan Z'ye Namaz Bilgileri*, İstanbul: Tavaslı yayıncılık.
- Ünal, H. (2016). *İmam-i Gazâli Namazın Sırları ve Fazileti*, İstanbul: Çelik Yayınevi.
- Yavaş, H. (2014). *Kitab'üs-Salat Namaz Kitabı*, İstanbul: Hakikat Kitabevi Yayın.
- Yazgan, M. (2011). *İslâm Peygamberi*, İstanbul: Beyan Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	GÜL NİHAL KARAGÖZ
Doğum Yeri	ARTVİN - BORÇKA
Doğum Tarihi	29.08.1994

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
Fakülte	İLAHİYAT FAKÜLTESİ
Bölüm	İLKÖĞRETİM DİKAB ÖĞRETMENLİĞİ

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YDS (31,25) YÖKDİL (55,00) TOEFL ()
-----------	--------------------------------------

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Görevi/Pozisyonu	ÖĞRETMEN
Tecrübe Süresi	2,5 YIL

İLETİŞİM

E-mail	gulnihalkaragoz@hotmail.com
--------	-----------------------------